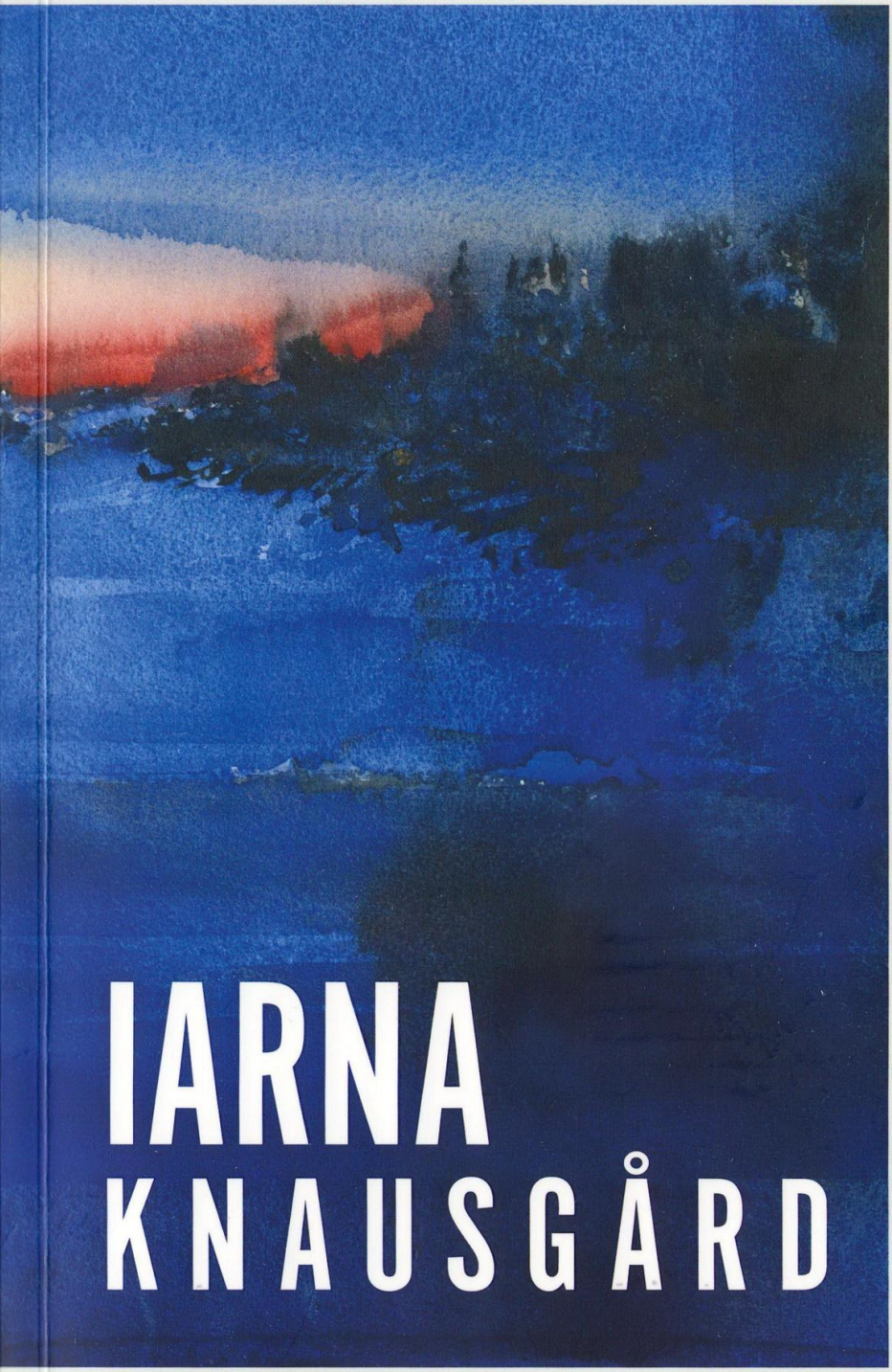
IARNA
KNAUSGÅRD

Karl Ove Knausgård (n. 1968) este un scriitor norvegian cunoscut mai ales pentru cele șase romane autobiografice intitulate sugestiv *Lupta mea* (*Min kamp*). Născut în Oslo, Knausgård a crescut pe insula Tromøya, în Arendal și în Kristiansand, și a făcut studii de artă și literatură la Universitatea din Bergen. A debutat în 1998 cu romanul *Ute av verden*, pentru care a primit Premiul pentru Literatură al Criticilor Norvegieni, acordat pentru prima dată unui roman de debut. Între 1999 și 2002, Knausgård a fost coeditor la *Vagant*, o revistă literară norvegiană fondată în 1988, pentru care a realizat interviuri extrem de interesante cu scriitorii Rune Christiansen și Thure Erik Lund. Al doilea roman, *En tid for alt* (2004), a fost la fel de bine primit de critică și a fost nominalizat la Premiul pentru literatură al Consiliului Nordic și la IMPAC Dublin Literary Award. Consacrarea a venit însă odată cu publicarea, între 2009 și 2011, a seriei de romane autobiografice însumând peste 3500 de pagini, care a devenit unul dintre cele mai mari fenomene literare în Norvegia, cu peste 450 000 de exemplare vândute. În 2010, scriitorul a înființat o mică editură împreună cu Yngve Knausgård (fratele său) și cu Asbjørn Jensen. În 2015–2016 a publicat patru cărți dedicate anotimpurilor: *Om høsten* (*Toamna*), *Om vinteren* (*Iarna*), *Om våren* (*Primăvara*) și *Om sommeren* (*Vara*).

IARNA

KARL OVE KNAUSGÅRD

Cu ilustrații de Lars Lerin

Traducere din limba engleză
JUSTINA BANDOL

LITERA
București
2019

Om Vinteren
Karl Ove Knausgård
Copyright © 2015 Karl Ove Knausgård
Toate drepturile rezervate
Copyright traducere în limba engleză © 2017 Ingvild Burkey
Copyright ilustrații © Lars Lerin

Această traducere a fost publicată cu sprijinul financiar al NORLA.

Editura Litera
O.P. 53; C.P. 212, sector 4, București, România
tel.: 021 319 6390; 031 425 1619; 0752 548 372
e-mail: comenzi@litera.ro

Ne puteți vizita pe

Iarna
Karl Ove Knausgård

Copyright © 2019 Grup Media Litera
pentru versiunea în limba română
Toate drepturile rezervate

Editor: Vidrașcu și fiii
Redactor: Ovidiu Șerban
Prepress copertă: Flori Zahiu
Tehnoredactare și prepress: Ofelia Coșman

Seria de ficțiune a Editurii Litera este coordonată
de Cristina Vidrașcu Sturza.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
KNAUSGÅRD, KARL OVE
Iarna / Karl Ove Knausgård;
trad. din lb. engleză: Justina Bandol. –
București: Litera, 2019
ISBN 978-606-33-4614-9
I. Bandol, Justina (trad.)
821.111

CUPRINS

Scrisoare către o fiică nenăscută. 2 decembrie 13
DECEMBRIE
Luna 29
Apă 33
Bufnițe 37
Maimuțe acvatice 41
Prima zăpadă 45
Zi de naștere 51
Monede 55
Christina 59
Scaune 63
Reflectorizante 67
Conducte 73
Dezordine 77
Sunetele iernii 81
Daruri de Crăciun 85
Moș Crăciun 89
Musafiri 93
Nasul 99
Animale de jucărie 105
Frig 109
Artificii 113

Scrisoare către o fiică nenăscută. 1 ianuarie 117
IANUARIE
Zăpadă 127
Nikolai Astrup 131
Urechi 135
Björn 139
Vidra 143
Tărâmul social 149
Procesiunea funerară 153
Ciori 157
Limite 161
Cripta 165
Iarnă 169
Dorința sexuală 173
Thomas 177
Trenuri 181
Georg 185
Periuțe de dinți 189
Eul 195
Atomi 201
Loki 205
Zahăr 211

Scrisoare către o fiică abia născută. 29 ianuarie 215
FEBRUARIE
Spații închise 225
Conversații 229
Spiritul locului 233
Beţişoare pentru urechi 237
Cocoşi 241
Peşti 247
Cizme 251
Sentimentul vieții 257
J. 261
Autobuze 265
Rutină 269
Creierul 275
Sex 279
Nămeți 283
Punct de fugă 287
Anii '70 291
Focuri 295
Operație 299
Guri de canal 305
Ferestre 309

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ NENĂSCUTĂ

2 decembrie. Ai stat în burta mamei toată vara și toată toamna. Înconjurată de apă și întuneric, ai trecut prin diversele stadii ale dezvoltării fetale, care, privită din afară, pare să concentreze întreaga evoluție a speciei umane, de la făptura preistorică, asemănătoare cu un crevete, cu șira spinării ca o coadă și cu pielea de pe corpul lung de numai un centimetru atât de subțire, încât se vede clar prin ea tot ce e înăuntru – ca printr-o pelerină din aceea de ploaie din plastic transparent, cum ai să vezi și tu într-o zi și despre care s-ar putea, cine știe, să crezi, ca și mine, că are ceva obscen, poate fiindcă pare nefiresc să vezi prin piele, iar genul ăsta de pelerină e ca o piele pe care ne-o punem pe noi –, până la prima formă de mamifer, la care elementul principal nu mai e șira spinării, ci capul, enorm în raport cu partea inferioară a corpului, îngustă și curbată, și cu brațele și picioarele extrem de subțiri, ca niște surcele, nemaivorbind de degete, care sunt subțiri ca niște ace. Trăsăturile faciale nu s-au dezvoltat încă, ochii, nasul și gura abia dacă se

pot desluși, ca la o sculptură la care detaliile abia urmează a fi cioplite. Și așa și este, probabil, doar că asta nu se produce din afară înăuntru, ci dinăuntru în afară: tu însăți te schimbi, ieși la iveală din carne. O asemenea făptură cu trăsături vagi, indistincte, erai tu la sfârșitul lui iunie, când am fost în concediu în Gotland, pe insula Fårö, într-o casă ascunsă adânc în pădure, într-o poieniță printre brazi, unde aerul mirosea a sare, iar sunetele mării se auzeau ca un susur printre trunchiurile copacilor. Mergeam la plajă înainte de prânz, pe una dintre fâșiile lungi și înguste de nisip de pe țărmul Balticii, luam masa la o terasă de acolo, iar seara ne uitam la filme. Sora ta cea mai mare avea nouă ani atunci, mijlocia, șapte, iar fratele tău avea cinci ani, aproape șase. Fac mare tărăboi, mai ales cele două fete, care sunt atât de apropiate ca vârstă, încât simt tot timpul nevoia să reajusteze distanța dintre ele, așa că se tot iau la harță și uneori se bat, deși niciodată la plajă, când intră în apă; atunci sunt pur și simplu împreună, și așa a fost mereu: în apă dispar toate conflictele, toate problemele, acolo uită amândouă de tot ce există în jur și nu fac decât să se joace. Și sunt extrem de atașate de fratele lor mai mic, li se pare că e foarte drăgălaș și uneori spun că s-ar mărita cu el dacă nu le-ar fi frate. Două

luni mai târziu el a mers în prima lui zi de şcoală, apoi a venit sfârşitul lui august, iar tu zăceai încă, măruntă, în întunericul tău, cu capul gigantic în comparaţie cu corpul, cu picioarele ca nişte crenguţe, dar de acum cu unghii la degetele deja capabile să se mişte, şi probabil asta şi făceai, îţi vârai degetul mare în gură şi-l sugeai. N-aveai nici o idee de nimic, nu ştiai unde eşti sau cine eşti, dar vag, foarte vag, ştiai probabil cumva că exişti, erau anumite diferenţe între diferitele stări prin care treceai, fiindcă, dacă, să zicem, nu simţeai nimic când mâna îţi plutea pe deasupra capului, trebuie să fi simţit ceva când o băgai în gură, şi diferenţa aceasta – că ceva e ceva, iar altceva e altceva – este probabil punctul de plecare al conştiinţei tale. Dar n-are cum să fi fost mai mult de atât. Toate sunetele care răzbăteau până în adăpostul tău, voci şi zumzet de motoare, ţipete de pescăruşi şi muzică, bufnete, zăngăneli, strigăte, erau probabil prezente pur şi simplu, ca întunericul şi apa, ceva pe care nu-l percepeai ca fiind separat, căci n-are cum să fi existat nici o diferenţă între tine şi ceea ce te înconjura: erai doar ceva care creştea, care se extindea în spaţiu. Erai întunericul, erai apa, erai bufnetul când mama ta cobora scara. Erai căldura, erai

somnul, erai diferența aproape invizibilă care apărea când te trezeai.

Într-o zi ai să vezi fotografiile din prima zi de școală a fratelui tău; una e agățată pe perete în sufragerie, sunt toți trei în ea, fiecare zâmbind în felul său propriu, pe fundalul curții verzi, scăpărătoare în lumina soarelui de dimineață, în uniforme noi de școală, sub un cer albastru de vară târzie.

Sună idilic și fericit. Și așa a și fost, atât perioada petrecută la plajă pe Fårö, cât și prima zi de școală au fost frumoase. Dar, când tu vei citi astea într-o zi, micuța mea, dacă totul merge bine și sarcina înaintează normal, vei ști că nu asta e viața, că zilele cu soare și râs nu sunt regula, cu toate că există și ele. Suntem fiecare la cheremul celorlalți. Toate emoțiile, dorințele și aspirațiile noastre, toată structura noastră psihologică individuală, cu toate colțurile și ungherele ei ciudate și carapacea ei dură, întărită la un moment dat în copilăria timpurie, aproape imposibil de spart, se confruntă cu emoțiile, dorințele și aspirațiile celorlalți și cu structura lor psihologică individuală. Cu toate că trupurile noastre sunt simple și flexibile, capabile să bea ceai din ceșcuțe de cel mai fin și mai delicat porțelan, iar manierele noastre sunt plăcute, încât de obicei știm ce ni se cere

în diferite situații, sufletele noastre sunt ca niște dinozauri, enorme cât o casă și mișcându-se încet și greoi, dar care, dacă se sperie sau se înfurie, sunt mortale, nimic nu le poate opri să facă rău sau să ucidă. Prin asta vreau să spun că, deși totul poate părea sigur pe dinafară, înăuntru, invariabil, lucrurile se petrec cu totul altfel și la o cu totul altă scară. Dacă pe dinafară un cuvânt e doar un cuvânt, care cade pe pământ și dispare, pe dinăuntru el poate deveni enorm și poate rămâne acolo ani de zile. Și, dacă o întâmplare este, pe dinafară, doar ceva ce s-a petrecut, de multe ori inofensiv și în scurtă vreme încheiat și uitat, pe dinăuntru ea poate deveni esențială și poate genera spaimă, care inhibă, sau amărăciune, care inhibă, sau, dimpotrivă, poate da naștere unei încrederi exagerate în sine, care nu inhibă, dar poate duce la o cădere care inhibă. Știu oameni care beau câte o sticlă de tărie în fiecare zi, știu oameni care iau medicamente pentru cap de parc-ar lua bomboane, știu oameni care au încercat să-și ia viața – unul a încercat să se spânzure în pod, dar a fost găsit, altul a luat o supradoză în pat și a fost găsit și dus la spital cu ambulanța. Știu oameni care au petrecut perioade lungi de timp în spitale psihiatrice. Știu oameni care au fost schizofrenici, care au

fost maniaci depresivi, care au avut psihoze și care sunt complet incapabili să facă față vieții. Știu oameni care s-au acrit și care dau vina pe alții pentru stagnarea sau declinul lor, deseori pe baza unor lucruri care s-au întâmplat acum zece, douăzeci sau treizeci de ani. Știu oameni care se poartă urât cu cei pe care-i iubesc și știu oameni care acceptă orice pentru că nu mai așteaptă nimic de la viață.

Toată această durificare și mizerie, această suferință și pierdere a sensului fac și ele parte din viață și există peste tot, dar nu sunt la fel de ușor de văzut, nu doar pentru că izvorăsc dinăuntru, ci și pentru că majoritatea încearcă să le ascundă și pentru că e foarte dureros să le recunoști: viața ar fi trebuit să fie plină de lumină, ar fi trebuit să fie ușoară, ar fi trebuit să fie copii care aleargă râzând pe o plajă la marginea apei, care zâmbesc aparatului foto în prima zi de școală, debordând de emoție și nerăbdare.

Să-ți duci copilul în prima lui zi de școală – ceea ce vom face și cu tine într-o zi – e un moment memorabil pentru un părinte, dar și profund neliniștitor, pentru că la școală, unde își va petrece cea mai mare parte a zilelor în următorii cincisprezece ani, copilul va trebui să se apere singur. Acesta e lucrul principal pe care îl are de

învățat la școală, mi se pare, cum să fie împreună cu alții – căci cunoștințele ca atare nu sunt atât de importante, pe acestea o să le absoarbă oricum mai devreme sau mai târziu. Acum câțiva ani una din surorile tale a avut o perioadă dificilă, îmi dădeam seama, dar nu puteam face nimic ca s-o ajut. Erau niște fete cu care voia să fie prietenă, uneori se jucau cu ea, și atunci era foarte fericită, uneori nu se jucau, și atunci ea se plimba singură prin curtea școlii, stătea singură la bibliotecă și toată pauza de prânz citea. N-aveam ce să-i fac. Puteam să vorbesc cu ea, dar, în primul rând, nu voia să discute despre asta, în al doilea, ce-aș fi putut să-i spun care să-i fie de ajutor? Că e extraordinar de simpatică, extraordinar de frumoasă și că totul nu e decât un episod neînsemnat la începutul unei vieți care se va dezvălui, plină de bogăție, în moduri pe care nici ea, nici noi nu le putem prevedea? Nu era de nici un folos că mie mi se părea minunată dacă fetele celelalte nu credeau la fel. Nu era de nici un folos că mie mi se părea amuzantă și inteligentă dacă ele nu vedeau asta. Într-o seară am ieșit la o plimbare împreună, și ea m-a întrebat dacă n-am putea să ne mutăm altundeva. Am întrebat-o unde. În Australia, a spus ea. E cel mai departe loc la care s-ar fi putut gândi, mi s-a părut. Și am întrebat-o

de ce Australia. A spus că acolo au uniforme la școală. Și de ce vrei uniformă la școală? am întrebat-o. Pentru că atunci toată lumea o să poarte aceleași haine, a spus ea. Și de ce contează asta? am întrebat. Pentru că nimeni nu-mi spune că am haine frumoase când mă îmbrac cu ceva nou, a spus ea. Tuturor celorlalți li se spune. Nu-i așa că hainele mele *sunt* frumoase? a spus ea, privindu-mă. Da, am spus și mi-am ferit privirea, pentru că mi se umeziseră ochii. Hainele tale sunt foarte frumoase.

Și tu ai să întâmpini greutăți. Dar nu pentru multă vreme! Acum e decembrie, mai ai trei luni până să te naști, și apoi vor urma câțiva ani în care vei fi întru totul dependentă de noi, vom trăi într-un fel de simbioză, până într-o zi de august în care te vom trimite și pe tine pentru prima dată la școală. Când vei citi toate astea, ziua aceea va fi fost cu ani în urmă și va fi devenit deja una dintre numeroasele tale amintiri.

Ieri temperatura a scăzut drastic, spre seară s-a lăsat ger, toate băltoacele înghețaseră, iar geamurile mașinii erau brăzdate de dâre albu-rii. Înainte să mă culc, am ieșit în curte și m-am uitat la cer, era perfect senin și plin de stele. Când m-am întors, Linda zăcea pe spate în pat, cu burta pe jumătate descoperită. Tocmai a dat

din picioare, mi-a spus. Adică tu. S-ar putea să mai dea. M-am uitat la burta ei și, câteva secunde mai târziu, am văzut cum pe ea apare, preț de o clipă, o mică umflătură, ca și cum ar fi străbătut-o o undă, așa cum se vede apa când vreo făptură a mării trece chiar pe sub suprafața ei. Era piciorul tău care lovea dinăuntru. Dacă te-ai naște acum, ai putea să supraviețuiești, deși cu o probabilitate destul de mică. Deja visezi când dormi și recunoști sunetele diverse pe care le auzi.

Poate ai început de acum să ai o vagă presimțire a lumii dinafară, și, dacă ai fi capabilă de reflecție, ai presupune probabil că lumea e un spațiu mic și întunecat, plin cu apă, în care tu plutești, și că, dincolo de asta, totul e pur auditiv și constă din tot felul de sunete. Că acesta este universul și că tu ești singură în el. Și poate că așa și este aici, afară, poate că suntem singuri într-un spațiu mare și întunecat, plin de stele și planete, și poate că dincolo de el sunt sunete venite dintr-un spațiu și mai mare, unde n-o să fim niciodată în stare să pătrundem, ci doar căruia, cu timpul – și poate, cine știe, de la marginea universului – vom putea să-i auzim sunetele.

E ciudat că exiști, dar nu știi nimic despre cum arată lumea. E ciudat că există o primă oară când

vedem cerul, o primă oară când vedem soarele, o primă oară când simțim aerul pe piele. O primă oară când vedem o față, un copac, o veioză, o pijama, un pantof. În viața mea, asta aproape că nu se mai întâmplă. Dar curând se va întâmpla. În doar câteva luni am să te văd pentru prima oară pe tine.

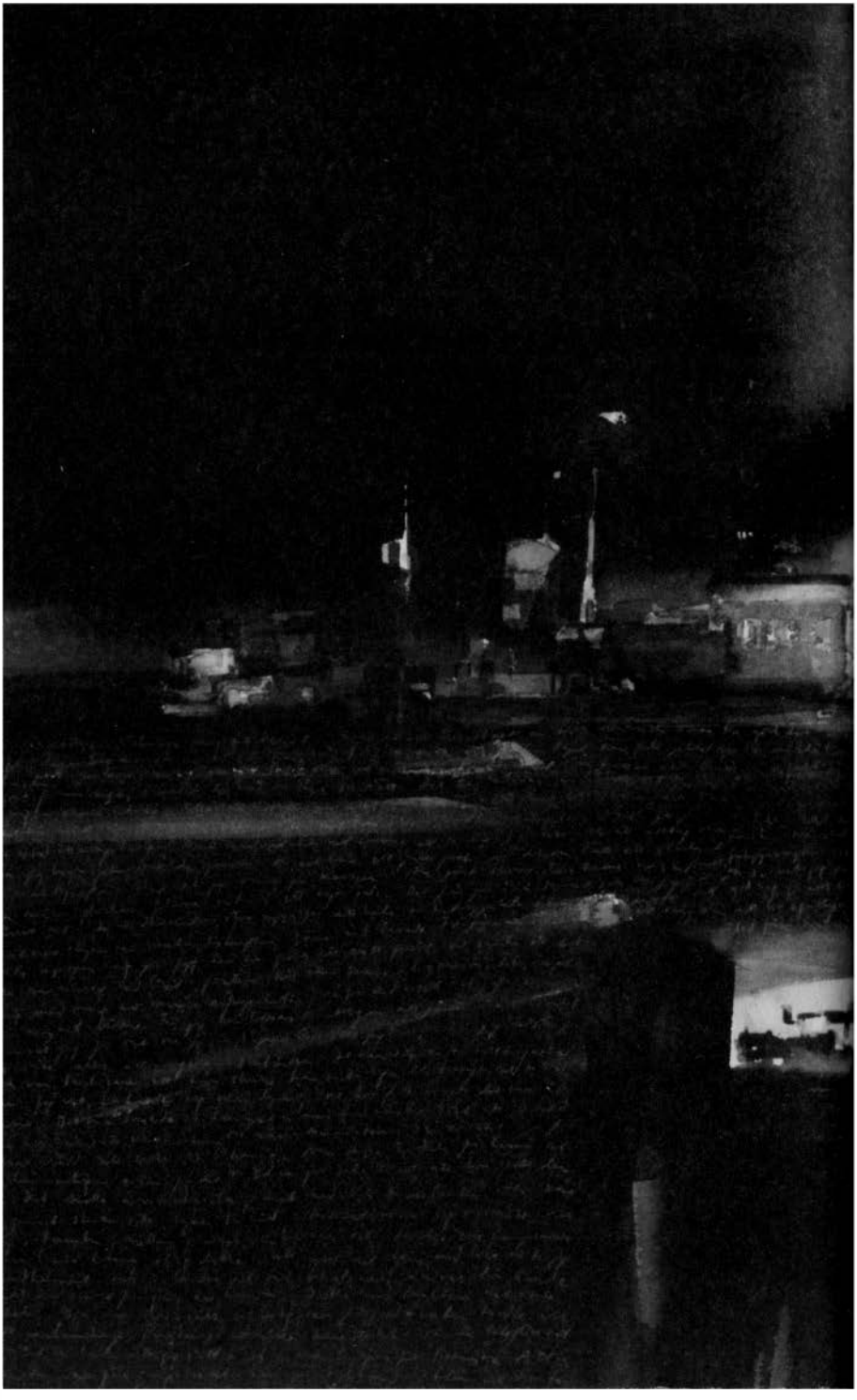

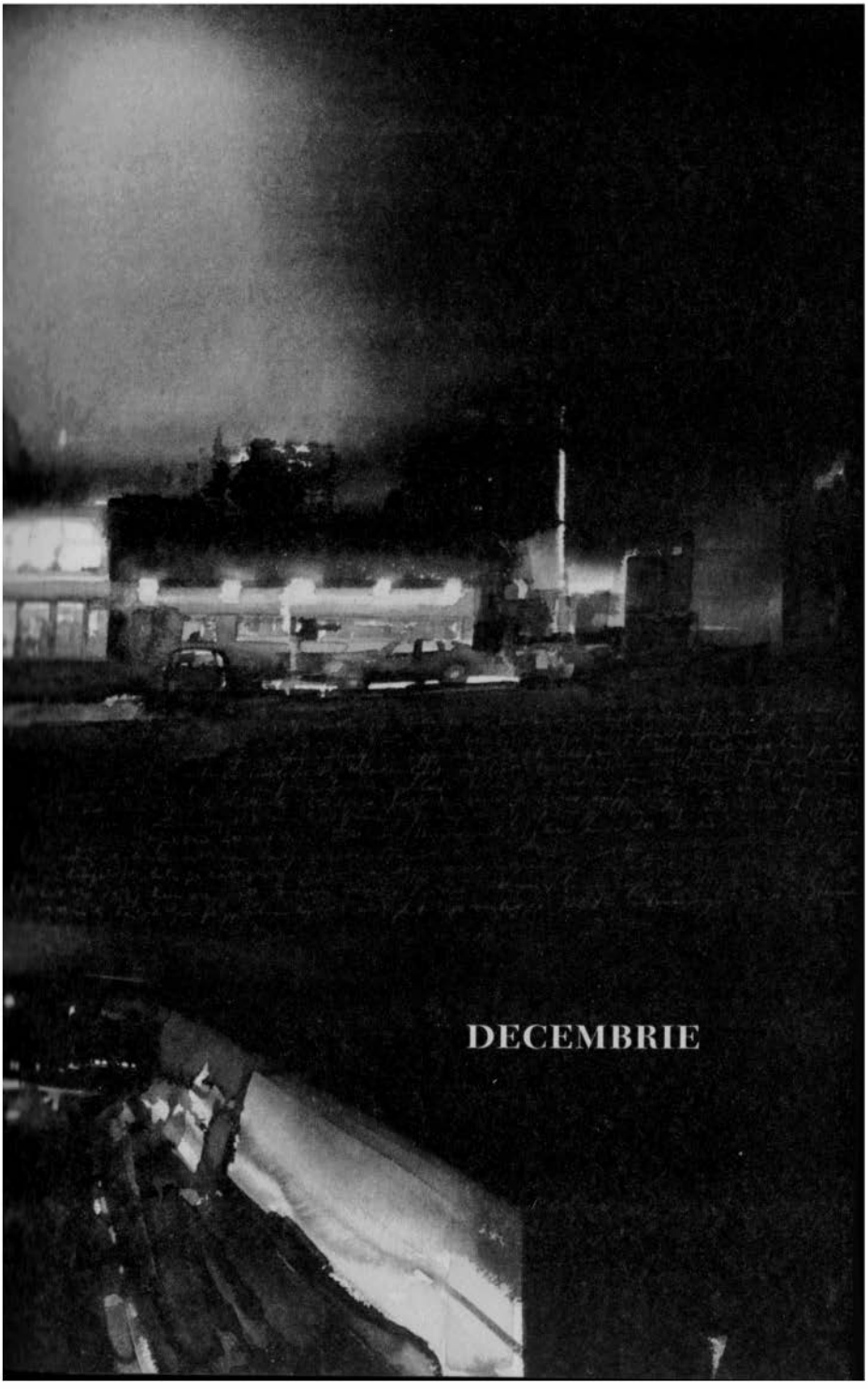
DECEMBRIE

LUNA

Luna, acest bolovan enorm care, de la mare distanță, însoțește Pământul în călătoria lui în jurul Soarelui, este singurul astru ceresc din imediata noastră vecinătate. O vedem seara și noaptea, când reflectă lumina Soarelui, care nouă ne e ascunsă la vremea aceea, așa încât Luna devine fluorescentă și pare să fie stăpâna deplină a cerului. Uneori pare departe, ca o mingiuță aruncată la distanță, alteori atârnă ca un disc mare luminos deasupra liniei copacilor, ca un vas care se apropie de chei. Se vede cu ochiul liber că suprafața i-e neregulată; unele zone sunt deschise la culoare, altele, întunecate. Înainte de inventarea telescopului, se credea că regiunile umbrite sunt oceane. Alții erau de părere că sunt păduri. Acum știm că sunt câmpii enorme de lavă, care a țâșnit la un moment dat din interiorul Lunii și a umplut craterele de la suprafață, apoi s-a întărit. Dacă îndreptăm un telescop spre Lună,

vom vedea că e complet pustie și lipsită de viață și constă din rocă și praf, ca o enormă carieră de nisip. N-o tulbură nici măcar o adiere de vânt, niciodată: e guvernată de tăcere, de nemișcare, ca imaginea eternă a unei lumi dinainte sau de după viață. Asta să însemne oare să mori? Asta ne așteaptă? Probabil. Pe Pământ, înconjurați de viața aceasta abundentă, târâtoare, zburătoare, moartea are ceva împăciuitor, ca și cum și ea ar face parte din tot ce crește și se dezvoltă, și noi tot în el am dispărea când murim. Dar aceasta este o iluzie, o fantezie, un vis. Nimicul interstelar, golul absolut și negrul absolut, cu singurătatea lor eternă și nesfârșită, pe care Luna, fiindcă seamănă cu Pământul, ne permite să le întrezărim pentru o clipă – asta e ceea ce ne așteaptă. Luna este ochiul a tot ce e mort, atârnă pe cer oarbă, indiferentă față de noi și de preocupările noastre, față de măruntele valuri ale vieții care se înalță și coboară pe Pământul de dedesubt, la mare depărtare. Și totuși n-a fost obligatoriu să se întâmple așa, căci Luna e atât de aproape, încât putem călători până la ea, ca pe o insulă foarte îndepărtată. Am face până acolo două zile. Și a fost o vreme când era mult, mult mai aproape. Acum se află la peste trei sute de mii de kilometri de noi; când s-a

format, era la numai douăzeci de mii. Probabil era gigantică pe cer. Având în vedere speciile ciudate de ființe care s-au dezvoltat pe Pământ din timpurile primordiale până azi, dotate cu trăsături absolut remarcabile care le-au permis să îndeplinească cerințele fizice ale mediului lor de viață, n-ar fi fost deloc imposibil ca adaptarea să producă și făpturi echipate cu calitățile necesare pentru a traversa această mică distanță în spațiu, așa cum viața a reușit întotdeauna să traverseze distanța până la insulele cele mai îndepărtate, răspândindu-se și acolo. Coada-calului, o ferigă primitivă, din timpuri străvechi – oare frunzele ei n-ar fi putut deprinde un mod de a se răsuci care să le poarte în sus prin atmosferă și să le permită să plutească prin spațiu și să aterizeze ușor, câteva săptămâni mai târziu, în praful de pe Lună? Sau meduzele – n-ar fi putut oare să părăsească oceanul și să plutească prin aer ca niște clopote? Niște pești aerieni ar fi fost oare mai puțin posibili decât peștii orbi, fluorescenți, din adâncurile oceanelor? Ca să nu mai vorbim de păsări. Atunci viața pe Lună ar fi semănat cu cea de pe Pământ, deși ar fi fost oricum diferită, ca o versiune radicală a arhipelagului Galápagos, iar păsările de pe Lună, aproape imponderabile, independente de oxigen, ar fi putut să vină în

stoluri pe Pământ, vizibile ca niște punctișoare pe cer, făcându-se încet tot mai mari, plutind cu aripile lor enorme, subțiri ca hârtia, peste câmpuri, și scânteind în lumina lunii, care pentru oamenii vremurilor de demult era sălașul sacrului și al teribilului.

APĂ

În fiecare zi avem pe masă o carafă mare cu apă. E perfect limpede, perfect transparentă și nu are formă proprie: dacă o torn în paharele copiilor, se lasă imediat modelată de noile recipiente. Dacă o vărs, se împrăștie pe tăblia mesei, în strat subțire, și poate să picure pe podea, căci aceasta e trăsătura cea mai caracteristică a apei, caută întotdeauna locul cel mai jos în spațiu. Dacă afară plouă, picăturile alunecă ușor în jos pe geam și apoi pe pervaz, unde se adună în stropi mari, care se lățesc și cad spre dalele de piatră de dedesubt, în timp ce apa din paharele pe care copiii le duc însetați la gură li se scurge pe gât. Faptul că lichidul acesta, care nu are culoare proprie, gust sau formă și care e atât de ușor de controlat, complet la cheremul mediului înconjurător, are legătură cu valurile care se ridică din ocean în fiecare toamnă și iarnă și izbesc țărmul cu o forță uriașă, cu acest infern de spumă care bubuie și

mugește, e la fel de greu de conceput ca și faptul că flăcăruia care se înalță tăcută din fitilul lumânării are vreo legătură cu incendiile vaste, răsfirate pe kilometri întregi, care fac din când în când ravagii prin păduri și distrug totul în calea lor. Și totuși așa e. Apa e pe masă, apa curge de la robinet. Apa face străzile să licăre, câmpurile să se întunece la culoare, pajiștile să sclipească. Apa bolborosește în pâraie, se rostogolește de pe stânci, zace nemișcată în lacuri întinse în mijlocul pădurii. Apa înconjoară continentele. În copilărie, când lumea era încă mică, eram atrași de apă – de lac, de izvor, de golf. Nici unul din noi nu se gândea atunci ce e cu apa, dar ne copleșea, ne umplea de suspans, de ceva singular și dramatic, un fel de întuneric. Apa era o margine, lumea noastră se termina acolo, chiar dacă era vorba doar de un lac în pădure la câteva sute de metri de casele luminate sau de micul port de sub podul de ciment, unde în serile de martie, în întunericul albăstrui, săream de pe un sloi plutitor pe altul, într-o ciudată stare de exaltare, cu cizmele și cracii pantalonilor grei de udătură, cu palmele roșii de frig. După mai bine de treizeci de ani m-am întors acolo și m-am întâlnit cu prietenul meu cel mai bun de pe vremea aceea. L-am întrebat dacă-și amintește cum săream pe

sloiurile de gheață. A încuviințat din cap și s-a arătat la fel de uluit ca și mine că într-adevăr făcuserăm asta, am fi putut foarte ușor să murim acolo. Și apoi mi-a povestit ceva ce i se întâmplase cu un an înainte. Mergea pe jos pe același drum pe care stăteam acum, era iarnă, seara târziu, ningea și vizibilitatea scăzuse mult, el a trecut podul și acolo, adânc în apa neagră, a văzut lumină. S-a aplecat, ce naiba putea să strălucească pe fund? Era o mașină care căzuse de pe șosea, probabil cu doar câteva clipe înainte. A chemat o salvare, care a sosit, scafandrii au coborât până la mașina scufundată și l-au scos din ea pe șofer, se înecase. Automobilul a fost ridicat a doua zi cu o macara, și, cu toate că nu l-am văzut eu însumi, mi-l închipui foarte limpede – apa care se revarsă din deschizăturile caroseriei suspendate și izbește cu un plesnet suprafața neagră, pe care fulgii rotitori se topesc și dispar.

BUFNIȚE

În timp ce fețele altor păsări de pradă se proiectează în afară și sunt, într-un anumit sens, aerodinamice, ca o extensie a corpului în zbor, cu ciocul ca un vârf de săgeată, fața bufniței este turtită și rotundă, iar ciocul îi e mic, asemănător mai degrabă cu un nas. Caracterul turtit și rotund al feței e subliniat de cercul de pene care o înconjoară, de parcă s-ar fi eliberat anume un spațiu pentru ea, cam ca un luminiș în pădure, încât fața bufniței pare goală, aproape ca a unui om bătrân. Probabil de asta oamenii o consideră de obicei o pasăre sinistră, asociată cu puterile morților: când țipă o bufniță în apropiere, cineva din casă o să moară curând. Celelalte păsări de pradă sunt doar păsări de pradă. Deși despre vultur se spunea înainte că poate să fure copii mici și era, deci, socotit periculos, dar sinistru n-a fost niciodată. Asta pentru că vulturul e una cu sine însuși, silueta și acțiunile lui formează un tot

indivizibil, și această unitate, oricât de crudă – ca atunci când ghearele lui puternice sfâșie un trup și ciocul galben se înroșește de sânge, iar ochii privesc inuman drept înainte, reci și fără suflet – este previzibilă. Sinistrul e legat de imprevizibil, de ambivalent, de ceea ce trece brusc de la una la alta. Bufnița e o pasăre, dar cu față de om bătrân. Și, cu toate că și ochii bufniței au privirea fixă, ei sunt mari și rotunzi, plus că bufnițele au pleoape, clipesc. Am văzut una odată clipind, într-un parc natural, și, deși n-am fost consternat, a fost totuși un moment neliniștitor. Nu mă gândisem niciodată până atunci că păsările nu clipesc. Când bufnița aceea – era o cucuvea clasică, mare cât un nou-născut – a clipit deodată, a virat brusc dinspre pasăre spre om. Laolaltă cu calmul ei desăvârșit, clipitul dădea impresia că bufnița știe ceva, că posedă o formă de cunoaștere mai profundă și mai adevărată decât tot ce ne înconjura pe noi – aleea asfaltată, însorită, de pe lângă cuști, chioșcurile cu înghețată, răcoritoare și hotdogi, părinții care împingeau cărucioare cu rucsacuri sau copii în ele. De aceea bufnița era, în mitologia romană, tovarășa Minervei, zeița înțelepciunii, a muzicii și a poeziei. Când Hegel scria că bufnița Minervei își desface aripile numai în amurg, la înțelepciune se

gândea. Şi putem interpreta că înţelepciunea sau înţelegerea urmează întâmplării aşa cum noaptea urmează zilei, dar şi că înţelepciunea ţine de noapte, de întuneric, de obscur, de somn, de ceea ce se apropie de moarte, fără să fie încă moarte, de hotarul pe unde zboară bufniţele în mintea oamenilor atunci când ţipetele lor avertizează despre sosirea morţilor pe tărâmul celor vii. Şi putem cu siguranţă afirma că legătura mitologică a bufniţelor cu poezia derivă din aceeaşi viziune a unei păsări aflate între două lumi. Cel mai surprinzător în privinţa bufniţelor nu este însă ceea ce reprezintă, ci ceea ce sunt ele, ca păsări. Căci nici una dintre ideile asociate tradiţional cu înfăţişarea bufniţei, lumea aceasta bizară în care pare să intre fără zgomot şi să iasă, nu ţine de natura bufniţelor, care e la fel de indiferentă şi de lipsită de individualitate ca a oricărei păsări de pradă. Bufniţele trăiesc omorând animale mici, pe care le sfâşie cu ghearele şi le înghit întregi. Părţile nedigerate – oasele şi pielea – le regurgitează în ghemotoacele acelea caracteristice pe care le întâlnim pe solul pădurii. Toată fiinţa lor e îndreptată spre asta, chiar şi cununa de pene din jurul feţei, căci ea absoarbe sunetele ca o pâlnie, cam aşa cum funcţionau pe vremuri cornetele acustice, fiindcă sunetele sunt principalele

repere după care se iau bufniţele când vânează. Urechile lor sunt asimetrice, ceea ce le face mai capabile să localizeze originea sunetelor. Vederea lor nocturnă e de aproape o sută de ori mai bună decât a noastră, şi au penajul atât de moale, încât zboară practic fără zgomot. Aceste trăsături le fac să străbată neauzite pădurea, în beznă, fără să se lovească de trunchiuri sau crengi de copac şi să-şi depisteze pe sol prada, care nu primeşte nici un avertisment înainte ca ghearele bufniţei să i se înfigă în spinare. Bufniţa nu e nimic altceva decât o pasăre de pradă perfect silenţioasă şi extrem de eficientă. Dacă adevărata misiune a poeziei este revelaţia, asta este ceea ce ar trebui să reveleze, că realitatea este ceea ce este. Că pădurea, cu molizii ei deşi şi solul acoperit de zăpadă, e reală. Că înserarea care se lasă e reală. Că bufniţa care se desprinde de cracă şi zboară peste câmp e reală. Că bătăile ei neauzite din aripi sunt reale, că undele sonore invizibile şi, pentru noi, imperceptibile care-i ajung la urechi sunt reale. Că schimbarea bruscă în traseul zborului e reală, că picajul spre pământ, cu ghearele înainte, e reală, că şoarecele în care se înfig e şi el real. Că roşul sângelui pe blana lui alb-cenuşie e real, în timp ce bufniţa bate din aripi, se înalţă în întuneric între două trunchiuri şi dispare într-o clipă printre copaci.

MAIMUȚE ACVATICE

Puține trăsături separă ființele umane de celelalte mamifere, și majoritatea sunt o chestiune de grad – limbajul, de pildă, care la oameni s-a transformat într-un sistem extrem de complex, dar care se întâlnește și la maimuțe, pisici, delfini, cai și câini, chiar și în făpturi atât de diferite de noi precum albinele, deși într-o formă radical simplificată. Folosirea uneltelor, pe care oamenii au dus-o atât de departe, încât au construit mașinării care pătrund în corp și-i fac treaba, se întâlnește și ea la alte animale, deși în variante infinit inferioare. Avem aceleași nevoi – aer, apă, lumină și hrană –, excretăm aceleași produse prin aceleași orificii ale corpului, încercăm aceleași senzații fundamentale – foamea, setea, căldura, frigul, impulsul de a ne reproduce – și probabil aceleași emoții suplimentare, care nu necesită nici un fel de reacție și care reprezintă deci un fel de surplus – satisfacția, bucuria, durerea, tânjirea.

Nu putem ști dacă o pasăre simte un junghi în inimă când e abandonată, dar nu încape îndoială că un câine îl simte. Nici măcar diferența poate cea mai mare dintre oameni și alte mamifere, faptul că, spre deosebire de ele, corpul uman nu are blană, nu e absolută, căci atât elefantul, cât și rinocerul au piele în loc de blană, și lucrul acesta e valabil și pentru aproape toate mamiferele marine precum delfinii, focile și balenele. Întrebarea e de ce numai oamenii, delfinii și elefanții sunt fără blană, în timp ce aproape toate celelalte mamifere au, chiar și rudele noastre biologice cele mai apropiate, maimuțele. În anii '30, patologul german Max Westenhöfer a susținut ideea că omenirea descinde din maimuțe care au fost silite să abandoneze viața în copaci. E o idee general acceptată, dar, contrar viziunii dominante în paleoantropologie, că maimuțele acestea trăiau pe sol, într-un mediu de tip savană, și că aici au evoluat, pe parcursul a sute de mii de ani, devenind oameni, Westenhöfer credea că maimuțele au fost împinse și mai departe pe câmp și au ajuns să trăiască în apă, și că numeroase trăsături specific omenești derivă din această adaptare timpurie a hominizilor la viața în ocean și le-au rămas și după ce s-au întors pe uscat. Teoria nu s-a bucurat niciodată de mare susținere, și ideea

a dispărut din spațiul public până în anii '60, când, independent de Westenhöfer, un biolog marin britanic, Sir Alister Hardy, a avansat o viziune similară – că maimuțele deveniseră ființe semiacvatice și trăiau în preajma râurilor și pe plaje, cam ca vidrele și hipopotamii. Din ce alt motiv ar fi putut să aibă pielea fără blană, care nu le oferă nici un avantaj pe uscat? Din ce alt motiv odraslele oamenilor nu învață să meargă decât în jurul vârstei de doi ani, ceea ce nu se mai întâmplă la nici un alt mamifer? Din ce alt motiv copilul omului e echipat cu un reflex de închidere a căilor respiratorii, care îl face să-și țină automat respirația sub apă? Iar trecerea de la mediul acvatic la cel terestru nu e necunoscută în istoria evoluției – balenele descind din animale de uscat înrudite cu oile, caprele și cervidele de azi, care s-au adaptat treptat la viața în apă și în cele din urmă au părăsit complet uscatul, iar focile au urmat, cam acum cincizeci de milioane de ani, o cale similară, devenind, din animale terestre, ființe marine. Poate hominizii, care trăiau la marginea apei și își procurau aproape toată hrana din ocean, din mare sau din râuri, s-au adaptat treptat, neînchipuit de încet, în ritmul specific schimbărilor evoluționare, la o viață acvatică. După o vreme au ajuns să înoate

toată ziua, să se scufunde și să se bălăcească, iar după vreo două sute de mii de ani abia dacă-i mai recunoșteai, se deosebeau cu totul de rudele lor apropiate, maimuțele, își nășteau progeniturile în apă, fără păr, unii masculi erau chiar chei precum focile, cu nasuri proeminente ca să-și protejeze căile respiratorii de apă și cu două picioare lungi ca niște padele, cu tălpi late și plate. De aici ar fi putut-o lua în oricare direcție, căci, dacă, asemenea balenelor și focilor, ar fi rămas în apă, maimuțele acvatice ar fi reușit până la urmă să renunțe la orice le mai lega de uscat și ar fi plecat să trăiască în largul mării, unde poate le-am vedea și astăzi, în bancuri de sute de mamifere marine umanoide, plutind printre valuri sau oprindu-se pe stânci, cu degetele lipite deja între ele, fără păr, palide, cu membre lungi și înguste și piepturi late pentru plămânii puternici, multe obeze, cu colaci enormi de grăsime, bolborosind în limba lor ciudată, tărăgănată parcă, aproape muzicală.

PRIMA ZĂPADĂ

Dacă într-o casă sunt copii, prima zăpadă e aşteptată cu înfrigurare. Chiar şi aici, în sudul extrem al Scandinaviei, unde majoritatea iernilor sunt parţial sau în întregime fără zăpadă, aşteptările sunt febrile. Copiii asociază iarna, şi mai ales Crăciunul, cu zăpada, cu toate că n-au avut decât o singură iarnă adevărată, înzăpezită, în viaţa lor. Faptul că imaginea din cărţi şi filme a iernii surclasează realitatea zilelor năpădite de vânt şi ploaie şi pare mai adevărată decât ele spune multe despre lumea copilăriei, care se deschide foarte uşor către altceva decât ceea ce există şi care e plină de speranţă.

Ieri, spre sfârşitul după-amiezii, ploaia s-a transformat în zăpadă. Fulgi mari şi uzi au început să cadă moale din cerul cenuşiu, umplând deodată aerul cu o avalanşă de mişcări pe care copiii au detectat-o imediat. Ninge! au spus şi s-au repezit la fereastră. Zăpada nu se aşternea,

se topea de îndată ce atingea pământul. Copiii au ieşit în curte şi au stat să privească tăcuţi în sus, în cenuşiul impenetrabil din care cădeau fulgii albi, dar nu le-a folosit la nimic şi curând s-au întors în casă. Zăpada a început treptat să se adune pe aleea de dale, acoperind-o încet cu un strat subţire, gri-lucios, de zloată. Pe alocuri, unde era mai deasă, arăta gri-alburie, în alte părţi se topea în băltoace. Pe iarbă, care lucea surprinzător de verde şi de frumoasă printre peticele cenuşii, au apărut ici şi colo fâşii lunguieţe vag albe. Apoi temperatura a crescut puţin probabil, pentru că fulgii au devenit mai gri, apropiindu-se din nou de stropii de ploaie, numai că din direcţie opusă, în timp ce umbrele albicioase de pe iarbă se făceau din ce în ce mai difuze şi până la urmă au dispărut complet. Când ne-am aşezat la cină, afară ploua şi singurul lucru care mai amintea de ninsoarea şi de speranţa săniuşului şi a grotelor în zăpadă erau dârele gri, vag lucioase, rămase ici şi colo printre dalele de pe alee.

Azi-dimineaţă, în maşină, în drum spre şcoală prin peisajul ud de ploaie, pe lângă câmpurile maroniu-închis, aproape negre, şi pajiştile îngălbenite, m-am gândit că ceea ce se întâmplase şi din care acum nu mai rămăsese nici urmă fusese o manifestare a şovăielii însăşi, a nehotărârii,

a ezitării. Căci era ceva profund familiar în succesiunea evenimentelor. Iarna era aproape complet lipsită de încredere în sine după triumful verii și după curățenia hotărâtă pe care o făcuse toamna după aceea, fiindcă ce altceva e iarna, cu ninsorile și cu apele ei înghețate, dacă nu un scamator ieftin? Să transforme ploaia în zăpadă, apa în gheață – de atât e în stare, și asta nu înseamnă mai nimic, de fapt, căci schimbarea nu e durabilă sau substanțială și, ca atare, e doar aparentă. Vara, cu toată lumina și căldura ei, face plantele să crească – miracol recurent și fără îndoială de mare preț, căci furnizează hrană oamenilor și animalelor și protejează astfel viața pe pământ. Dar zăpada? Sau gheața? Dimpotrivă, ele pun piedici vieții! Și, cu toate că iarna poate fi plăcută privirii, iar copiii se pot juca în ea, e greu să-i descoperi vreo urmă de demnitate. Nu seamănă oare cu un maestru de manej, ponosit și cam turmentat, care umblă cu cuștile și rulotele lui, dând oamenilor prilej de distracție – câteva ore în care pot să caște gura și să clatine admirativ din cap, deși nu e de fapt nimic uimitor sau demn de admirație? Pe de altă parte, se gândește iarna, ninsoarea e singurul lucru pe care știu să-l fac. Și îl fac foarte bine. De ce să mă compar cu vara? Suntem ca ziua și noaptea, ca soarele și luna.

Şi, dacă nu ning, atunci cine mai sunt? Nimeni. Atunci sunt un nimeni. Afurisita aia de vară o să triumfe pentru vecie în aroganţa ei, şi nimeni n-o să i se mai împotrivească idioatei satisfăcute.

Aşa că iarna se hotărăşte să ningă. Nu puţin, nu şovăitor, nu grijuliu, căci ştie că zăpada e singurul ei atu, iar acum vrea să arate lumii ce poate. Îşi propune să umple peisajul de zăpadă, să-l acopere complet, pentru ca toată lumea să uite de vară şi să înceapă să creadă că numai iarna contează. Ah, ce-o să mai îngheţe şi să alunece, cum o să dea cu lopata şi cu plugurile! Şcolile se vor închide, maşinile se vor împotmoli în şanţuri, pumnii se vor ridica spre cer, blestemând iarna.

Începe deci să ningă. Dar, pe măsură ce aerul se umple de zăpadă, iarna vede cât e de jalnic totul, cât de insuficient, şi o vreme încearcă să compenseze mărind presiunea, azvârlind şi mai mulţi fulgi rotitori, dar nu reuşeşte decât ca totul să pară şi mai stupid – ce-or fi gândind, cine e prostul şi vanitosul care presară nişte pulbere albă peste lume şi crede că asta o să schimbe ceva? Căci zăpada nu e nimic. Nimic absolut! Şi n-o face oare şi pe ea tot nimic?

Dar poate că nu e prea târziu. Dacă ninsoarea se topeşte de îndată ce atinge pământul, poate că n-o să observe nimeni.

Şi ninsoarea se topeşte de îndată ce atinge pământul. Iarna se întoarce ruşinată cu spatele. Fulgii se transformă în lapoviţă. Curând se şterge orice urmă a ceea ce s-a întâmplat. Zile la rând, săptămâni chiar, iarna se blestemă singură, lăsând toamna să-şi vadă mai departe de temperaturile ei aproximative, de ploaie şi vânt. Apoi, încet şi imperceptibil, în ea se produce o schimbare, îi revine o parte din mândria de a fi ceea ce este, şi începe să-i lipsească acţiunea, manifestarea naturii ei, începe să tânjească după câmpiile acoperite de ninsoare, după cabanele îngropate în zăpadă din pădure, după nămeţii de pe marginea drumului. De data asta e calmă, nu agitată, şi nici pe departe atât de înverşunată ca ultima oară – ce-o fi apucat-o atunci? – şi, sigură de ea şi de puterile ei, face din nou să ningă, de data asta peste pământul învelit în ger, încât nici un fulg nu se mai topeşte şi nu mai dispare.

ZI DE NAȘTERE

În fiecare zi mă trezesc între patru și cinci dimineața ca să lucrez câteva ore înainte să se trezească restul casei. Azi am rămas în pat până la șapte – pentru că e ziua mea. Nu fiindcă am vrut să mă cadorisesc dormind mai mult, ci fiindcă n-am vrut să-i dezamăgesc pe copii, care întotdeauna abia așteaptă ritualurile aniversare, ceea ce înseamnă că intră în cameră de dimineață, în șir indian, cântând „Mulți ani trăiască!" și aducându-mi lumânări aprinse, o tavă cu micul dejun și cadourile. Am stat o vreme treaz în pat ascultându-i cum fojgăie și se agită în bucătărie, apoi cum își șoptesc cu înfrigurare, după care pe scări au răsunat pași și a început cântecul. Când au intrat, am închis ochii și m-am ridicat în capul oaselor, ca și cum aș fi fost amețit de somn. La mulți ani! mi-au spus și s-au uitat emoționați cum îmi despachetez cadourile. Le cumpărasem cu însumi cu o zi înainte la Ystad și i le dădusem

Lindei de cu seară. O pereche de mănuşi de piele şi un pulover gros maroniu. Ce cadouri frumoase! am spus. Vă mulţumesc foarte mult tuturor! După asta, entuziasmul lor s-a topit repede şi în scurtă vreme au dispărut din nou la parter. Îmi displace să iau micul dejun în pat, îmi contrazice senzaţia că fiecare lucru trebuie făcut la locul lui, şi, imediat ce ei au ieşit din cameră, m-am sculat, m-am îmbrăcat şi am dus tava jos în bucătărie, am înfulecat chifla în picioare, lângă blat, apoi mi-am luat ceaşca de cafea în sufragerie şi m-am aşezat la masă, unde toată lumea mânca.

Pentru fiecare din ei, ziua sa de naştere e unul dintre cele mai importante evenimente din an, poate cel mai important. Pe mine nimic nu mă face mai fericit decât să-i văd cum savurează faptul că sunt în centrul atenţiei o zi întreagă, sentimentul pe care îl capătă astfel, că ziua aceasta e a lor, bucuria pe care le-o trezeşte. Ziua mea de naştere nu mai înseamnă nimic, adună doar timpul în jurul ei într-un fel aparte, pentru că revine în fiecare an şi, spre deosebire de toate celelalte date recurente, e subliniată. E ca şi cum în dimineaţa aceea păşesc într-o anumită încăpere, în care intru o dată pe an de când mă ştiu. Recunosc variaţiile luminii din această zi, temperatura aerului, stările variate ale peisajului, fie că

plouă, că ninge, că e ceață ori soare, și totul îmi trezește amintiri. Nu ale unor întâmplări, ci ale unor stări. Ca acum, când întunericul albăstrui de afară pălește încet, și îmi aduc aminte cum era să stau în clasă în ziua aceasta, privind cum pălește întunericul albăstrui din curtea școlii. Ca un vechi prieten de familie care reapare după o absență de mulți ani, starea de spirit de atunci mă mângâie grăbită pe obraz, neatentă, și dispare din nou.

Am trecut de patruzeci și cinci de ori prin ziua de șase decembrie. Afară de cazul când am să mor într-un accident sau o să mă îmbolnăvesc grav, am s-o mai trăiesc, probabil, de vreo treizeci de ori. Și, pentru prima oară, îmi vine în minte că poate lungimea vieții e adaptată la zilele noastre, că murim, în mare, cam atunci când toate posibilitățile de variație ale unei zile anume s-au epuizat. Când încăperea aceea constă doar din amintiri și nu mai poate fi conceput nimic nou care să intre în ea. Că acesta este sensul expresiei „sătul de zile“[1].

[1] Vezi Facerea 25:8, 2 Paralipomena 24:15. (n.tr.)

MONEDE

Monedele sunt discuri mici de metal pe care sunt ştanţate numere, litere, desene şi, de obicei, o figură sau o stemă. Aşa arată din vremuri imemoriale; o monedă bătută în timpul Imperiului Roman nu diferă substanţial de o monedă de azi. Moneda e un mijloc de plată; la origine, valoarea ei depindea de metalul din care era făcută, deseori argint sau aramă, dar şi aur, pe când azi, valoarea nu are legătură cu moneda propriu-zisă, ci e o abstracţie. Asta face ca monedele să fie o varietate particulară a ficţiunii. Când citim un roman, ne uităm la un film sau vedem o piesă, ceea ce citim sau vedem e altceva decât ceea ce este, şi, pentru ca această reprezentare să aibă sens, noi, publicul, trebuie să credem în ea. Credinţa aceasta nu merge însă dincolo de opera însăşi, care creează în lume o lume separată, şi nici nu este absolută, suntem întotdeauna conştienţi că ceea ce vedem sau citim nu e real,

cu toate că, pentru a-i da un înțeles, ne prefacem că este. În cazul unei monede, ficțiunea e mai radicală, căci credința că acest obiect e altceva decât ceea ce este – care nici ea nu e absolută, știm cu toții că moneda propriu-zisă nu valorează nimic în sine – are consecințe în lumea reală, iar aceste consecințe nu sunt fictive, ci adevărate. Întreaga noastră societate e construită pe credința în ficțiunea monedelor, și, în momentul când această credință dispare, societatea se prăbușește – ca în Germania în anii '30, când, dintr-odată, nimeni n-a mai crezut că banii au valoare, și, drept urmare, ei nici n-au mai avut.

Monedele se țin de obicei în buzunar sau într-unul din compartimentele închise ale portofelului, dar, cum valoarea pe care o reprezintă e destul de mică, majoritatea oamenilor au o atitudine destul de relaxată față de ele și pot, de pildă, când buzunarele sunt golite înainte de a spăla pantalonii, să le pună pe mașina de spălat sau pe raftul de sub oglindă și să le uite acolo, sau să le lase, atunci când greutatea lor ca de plumb începe să devină ușor agasantă în buzunare pentru că-ți tot trage pantalonii vreo doi centimetri în jos, pe comoda din hol unde se țin de regulă cheile. În plus, fiindcă sunt atât de mici și relativ grele pentru dimensiunile lor, monedele tind

să-ţi alunece din buzunarele oblice când te aşezi şi sfârşesc pe neobservate în adâncurile canapelei sau ale fotoliului, sau ajung pe podea, când te dezbraci pentru noapte şi-ţi atârni pantalonii pe spătarul scaunului. Nu e deci de mirare că, oriunde oamenii s-au stabilit pe pământ, se adună monede vechi; e imposibil să le ţii socoteala.

Pentru un scriitor care trăieşte creând ficţiune, e ciudat să vadă monede prin case şi în palmele oamenilor, pe tejghele şi la casele de marcat, fiindcă monedele posedă extraordinara forţă de a-şi schimba tot timpul valoarea simbolică pe cea reală, mişcându-se constant între tărâmul imaginaţiei şi realitate cu toate că sunt atât de mici şi de neînsemnate. Din această perspectivă, toţi suntem scriitori, căci, cu ajutorul banilor, putem invoca o întreagă societate. Un rol particular îl joacă şoferul de autobuz, care, în anii '70, umbla cu un aparat de dat rest pe umăr, greu şi zăngănitor, unde monedele erau aşezate în teancuri în nişte tuburi de metal – într-unul piese de cinci coroane, în altul, de o coroană, în al treilea, de cincizeci de øre – toate legate la un mecanism care le elibera printr-o mică apăsare cu degetul mare, executată de şofer cu un gest exersat, abil şi familiar în timp ce trecea încet pe interval sau stătea la volan cu capul întors către

ușa deschisă pe unde urcau pasageri noi, întotdeauna calm, sigur de el, un rege al ficțiunii, un Homer al monedelor.

CHRISTINA

Fața Christinei e lungă și îngustă, pielea i-e palidă, cu pistrui, iar părul, castaniu. Ochii îi sunt tot maronii – căprui. Deși e condiționată genetic, doar ceva ce Christina posedă din întâmplare sau e felul ei, pur și simplu, această paletă cromatică armonioasă – care merge de la nuanțe stridente, precum albul ca de cretă al scleroticii și căpruiul sticlos al irisului, la altele mai mate, cum e albul răcoros al pielii și maroniul decolorat, aproape bej, al pistruilor – pare totuși tipică pentru ea, căci capacitatea de a aprecia culorile și formele e una dintre trăsăturile ei cele mai caracteristice. E întotdeauna îmbrăcată cu mult stil, chiar și cu mijloace modeste, fără să cheltuiască pentru asta foarte mult timp și energie. Partea proeminentă a feței ei este zona din jurul gurii, care îi iese ușor în afară, subliniată de ridurile adânci care îi coboară de la aripile nasului pe lângă gură, ca niște paranteze, și i-o separă de obraji. Buzele

sunt înguste şi adesea deschise, lăsând dinţii să se vadă printre ele. Această neregularitate – faptul că îşi poate închide gura doar printr-un efort suplimentar şi că trebuie să ţină minte s-o facă – creează o tensiune pe faţa ei, încât ceea ce de obicei exprimă repaus e încordat şi ceea ce pare să fie încordat e de fapt în repaus. Are nasul tot îngust, pometii înalţi, cu pielea parcă foarte bine întinsă peste ei. Din toate aceste motive, faţa ei capătă o aparenţă tăioasă, fără ca asta să dea vreodată impresia că-i reflectă personalitatea, căci în privirea ei e ceva moale, iar în purtările ei, ceva reconfortant. Când vorbeşte cu cineva, Christina nu discută despre ea, ci despre celălalt. Ceea ce face şi ceea ce este ea e caracterizat prin consideraţie: e o persoană care îi pune pe ceilalţi înaintea ei, care vrea ca ceilalţi să se simtă confortabil. Şi totuşi ea însăşi, mă trezesc de multe ori gândind, nu pare să se simtă aşa. Rareori printre stările pe care le exprimă figura ei se numără mulţumirea. De puţine ori am văzut pe ea împăcare. Conştiinţa împăcată apare atunci când există un echilibru între înăuntru şi afară, când înăuntrul curge liber şi fără oprelişti în afară şi viceversa. La Christina e ca şi cum ceva e întotdeauna reţinut, niciodată nu i se dă drumul, şi energia aceasta, a reţinerii

și controlului, îi marchează prezența, care, oricât de blândă și reconfortantă, de respectuoasă și de discretă, e întotdeauna, pe de altă parte, plină de tensiune – o rigiditate a feței, ceva premeditat în mișcări, ca și cum sufletul ei ar fi silit să umple o formă care nu e a lui, cam ca starea pe care o întâlnim uneori la anumiți cai, unde contrastul dintre corpul superb, puternic, capabil, practic, de orice viteză, de orice îndrăzneală și sălbăticie, și spiritul timid, extrem de sensibil și de nervos, este atât de mare, încât pare nerezonabil, și tânjești, de dragul animalului, să-l vezi eliberat de toate aceste șei, căpestre, boxe și grajduri, de toate aceste exerciții și numere elaborate, și să i se dea pur și simplu voie să galopeze pe câmp, liber de orice, inclusiv de sine însuși.

SCAUNE

Scaunul e făcut pentru stat jos. Pe patru picioare e pusă o scândură, din capătul căreia se ridică un spătar. Toate elementele acestea pot fi executate în diferite moduri, în diferite forme și din diferite materiale, dar conturul de bază e fix și inalterabil: dacă unul dintre elemente lipsește, de pildă spătarul, nu mai avem un scaun propriu-zis, ci altceva, în acest caz, un taburet. Scaunul e ruda băncii cu spătar și a canapelei, care sunt tot pentru stat jos, dar se separă în mod radical de ele prin faptul că e destinat unei singure persoane, ceea ce e un aspect esențial al naturii sale. Scaunul ne izolează, e ca o mică insulă în cameră, la care, câtă vreme e ocupat, nimeni altcineva nu are acces. Cu alte cuvinte, scaunul posedă întotdeauna un element de rezervă, de reținere, chiar dacă, în principiu, e deschis oricui. Forma aceasta, concomitent deschisă și rezervată, se întâlnește peste tot în societate,

căci pentru fiecare poziție vacantă există întotdeauna o mulțime de candidați, toți, în principiu, eligibili, și totuși, invariabil, numai unul este ales până la urmă. Jocul scaunelor muzicale, foarte des întâlnit la petrecerile de copii, este, ca atare, un antrenament realist pentru această „plivire" practicată de societate, care-i așteaptă și pe copii în viitor. Scaunele sunt așezate în cerc, întotdeauna cu unul mai puține decât numărul copiilor care participă la joc. Se pune muzică și, când aceasta se oprește, toți copiii se așază pe scaune – cu excepția unuia singur, care nu-și găsește loc. El iese din joc, și acesta continuă după ce din cerc s-a mai scos un scaun, așa încât copiii care încep să se plimbe printre ele să fie din nou cu unul în plus. Jocul se termină atunci când ultimul copil se așază pe ultimul scaun rămas disponibil, ca un rege pe tron. Caracterul autarhic al scaunului este atât de limpede, încât e de neînchipuit ca doi adulți să împartă un scaun, indiferent că stau unul lângă altul sau unul se așază în poala celuilalt. Copiii pot să facă asta, dar adulții nu. Chiar și membrii unui cuplu ar provoca oarecare stinghereală dacă ar face așa ceva în fața altora, deși pe o bancă sau pe o canapea ar putea să stea foarte bine înlănțuiți.

Scaunul e un simbol al puterii – regele are tronul lui, căpitanul are jilțul, ministrul are și el

scaunul lui în guvern. E însă, totodată, un obiect pe care toată lumea îl are acasă și pe care oricine, de la copiii foarte mici la oamenii cei mai bătrâni, se așază în fiecare zi. Și, ca orice obiect folosit de corpul nostru în mod regulat, de la scări, clanțe, robinete și cești de cafea la mese și telecomenzi, dozatoare de săpun și umerașe, scaunul individual, cu înfățișarea lui particulară, ne scapă din vedere: când intrăm într-o cameră unde sunt scaune, știm că ele sunt acolo, fără ca această siguranță să ajungă de obicei la nivelul conștiinței și să devină un gând limpede formulat. E ca și cum am trăi într-o lume de umbre. Pe asta se bazează Ingmar Bergman în filmul *Fanny și Alexander*, când îl pune pe tată, excepțional jucat de Allan Edwall, să-i țină captivați pe copii în camera de joacă, în Ajunul Crăciunului, trăgând un scaun de lângă perete. Credeți că acesta e un scaun obișnuit? spune el și face o pauză. Ei bine, nu e, continuă apoi și le spune incredibila poveste a scaunului. I-a aparținut cândva împăratului Chinei, spune el, și ascultătorii îl privesc cu gura căscată și cu ochi strălucitori. Când tatăl își încheie povestirea și pune scaunul la loc lângă perete, scaunul nu mai e același, și în ochii copiilor s-a schimbat pentru totdeauna, își dă seama spectatorul. Nu va mai fi niciodată un simplu

scaun. E o scenă minunată, dar și sentimentală, și e dificil să-i accepți morala, cel puțin mie îmi este, căci scaunul e într-adevăr numai un scaun; ceea ce îl face să lucească în întunericul încăperii nu e, de fapt, adevărat, nu ține de el, nu are nici o legătură cu el, e numai o poveste. Scena e profund străină de tot ceea ce Ingmar Bergman a reprezentat până atunci în toate filmele sale, în care a încercat constant să îndepărteze iluziile din lume, să vadă prin ele și să creeze imagini ale lumii așa cum e ea cu adevărat. Poate că *Fanny și Alexander* îl putem înțelege cel mai bine ca pe o fabulă în care se dă o luptă între două forțe, cele care adaugă și cele care scad, și Bergman se considera pe sine unul dintre cei care adaugă ceva realității, în virtutea convingerii că actul creației, realist sau nu, minimalist sau nu, întotdeauna, adaugă ceva care nu exista înainte. Iar copiilor din camera de joacă scaunul le va rămâne în amintire în primul rând nu datorită poveștii pe care tatăl a spus-o despre el, ci pentru că tatăl lor le-a spus aceste povești, căci, la scurt timp după această scenă, el moare, și ne putem imagina că, de fiecare dată când vor vedea scaunul, ei și-l vor aminti așa cum era, ca pe unul dintre oamenii aceia rari care deschid lumea în loc s-o închidă.

REFLECTORIZANTE

Pentru animale, o calitate-cheie necesară supraviețuirii a fost întotdeauna să se confunde cât mai mult cu întunericul pe timpul nopții. Ziua, când văd orice mișcă în preajmă și țin cont de asta, unele pot fi de-a dreptul extravagante și gălăgioase, dar noaptea ceea ce contează sunt imobilitatea, invizibilitatea și tăcerea. Așa a fost pe Pământ timp de milioane de ani. Pericolul pe care îl reprezintă mașina și trenul este, așadar, atât de nou, încât încă nu s-a tradus în modele de comportament ale animalelor. În peisajele traversate de șosele și de linii de cale ferată, a nu fi văzut noaptea poate însemna o moarte neașteptată și violentă. Când merg uneori cu mașina până la Malmö dimineața, văd adesea animale moarte pe drum, de obicei arici, bursuci și pisici, dar din când în când și vulpi. Simt că mi se strânge inima la vederea lor, dar nu-mi permit să mă cufund în această mică durere,

curând mă gândesc la altceva. Înainte să-mi iau permisul de conducere nu-mi dădeam seama cât de greu e să vezi siluete pe șosea, în întuneric. Că o persoană care nu poartă vreun semn reflectorizant e, practic, invizibilă. Toate campaniile care promovează folosirea reflectorizantelor, despre care credeam că sunt exagerate, parte dintr-o cultură tot mai răspândită a siguranței care împiedică dezvoltarea naturală a copilului și inventează riscuri peste tot, mi se par acum total justificate. Și întotdeauna mă țin aproape de linia de mijloc când conduc pe întuneric. Așa am făcut și ieri. Pe la zece seara ne întorceam acasă de la Simrishamn, unde una dintre fetițele noastre jucase într-o piesă de Crăciun, iar restul familiei venise s-o vadă. Eram șase oameni în mașină, întunericul domnea adânc, cu toate că pe cer luceau stelele, și conduceam repede, căci cunosc drumul ca pe propriul buzunar. Câmpuri largi pe ambele laturi, ascunse complet de întuneric, mai puțin acolo unde le dădeau la iveală luminile de la ferme. Porțiuni lungi perfect drepte unde puteam să merg cu o sută, o sută zece la oră, întrerupte de sate mici, în care limita de viteză era cincizeci. După ce trecurăm de Hammenhög, ne aflam în mijlocul câmpurilor. Dintr-odată, în lumina farurilor a apărut în fugă o

căprioară. Am apăsat pe frână și am reușit s-o evit în ultima clipă – dar nu și pe următoarea. Mașina a lovit-o peste picioarele din spate și a azvârlit-o într-o parte cu o brutalitate indescriptibilă. A smuls-o de pe traseul saltului ei, împingând-o, răsucită și schilodită, cu picioarele din spate în aer, cu cele din față și cu capul direct pe asfalt. În clipa următoare ne-a dispărut din vedere. Am oprit mașina imediat, în prima alveolă, și m-am întors pe jos pe șosea. La început n-am văzut-o. Să fi supraviețuit? Să fi fost în stare să fugă mai departe? Apoi am deslușit pe pământ o siluetă și, holbându-mă la ea câteva clipe, mi-am dat seama că e căprioara. Zăcea ca și cum s-ar fi odihnit și era vie, căci ridicase capul și tremura încetișor. Mi-am scos telefonul mobil și am sunat la poliție. Micul ecran lumina viu în întuneric. Mi-am spus numele cu ochii la silueta cenușie tremurătoare din șanț, dar apoi am simțit că nu mai pot suporta și am ridicat privirea spre cer, care era plin de stele scânteietoare.

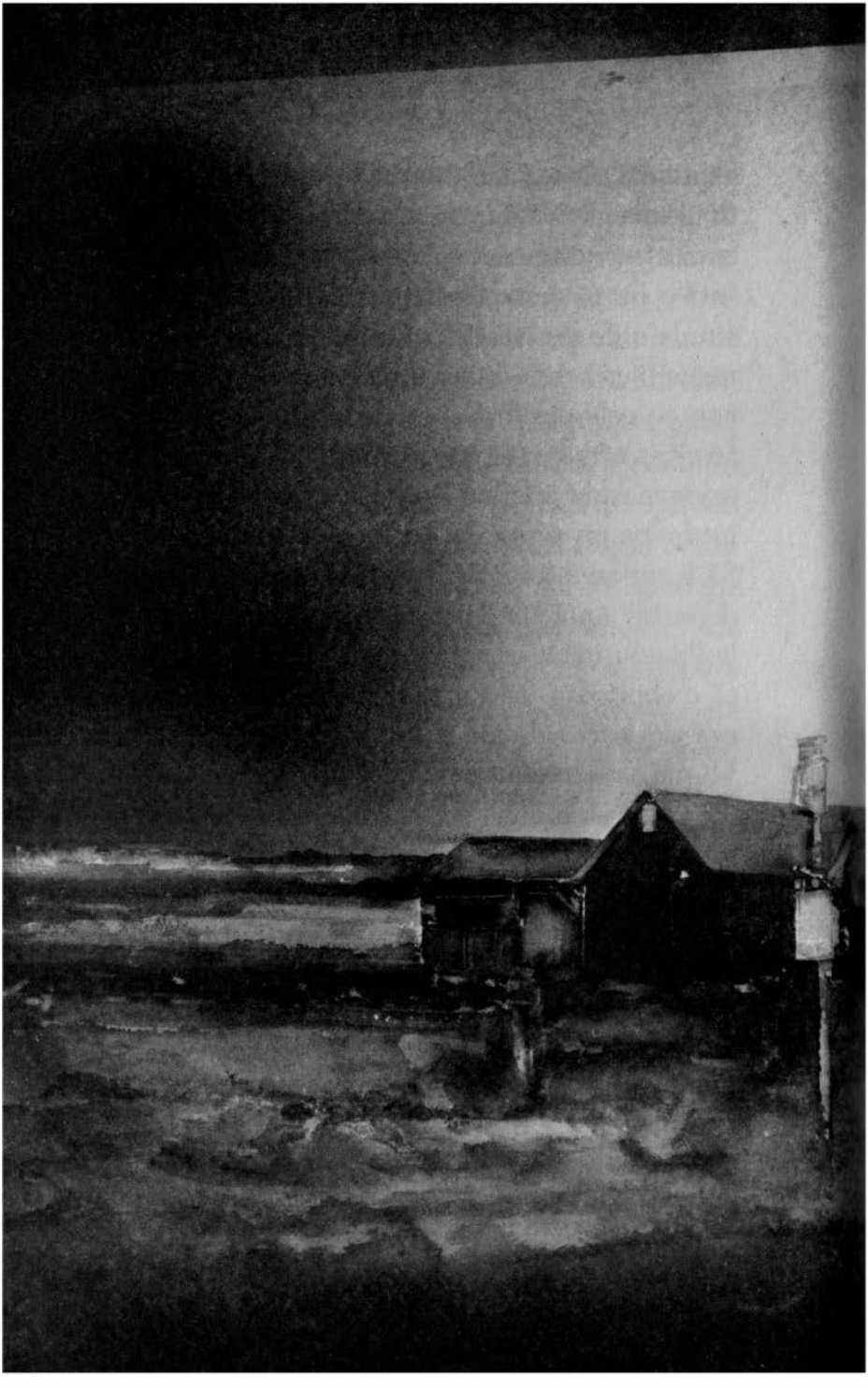

CONDUCTE

Conductele transportă lichide care curg. Există conducte de toate mărimile, din toate materialele posibile, de la giganicele țevi de ciment prin care apa unui lac ajunge la turbinele hidrocentralei până la capilarele cele mai fine, subțiri cât firul de păr, care transportă sângele dintr-un loc într-altul în corp. În mod caracteristic, sunt rotunde, goale pe dinăuntru și deschise la ambele capete. Datorită pereților fermi, ele dau formă lichidului, îl adună și-l concentrează, încât acesta nu mai poate respecta regula aplicabilă în general lichidelor – de a se răspândi, a se scurge, a se infiltra și a se disipa. Conducta e legată de canal, de rigolă, care e un fel de țeavă descoperită, unde se vede ce curge, și de cablu, care e un fel de țeavă fără golul din interior și prin care este transportat dintr-un loc într-altul ceva care nu e lichid, dar nici solid, și despre care cu greu se poate spune că are dimensiuni fizice, dar care se mișcă

totuşi – aşa cum e curentul electric. Împreună, acestea trei – conducta, canalul şi cablul – unesc toate clădirile noastre şi formează o enormă reţea materială care înconjoară globul, încolăcită ca un şarpe, şi la suprafaţa solului, şi în subteran, şi în felul acesta ne asigură libertatea: putem trăi autonomi în casele noastre şi nu e nevoie să cheltuim timp şi energie ca să obţinem ceea ce ne trebuie, fie că e vorba de apă pentru spălat pe mâini, de ştirile zilnice sau de eliminarea a ceea ce am uzat, de pildă a produselor de excreţie sau a apei de baie. Pe de altă parte, cele trei ne dau la iveală dependenţa, căci ce este ţeava care duce la robinet altceva decât o extensie a gâtului, ţeava care iese din vasul de toaletă, o extensie a colonului şi a uretrei, cablul care transferă imaginile pe ecranul televizorului, o extensie a ochilor, iar cel care aduce informaţiile în calculator, o extensie a creierului? Trăim într-o lume de ţevi şi cabluri, şi suntem liberi sau nu în funcţie de ceea ce suntem pe pânză – păianjen sau pradă. Aş zice că suntem amândouă, pe rând, şi această alternanţă este o trăsătură fundamentală a fiinţei noastre, o întoarcere la timpul pe care l-am petrecut în burta mamei, legaţi de ea prin cordonul ombilical, care este o încrucişare între o ţeavă şi un cablu şi prin care primeam tot ce ne

era necesar ca să existăm. Cordonul acesta a fost tăiat la naştere, dar dependenţa pe care o reprezintă continuă în alte feluri, mai întâi în relaţia cu mama, când suntem alăptaţi la sân şi laptele curge din ea în noi prin nenumărate tubuleţe, apoi în relaţia cu oamenii din jurul nostru, prin sistemul de ţevi şi cabluri care, asemenea marelui şarpe Midgardsorm din mitologia nordică, se încolăceşte în jurul Pământului şi la care ne petrecem restul zilelor conectându-ne şi deconectându-ne. Cum corpul ne e plin de lichide, iar viaţa noastră depinde de distribuirea lor de la un organ la altul, prin mii de ţevi mărunte care variază în dimensiuni de la intestinele tubulare la capilarele din creier, şi cum toate fiinţele vii, chiar şi cei mai primitivi copaci, sunt traversate în acest fel de ţevi, înseamnă că principiul conductei e poate cea mai importantă dintre premisele vieţii, iar omenirea se aseamănă cu pădurile de stuf.

DEZORDINE

Suntem una dintre familiile la care e veşnic dezordine în casă. Faptul că asta mă deranjează, nu în mod agresiv, ci tăcut şi constant, e limpede din felul cum am formulat-o: a spune că suntem una dintr-o sumă de familii cu această caracteristică este evident un mod de a face dezordinea inofensivă, de a o disipa printre alţii şi, astfel, de a o atenua. Nu suntem singurii în casa cărora e veşnic dezordine, aparţinem unui grup mai mare, aşa că a fi dezordonat e o trăsătură comună, pentru care nu are de ce să-ţi fie ruşine. Şi totuşi eu exact aşa mă simt. Când bate cineva la uşă şi eu o deschid în aşa fel încât vizitatorul poate privi în hol, unde pantofii şi ghetele nu sunt aliniate lângă perete sau aranjate frumos pe raftul de pantofi, ci zac împrăştiate pe podea, iar băncuţa de sub fereastră e acoperită cu tot soiul de haine, ba chiar şi cu prosoapele pe care copiii le-au lăsat acolo venind din baie în camera de zi,

și când lângă peretele de sub scară se ridică o movilită de patine cu rotile, căști de bicicletă, căști de călărie, pantaloni de călărie, rucsacuri, plase cu echipament de sport, toate amestecate cu frunze, crenguțe, fire de iarbă, fărâme de pământ și pietricele, pe lângă căciuli și mănuși, fulare și șosete, simt că mi se face rușine și nu-mi doresc decât ca vizitatorul să plece, pentru ca rușinea aceasta, care se zbate în mine ca una dintre figurile acelea de cauciuc în care se pompează aer și care se agită uneori la intrarea în magazinele mari sau în restaurantele fast-food, să se stingă și să dispară. Dar cei care vin aici sunt de obicei părinții copiilor care sunt prieteni cu copiii noștri, care fie își aduc, fie își iau odraslele, și atunci pare firesc să-i inviți înăuntru, măcar în hol, unde copilul lor își scoate sau își pune la loc hainele de afară. În asemenea momente, când oamenii văd câtă dezordine e la noi în casă, mereu mi se pare că e ultima oară când vor mai veni pe-aici. Uneori, în timp ce ei așteaptă în hol, copiii lor sunt sus, și se mai întâmplă să refuze să coboare, și, pentru că nu-i pot convinge pe copiii recalcitranți ai altora așa cum îi conving pe ai mei, amăgindu-i sau luându-i cu frumosul, vorbindu-le rațional, negociind și amenințând, părintele trebuie să urce el însuși la etaj, unde

dezordinea e şi mai mare. E groaznic. Numai că toţi se prefac că n-au observat, deşi e limpede că şi lor le stă gândul la neorânduiala din jur. Nu s-a întâmplat totuşi niciodată ca vreun vizitator să spună: „Casa asta e o bramburească totală! N-am văzut în viaţa mea aşa ceva! Aşa vă place să staţi? Ar trebui să faceţi puţină curăţenie! De-acum încolo n-o mai aducem pe Tilda până când nu vă puneţi ordine în casă. Dacă sunteţi în stare, bineînţeles"

Dezordinea din casa noastră pare să respecte anumite legi, se concentrează în anumite locuri. Pe tejgheaua din bucătărie, sub bufetele pentru căni şi pahare, acolo unde punem de obicei corespondenţa, se adună întotdeauna o grămadă uriaşă – nu doar plicuri şi reclame, ziare şi pachete, ci şi cărţi, jucării, sacoşe de plastic, şosete, pixuri şi carioci, elastice de păr, unelte, şurubelniţe şi cuie, siguranţe şi becuri. Grămada aceasta creşte încetul cu încetul, şi într-un cu totul alt ritm decât cea de pe blatul de vizavi, de lângă chiuvetă, unde se înalţă un munte abrupt de vase nespălate, care, în zilele bune, dispare la loc după numai câteva ore, dar în zilele proaste continuă şi el să crească. La etaj, dezordinea e statică, mormanele de jucării se arcuiesc de pe pereţi spre centrul camerelor, lăsând o potecă

îngustă de trecere. În general, felul cum se răspândește dezordinea la noi seamănă oarecum cu felul cum se distribuie zăpada în pădure, în unele locuri îngrămădindu-se lângă trunchiul câte unui arbore, în altele așternându-se în nămeți înalți, iar alteori în strat relativ subțire. Dar dezordinea nu e un concept relevant în cazul naturii, oricât de impenetrabil ar crește un desiș, oricâți copaci ar fi răsturnat o furtună sau ar fi mistuit un incendiu, și asta pentru că natura nu are două niveluri, unul ideal și unul real, ci există la un singur nivel, cel real. O locuință sau o familie, pe de altă parte, există în real și aspiră către ideal. Toate tragediile se nasc din această dualitate, dar și toate triumfurile. Și asta este ceea ce predomină în mine, sentimentul de triumf, acum, când bucătăria din casă sau cea de vară, de pe cealaltă parte a curții, luminată ca un compartiment de tren în întuneric, în care cu doar câteva ore în urmă am făcut curățenia de Crăciun, strălucește de ordine și curățenie.

SUNETELE IERNII

O plimbare prin pădure iarna se deosebeşte mult de o plimbare pe timpul verii. Toamna, pădurea se goleşte deja de sunete, căci păsările migratoare zboară spre sud, iar frunzele copacilor, care, vreme de jumătate de an, în anotimpul cald, au umplut pădurea cu foşnetul şi murmurul lor, cad acum. Când vine frigul, pâraiele îngheaţă, iar susurul şi bolboroseala lor – care, dacă debitul e suficient de puternic, seamănă de la distanţă cu vâjâitul vântului sau chiar, dacă apa se năpusteşte cu forţă din crăpături înguste printre stânci sau pe povârnişuri abrupte, cu un adevărat muget – încetează. Primul strat de zăpadă face să dispară şi ultimele sunete – fâşâitul frunzelor moarte sub picioare – şi înăbuşă alte călcături, mai grele. În lunile care urmează, tăcerea aceasta se înstăpâneşte. Dar, la fel cum o culoare îndeobşte mohorâtă şi anonimă poate să capete deodată strălucire pe un fond alb, singură, sunetele puţine

și sporadice care rămân în pădure par să crească în intensitate și forță pe fundalul tăcerii. Croncănitul unui corb, de pildă, care vara nu e decât un motiv într-o întreagă tapiserie de sunete, iarna are libertatea să umple singur spațiul, și fiecare intonație din țipătul acela spart, răgușit, parcă plin de consoane, iese în evidență: se înalță mai întâi agresiv, apoi coboară jeluit spre final, lăsând în urmă o notă ba melancolică, ba vag sinistră printre copaci. La fel de uimitoare e tăria pe care o capătă sunetele propriilor noastre mișcări, ca și cum întreaga pădure s-ar umple de hârșâitul înfundat, ca de șmirghel, al unor suprafețe sintetice frecate și râcâite una de alta, iar dacă te oprești, sunetele se opresc și ele, și în pădure se așterne o tăcere ca atunci când sunetul unui motor cu care te-ai obișnuit și pe care nu-l mai percepi se întrerupe brusc. Nu-ți mai auzi decât propria răsuflare – șuieratul abia simțit al unei valve înălțându-se și coborând ca și cum ar fi împinsă de căderea unui piston, de care par să se lege și zvâcnetul din tâmple și din gât, și fuioarele subțiri de abur ce-ți ies pe gură. Asemenea gânduri sunt imposibile vara, când suntem în mai mare măsură una cu mișcările și sunetele noastre. Iarna însă nu numai că înăbușă anumite sunete și intensifică altele,

dar are şi sunete care-i sunt cu totul proprii, unice, şi unele sunt printre cele mai frumoase din câte există. Bubuitul surd, de pildă, al apelor ce îngheaţă sub pojghiţa albă, auzit în zilele sau nopţile perfect senine când gerul se înteţeşte şi care are în el ceva ameninţător sau grandios, pentru că nu e asociat cu nici o mişcare vizibilă. Doar suprafaţa neclintită, ca de oţel, a apei, molizii negri zimţaţi din jur, stelele scânteietoare în întunericul de deasupra şi tunetul din gheaţa de dedesubt. Cântecul suprem al iernii e însă sunetul în zigzag, ascuţit ca o lamă, al patinelor care traversează gheaţa. Pocnetul ascuţit şi el, dar ceva mai tocit, al patinelor de hochei, care se schimbă într-un sfârâit scurt când patinatorul se roteşte abrupt şi tăişul patinei merge parcă împotriva gheţii în loc să alunece pe ea, împroşcând o puzderie de particule îngheţate, nu e la fel de maiestuos, dar e totuşi captivant. Ca să nu mai spun de plesnetul moale, înfundat, al schiurilor late de slalom care lovesc paralel solul după ce au plutit prin aer, atenuat de zăpada proaspătă, încât se aude aproape un „buf", deşi nu chiar; mai degrabă un „tomp" Toate sunetele acestea sunt caracteristice iernii, căci se aud numai atunci, şi totuşi nu se poate spune că ele exprimă iarna, ci doar anumite aspecte ale ei. Albul este absenţa

culorii, aşa că echivalentul albului în lumea sunetelor trebuie să fie tăcerea. Când pădurea învelită în zăpadă stă nemişcată sub cerul vag umbrit de înserare, tăcerea e desăvârşită. Dacă pe urmă începe să ningă, şi aerul se umple de fulgi de zăpadă, tăcerea e încă deplină, dar e un alt fel de tăcere, pare să se întețească, să se concentreze, şi sunetul acesta, care nu e un sunet, ci numai o nuanţă a tăcerii, un fel de intensificare sau de adâncire a ei, exprimă sonor esenţa iernii.

DARURI DE CRĂCIUN

E seara dinaintea Ajunului. În timpul zilei am fost la cumpărături, mai întâi după mâncare – șase sacoșe pline cu alimente de Crăciun în ambalaje sclipitoare, cu fructe, alune, băuturi răcoritoare și bere –, apoi la un magazin de jucării și într-o librărie ca să cumpăr ultimele cadouri pentru copii. Cerul era plumburiu și greu, și, cu toate că nu ploua, peisajul părea saturat de umezeală, așa cum e întotdeauna aici iarna: pământ ud, închis la culoare, iarbă sclipind, copaci despuiați, un vânt insistent. Acum stau în biroul meu, înconjurat de hârtie de împachetat, suluri de scotch, folii cu abțibilduri, panglici multicolore și două grămezi de cadouri, una cu cele deja împachetate, alta cu cele care urmează să fie. Singura lumină vine de la un lampadar de lângă masa mea de scris, cercul galben de pe podea, de sub el, se estompează treptat, până când în colțurile camerei e aproape inexistent. Am impresia că sunt într-o grotă. Cu doar

câteva minute în urmă, în timp ce şedeam pe podea tăind hârtia, aşezând cadourile pe ea, împachetându-le, lipindu-le cu scotch şi înfăşurând panglica în jurul lor, eram conectat la toate astea, abia dacă exista vreo diferenţă între mine şi ele, făceam parte din acelaşi iureş al mişcării. Acum le percep ca pe nişte obiecte izolate, provenite din diferite părţi ale lumii, care au sfârşit din întâmplare aici, fără nici o altă legătură cu cei vii decât cea pe care o face mintea mea. Robotul de plastic gri, de pildă, înalt de vreo treizeci de centimetri, care zace sprijinit de un sul nedesfăcut de hârtie de împachetat nu e decât un obiect, e închis ca o pietricică pe o plajă. Nu mai spun de iepurele moale care zace pe spate pe o pungă de plastic, ceva mai încolo. Nici unul nu dă şi nici nu ia nimic, stau pur şi simplu aici, la fel cum într-o răstoacă se adună pur şi simplu, toamna, buşteni, frunze, crengi, ace de pin şi mici obiecte de plastic. Mâine seară însă, când copiii le vor despacheta, jucăriile vor primi nume şi trăsături şi vor deveni membri deplini ai lumii lor. Capacitatea aceasta de a da viaţă obiectelor lipsite de ea, de a crea o lume unde ceea ce e închis se deschide către noi, este înnobilată în literatură, căci nu există nici o diferenţă, în principiu, între ce se întâmplă când deschid una dintre cărţile de pe

raft, *Război și pace* de Tolstoi, să zicem, și ce se va întâmpla mâine, când copiii își vor deschide cadourile de Crăciun. Cerneala de pe o pagină trezește o furtună de emoții și face ca orice altceva să dispară, și același lucru se petrece și când robotul pășește pe podea sau când iepurele e strâns la piept și sărutat cu pasiune. Puntea dintre aceste două lumi moarte, a literaturii și a jucăriilor, este poate lista cu dorințe, care nu posedă deloc tangibilitatea jucăriilor, ci numai o invocă, așa cum literatura a invocat dintotdeauna lumea tangibilă și a făcut-o să se întruchipeze, imponderabilă, în mintea noastră. Dar, spre deosebire de literatură, listele de dorințe pot fi preschimbate în obiecte – și de aceea stau eu aici în fiecare an: în mijlocul șuvoiului de cadouri, încerc să transform visurile în realitate. Copiii înșiși cred că darurile de Crăciun numai asta înseamnă, dar eu știu că ele au o călătorie mai lungă de făcut: asemenea speranței, vin plutind de pe insulele viitorului imaginat pe țărmul realității, unde capătă greutate și prezență – dar nu pentru mult timp, fiindcă merg mai departe, pe celălalt mal, în trecutul pierdut, acolo unde viața lor va continua sub formă de amintiri acorporale – amintirea Crăciunurilor din copilărie –, care este poate partea cea mai importantă a existenței lor.

MOȘ CRĂCIUN

Ieri-seară stăteam pe un drum acoperit cu pietriș. Burnița, eu eram îmbrăcat într-o haină roșie, în picioare purtam șosete roșii lungi peste pantofii mei cei mai buni și o mască pe cap care părea să privească țintă în întunecimea umedă și compactă a cerului. Într-o mână țineam un sac de iută, în cealaltă, un felinar de modă veche. Când m-am apropiat de casa luminată de la capătul drumului, m-am oprit, am deschis felinarul, am aprins candela dinăuntru, am tras ușița la loc, mi-am coborât masca pe față, mi-am azvârlit sacul peste umăr, m-am îndoit de spate și am mers până la fereastră cu pași înceți de moș. Până atunci mă simțisem cam emoționat, dar emoția mi-a dispărut în clipa când m-am încovoiat, era ca și cum chiar aș fi devenit moșneag, nu mai jucam un rol. Am bătut ușor în geam. Dinăuntru s-au auzit pași venind în fugă, și m-am tras puțin înapoi. O față de copil s-a lipit de cealaltă parte a

ferestrei. Am ridicat mâna tremurătoare în semn de salut și m-am îndreptat spre ușa de la intrare, care imediat s-a dat de perete. Crăciun fericit tuturor! am spus cu voce ascuțită. Băiatul m-a privit pătrunzător timp de câteva secunde, pregătit, în mod clar, să mă dea de gol, apoi s-a tras neliniștit în spate. Au apărut părinții lui, care m-au privit zâmbitori și m-au întrebat dacă nu vreau ceva întăritor. Am clătinat din cap. Conduc, le-am spus, uitându-mă la băiat. Cum te cheamă, deci? l-am întrebat. El mi-a răspuns. I-am repetat numele, mormăind în barbă în timp ce scotoceam prin sac, i-am dat cadoul, și el i-a rupt ambalajul într-un iureș de mișcări. La scurt timp după, stăteam din nou afară, lângă peretele de pe lățimea casei, cu masca ridicată pe cap și cu o țigară în mână, roșie în vârf. Tatăl a ieșit din casă, privind atent peste umăr. Aici! am zis încet. A mers bine, mi-a spus el, oprindu-se în fața mea. Da, am răspuns. Se pare că a crezut și anul ăsta. Pot să-ți cer o țigară? m-a întrebat el. Sigur, am spus. Am luat-o împreună spre mașina mea, care era parcată în capătul drumului, la intersecția cu strada principală. Am urcat în față. Bună idee să parchezi aici, a spus el. Era sigur că o să te identifice pe urmă, după mașină. Da, am spus și am pornit motorul. Șoseaua era complet pustie,

chiar şi când trecea prin sat, nu se vedea nimeni. Am parcat lângă şcoală şi ne-am dat jos în ploaie. Vrei un whisky? l-am întrebat. El a încuviinţat din cap, şi atunci am scos paharele şi sticla pe care le aveam în maşină şi am turnat. Era o linişte neobişnuită; în orice altă seară ar fi trecut din când în când maşini. Când am terminat de băut, am pus paharul meu înapoi în maşină, mi-am scos haina şi i-am dat-o lui. El şi-a băgat un braţ pe mânecă, a mutat paharul de whisky în cealaltă mână şi şi-a băgat şi al doilea braţ. Poala hainei îi flutura în vânt. I-am dat şi masca. Deci vii în câteva minute, am spus şi am plecat spre casă. Când au auzit portiera deschizându-se, fetele mele au ieşit în curte. Refuzaseră să creadă că mă dusesem să cumpăr ţigări, aşa că le-am întins pachetul drept dovadă. Nu sunt Moş Crăciun şi, după cum v-am spus, am fost la benzinărie să cumpăr ţigări, am zis. Ele n-au ştiut ce să creadă. Chiar atunci s-a auzit un ciocănit în uşă. Cine-o fi? am spus. Cea mare mi-a aruncat o privire ironică. Am deschis, şi în prag stătea Moş Crăciun, cu felinarul în mână şi cu sacul pe umăr. E vreun copil cuminte pe-aici? a spus. N-avea voce ascuţită, dar vorbea cu un accent finlandezo-suedez. Mami, mami, a venit Moş Crăciun! a strigat cea mică. Ceilalţi copii veniţi la petrecere au ieşit

şi ei, şi holul s-a umplut de lume, stăteam toţi într-un semicerc cu ochii pironiţi asupra lui Moş Crăciun, care a scotocit fără grabă prin sac şi a scos cadouri unul după altul, înmânându-le solemn copiilor, care-l priveau ca în transă. Vrei ceva întăritor? l-am întrebat, şi el a încuviinţat din cap şi a dat de duşcă paharul cu coniac.

După ce-a plecat, copiii au fost prea absorbiţi de cadouri ca să mă vadă ieşind pe urmele lui. El stătea lângă maşină aşteptându-mă, cu masca încă pe faţă.

M-a izbit cât de sinistru arăta, în locul acela familiar, cu masca aceea grotescă pe faţă.

Am scos iar sticla şi am turnat în pahare. I-am întins unul.

Crăciun fericit, deci! a spus el, ridicând paharul.

Crăciun fericit! am răspuns.

MUSAFIRI

Acasă este locul unde, dacă trebuie să mergi, trebuie să fii primit, spune o zicală. Este și locul unde nu joci nici un rol, unde ești tu însuți. Dacă trebuie să joci un rol, să te prefaci, înseamnă că ești musafir în propria casă. Musafirii sunt oameni care stau temporar într-un loc care nu e al lor. Poate fi un hotel, unde plătești ca să te cazezi, sau poate fi locuința altora, de regulă rude sau prieteni, unde nu se pune problema unei retribuții pecuniare. Acest ultim element creează un dezechilibru în relație, care ajunge astfel să semene cu relația generată de un cadou: oaspeții primesc, gazdele dau. Este deci de datoria musafirilor să manifeste gratitudine, să arate că apreciază darul, și vor face asta lăudându-l, spunând cât e de frumoasă casa gazdei, oferindu-se să dea o mână de ajutor și în general încercând să-și impună voința cât mai puțin posibil. O bună gazdă declină toate ofertele de ajutor și încearcă

să satisfacă toate nevoile oaspetelui, preferabil cu mult înainte ca acestea să apară. Acest joc formal întreține rolurile, distanța dintre ele, și, deși rolurile se contrazic unul pe altul – gazda încearcă să ofere musafirilor cât mai mult spațiu, ei încearcă să ocupe cât mai puțin –, e ușor să intri în joc tocmai pentru că e un joc, și ambele părți sunt în permanență vizibile: câtă vreme ne menținem în rol și nu-i depășim limitele, nimic nu e ascuns și nu e posibil nici un conflict. În clipa când apare vreo deviație – dacă gazda pune masa cu un oftat audibil, de pildă, dându-le oaspeților de înțeles că are altceva mai bun de făcut, sau dacă oaspeții se așază la masă fără s-o laude sau fără să-i recunoască într-un fel sau altul eforturile, ci le iau pur și simplu de bune, și poate chiar spun că le place friptura mai crocantă, nu moale, și-i dau gazdei sfaturi despre cum s-o facă așa, punând-o, adică, într-o tigaie încălzită dinainte, și nu încălzind-o treptat, odată cu tigaia, așa cum e clar că a făcut cu bucățile astea fleșcăite și îmbibate de grăsime, atunci granițele răspicate dintre musafir și gazdă se șterg, apare o anume ambiguitate – iar în relațiile personale, ambiguitatea hrănește frustrări și suspiciuni și le intensifică. E deci mai ușor să avem prieteni pe post de oaspeți sau să fim oaspeții unor prieteni, decât să avem

musafiri din familie. Legăturile de familie sunt puternice, mult mai puternice decât legăturile temporare create de rolurile de musafir și gazdă. Dacă în vizită vine, de pildă, mama gazdei, cel mai probabil îi va fi greu să nu se poarte ca o mamă în casa fiicei sau a fiului, pentru că, în mintea ei, ea asta este în permanență, și chiar dacă nu ia toate frâiele în mână, nu se apucă să pregătească masa, nu se postează în bucătărie să prăjească și să fiarbă, să pună ordine în dulap sau să împăturească hainele din șifonier, prezența ei va pune totuși sub semnul întrebării distincția dintre gazdă și musafir, dizolvând noțiunea de cămin și apartenență pur și simplu în virtutea faptului că ea e aici: casa, căminul sunt acolo unde e ea. Asta transformă instantaneu casa într-o scenă, sau cel puțin într-un al doilea cămin pentru ea, o încercare de a imita sau de a crea o alternativă la cel dintâi. Iar atunci tot ceea ce nu merge în casă, tot ce nu e așa cum ar trebui să fie, devine dintr-odată vizibil – căci o altă trăsătură a rolului este că se referă numai la aparențe, așa încât disoluția lui atrage după sine disoluția aparențelor, dezvăluind adevărata stare de fapt. Într-o casă, realul poate fi tolerat, asta face parte din funcția sa, căci casa și tot ce e legat de traiul domestic nu sunt menite altora, ci conforme cu

standardele, cerințele și posibilitățile locatarilor. Într-o casă impecabil întreținută, întotdeauna perfect curată și ordonată, prezența unui părinte poate scoate la iveală un element nevrotic, o obsesie nesănătoasă a ceea ce ar putea să creadă și să judece alții, o viață în care aparențele sunt mai importante decât realitatea, în timp ce, într-o casă murdară și în neorânduială, prezența unui părinte poate revela comoditate, pasivitate, lipsă de demnitate, slăbiciune.

În cei cinci ani de când locuim aici am avut o mare diversitate de musafiri, de la cei foarte respectuoși și îndatoritori la cei care dau buzna și iau casa cu asalt prin prezența lor, oaspeți neatenți care se poartă în casa altuia ca într-a lor, transformându-ne pe noi, cei care locuim aici, în musafiri. Puține lucruri mă enervează mai tare, dar refuz să renunț la rolul meu de gazdă, așa că strâng după ei cu zâmbetul pe buze și ieri chiar am dat încurajator din cap, ca și cum aș fi fost de acord, când, în timpul unei ieșiri la cumpărături, musafirul meu mi-a scos câteva bucăți de carne din coș și a spus că nu putem mânca bucăți atât de scumpe, e neetic și imoral, iar mai târziu seara, în timp ce prăjeam cotletele ieftine la aragazul din bucătărie, n-am protestat când el mi-a apucat spatula și le-a întors în tigaie, ci m-am dat

politicos la o parte. După ce terminaserăm de mâncat şi stăteam în jurul mesei, iar întunericul iernii era ca o mare neagră dincolo de ferestre, mi-am înfrânat impulsul de a mă duce în biroul meu, a scoate *Edda poetică* şi a le citi cu voce tare din „Proverbele lui Har", excursul vechilor scandinavi despre etica ospeţiei, unde versetul al treizeci şi cincilea spune:

Pleacă la timp, nu rămâne niciodată
Ca musafir prea mult într-un loc;
Iubirea devine o povară faţă de cel
Ce vrea să se încălzească prea mult
la focul gazdei[1].

[1] *Edda*, traducere din limba germană de Magda Petculescu, Saeculum I.O., Bucureşti, 2018, p. 129 (n.tr.)

NASUL

Nasul este o excrescenţă foarte vizibilă care răsare abrupt din mijlocul feţei, dedesubtul ochilor şi deasupra gurii, de care este legată şi prin canale interioare. E foarte posibil ca vechea idee despre primul om modelat din lut să fi luat naştere din observarea nasului, care aminteşte nu doar de o construcţie – oasele par nişte rezemători peste care cartilajul şi pielea sunt întinse ca un mic cort –, ci şi de ceva modelat, căci în zona dintre osul etmoid şi aripile nasului există aşa-numita „şa", o mică adâncitură, despre care e uşor să crezi că a fost făcută de un deget care a pus cu grijă boţul de materie primă şi apoi a dat formă aripii nasului, netezind-o, îndepărtând strat după strat ca s-o subţieze, s-o apropie de os, dându-i curba potrivită şi lăsând în felul acesta o mică scobitură. Poate însă cel mai izbitor în privinţa nasului e faptul că se termină atât de brusc, cu două portaluri arcuite – care-i dau

o vagă asemănare cu o biserică – şi că aceste portaluri, separate prin sept, rămân întotdeauna deschise. Toate celelalte orificii ale corpului se pot închide, fie printr-un sfincter, precum rectul sau gura, fie prin falduri de piele, precum labiile şi prepuţul, fie printr-un perete interior permanent, ca urechile. Numai nările rămân mereu deschise. În mod clar, asta se întâmplă pentru că prin ele intră cea mai mare parte din aerul pe care-l respirăm. O poartă care să se ridice şi să se lase, de pildă, ca de garaj, sau vreun alt mecanism de tip trapă, ca aceea pe care mulţi stăpâni de pisici o au montată în uşile care dau afară din casă, ar fi fost extrem de greoi şi ar fi consumat inutil de multă energie, plus că ar fi presupus anumite riscuri, căci nouă doar câteva minute fără aer ne sunt de ajuns ca să murim, şi, cu toate că gura există, în parte, ca soluţie de rezervă, căci are în comun cu nasul canale care duc şi în sus, în cap, şi în jos, înspre plămâni, o deschidere neobstrucţionată prin nas este probabil oricum cea mai bună soluţie.

Acestea fiind spuse, s-ar putea crede că nasul, acest cort ridicat pe obrajii noştri, această biserică de pe chipul nostru, ar trebui să fie trăsătura centrală şi cea mai importantă componentă a fizionomiei: este singura parte a feţei care iese

în afară, este amplasat chiar în mijlocul ei, și prin edificiul lui lung, similar cu aripa laterală a unei catedrale, pătrunde singura substanță de care avem nevoie în permanență, în flux constant, pentru a rămâne în viață. Deci n-ar trebui ca nasul să fie cel căruia ne adresăm când întâlnim o altă ființă umană? N-ar trebui ca el să fie cheia de identificare a firii, a personalității ei, a felului de a fi, a sufletului?

Dar nu este. Privilegiul acesta a fost acordat ochilor.

Faptul că tocmai ochii au ajuns să simbolizeze pentru lumea exterioară persoana dinăuntru nu e atât de ciudat, pentru că, în contrast cu nasul, ochii sunt mobili, se pot mișca dintr-o parte într-alta și în sus și-n jos și sunt astfel mult mai potriviți pentru a reprezenta sinele interior, care e întotdeauna mobil și fluid, oricât de țeapăn și rigid le poate părea altora. Și mai important e însă că ochii sunt singurul loc de pe dinafara corpului care nu e acoperit de piele (cu excepția unghiilor și a părului, care sunt însă moarte), dând astfel impresia că prin ei putem privi înăuntru, cam ca prin ferestrele unei case. O oarecare însemnătate are poate și faptul că ochii sunt dotați cu două porți ca de garaj de care nasul n-a avut parte, anume pleoapele, care pot fi deschise și

închise după voie, sugerând flexibilitate și subliniind din nou caracterul static al nasului. Și în privința sufletului avem iarăși faptul că vederea, simțul pe care-l posedă ochii, are prioritate față de miros, simțul care aparține nasului, pentru simplul motiv că persoana care este văzută îl vede și ea pe cel care o privește, dezvăluindu-i astfel mare parte din eul interior. E de asemenea semnificativ că ochii nu îmbătrânesc – spre deosebire de nas, care la bătrânețe devine mai lung și mai roșu și care la oamenii în vârstă poate ajunge să semene cu un șopron prăbușit –, căci sufletul nu îmbătrânește nici el, ci rămâne același toată viața. Faptul că produsele de excreție ale ochilor sunt lacrimile, preaslăvite în cântece și versuri, iar ale nasului, mucii și sângele nu e nici el un avantaj pentru nas. Mai mult, un nas frumos este cel care nu se observă, care e atât de simetric, delicat și îngust, încât nu distrage atenția de la restul trăsăturilor feței. Un nas extrem de lung, de lat, de turțit sau de coroiat este un dezastru pentru față și foarte solicitant pentru posesorul lui, căci, de la o vârstă mică, acestuia îi e probabil evident că oamenii asociază cu el exact nasul lui remarcabil, și situația trebuie cumva suportată, generând o luptă interioară prelungită pentru propria identitate, cel puțin până la sfârșitul

adolescenței, înainte ca posesorul să se împace cu ea. Am văzut odată un asemenea nas, la începutul anilor '90, eram la Praga cu Espen, într-un mic magazin alimentar, când el m-a tras de mânecă și mi-a spus cu voce joasă și imperativă: L-ai văzut? Pe cine? am spus. Pe tipul cu nasul, a zis Espen. Uite-acolo! M-am uitat și nu mi-a venit să cred. Un bărbat brunet, timid, mai degrabă slab, trecut, s-ar fi zis, de patruzeci de ani, stătea nu departe de noi cu un nas colosal plantat în mijlocul feței. Era lung ca un mâner și noduros, parcă plin de mici protuberanțe. Semăna cu o rădăcină. A fost cel mai șocant lucru pe care l-am văzut vreodată. Era imposibil să-ți iei ochii de la el. Omul arăta ca babornița din povești, cea care-și prinde nasul în butucul de tăiat lemne, sau ca o caricatură medievală, în care grotescul era o trăsătură stridentă a ființelor umane. Și eu, și Espen am uitat de orice bune maniere și ne-am holbat la el câteva secunde probabil. El a observat, desigur, și s-a întors. Ce ne fascinase atât? Cu un nas atât de lung, era ca și cum bărbatul acela n-ar mai fi fost om, ci altceva. Ceva animalic, ceva care creștea incontrolabil, care ar fi putut fi Diavolul sau Pan, dacă atributul lui, nasul, n-ar fi fost totodată comic, așa cum e considerat de mii de ani. Am ieșit cu Espen și ne-am postat

pe cealaltă parte a străzii, și, când omul a ieșit și a pornit-o pe stradă, l-am urmărit – atât era de puternică atracția pe care o exercita nasul lui. Dar acum țin minte cel mai bine privirea lui când și-a dat seama că ne holbam la el, în ochi i-a fulgerat ceva teribil de chinuit, care era exact opusul nasului monstruos și totuși produs de el, și fulgerarea aceea o consider astăzi aproape chintesența condiției umane.

ANIMALE DE JUCĂRIE

La etaj, unde copiii dorm în trei paturi fixate de podea unul lângă altul, ca pe puntea unei corăbii, sunt o mulțime de animale de jucărie, poate chiar spre o sută. Urși polari, urși bruni, ratoni, lupi, lincși, câini și pisici. Vaci, cai, oi, arici, iepuri, ciori și bufnițe. Lei, tigri, crocodili, girafe, foci, balene, rechini și delfini. Au fost confecționate cu un anumit realism și și-au păstrat câteva dintre trăsăturile caracteristice – focile au înotătoare, elefanții au trompă, ciorile au cioc –, dar au fost concepute, ca să spunem așa, în orizontul de așteptare al copiilor, încât sunt toate cam de aceeași mărime, moi și făcute din material textil, pot fi ținute în brațe și strânse la piept, au fost văduvite de părțile tari, de orice poate mușca, lovi, ciuguli sau zgâria. Copiii au dormit cu ele, le-au luat cu ei în excursii, s-au jucat cu ele în zilele ploioase. Asta nu înseamnă că nu știu nimic despre viața animalelor

în sălbăticie – toți au fost extrem de interesați de firea sângeroasă a rechinilor, de pildă, și au văzut pe youtube mai multe clipuri cu atacuri ale unor rechini –, dar au ales să nu dea nici o atenție noțiunilor de violență și agresiune când vine vorba de animalele lor de jucărie, care pentru ei aparțin unui univers separat, deconectat de realitatea externă și unde numai forma corpului rămâne intactă. Lupul stă culcat lângă miel, leul, lângă zebră. Animalele de jucărie funcționează ca agenți ai sentimentelor, sunt o extensie a lumii interioare a copiilor, și e uimitor cât de tare își doresc ei ca toată lumea să fie bună și blândă și să trăiască pentru totdeauna. Când realitatea îi izbește însă, de pildă dacă se apucă de călărit și au de-a face cu uriașele animale din boxe, cu copitele și dinții lor tari, cu crupele masive și capetele mari, smucite nervos, pe care e atât de greu să pui căpăstrul, sau când pisica vine cu o pasăre în gură, căreia îi dă drumul triumfătoare pe treptele de la intrare și care dă amețită din aripi încercând să scape de soarta ce o așteaptă, iar pisica scoate jucăușă laba și lovește corpul micuț, acoperit de pene, sau își vâră dinții în el, nu înseamnă că lumea aceea separată se sfărâmă, că ei își transferă experiențele din realitate asupra animalelor de jucărie – nu, sus în camera lor

totul e numai bunătate și moliciune, rechinii sunt tovarăși de somn, leii sunt mângâiați și strânși la piept. Nu cred că animalele de jucărie sunt o formă de escapism, un refugiu în fața a tot ce e brutal și dur, că ele reprezintă lumea așa cum și-ar dori ei să fie, ci că animalele acestea îi reprezintă pe ei, așa arată sufletele lor – mici, pufoase, bune și încrezătoare. Chiar și după ce au lăsat în urmă animalele de pluș, când ele zac abandonate și prăfuite sus în pod, înghesuite poate într-o cutie de carton, cu ochii veșnic deschiși, copiii vor reacționa o vreme instinctiv la suferința provocată de război și de lipsurile sărăciei, vor cere dreptate și egalitate în naivitatea adolescenței, care este faza finală a sufletului de copil, când el stă pentru prima oară deschis către lumea din afară într-o luptă pe care n-o poate câștiga niciodată, căci este prin natura sa fără apărare și atunci poate să trăiască mai departe doar înăuntrul lor sub altă formă, mai dură și mai aspră în cei care supraviețuiesc, subțire și fragilă ca sticla în cei pe care lumea îi va strivi.

FRIG

În ultimele zile e frig afară. În casă avem cabluri pentru încălzirea prin podea, dar care nu funcționează. Numai camera de zi și dormitoarele sunt încălzite electric, în timp ce bucătăria, baia, coridoarele și sufrageria sunt reci ca gheața când ne trezim. Cel mai adesea zac sub pătură îngrozit la gândul că trebuie să mă ridic, făcându-mi curaj să cobor pe scara rece, să traversez dalele reci din hol și să pășesc pe podeaua rece de lemn a bucătăriei. Corpul pare să mi se contracte, încercând parcă să minimizeze suprafețele expuse frigului, uneori tremură, iar pielea mi se face ca de găină – și sunt încă înăuntru, unde e relativ cald în comparație cu gerul de afară. S-ar putea crede că frigul e elementul activ, care pătrunde în toate crăpăturile și deschiderile din casă și apasă din afară pereții, făcându-i să se răcească și pe dinăuntru. Dar de fapt e invers, căldura e activă, ea este cea care se scurge afară în mijlocul frigului,

unde se dizolvă imediat în masele de aer rece și dispare. E ca și cum cantitatea aceasta mică de aer cald nu-și cunoaște limitele și încearcă să încălzească aerul de afară, fără să-și dea seama sau să înțeleagă că acesta se întinde pe zeci de kilometri în toate direcțiile, inclusiv în sus, unde devine cu atât mai rece cu cât se apropie mai mult de spațiul cosmic. Dar nu e vorba de aroganță aici, ci de termodinamică. Dacă două temperaturi diferite vin în contact, ele vor tinde să se egalizeze. E ca o cădere. Afară, temperatura scade, și căldura nu poate opri propria cădere în frig mai mult decât se poate apa împiedica să curgă către locul cel mai jos și acolo să se cuprindă în marele ocean. În dimineața asta am pus o plasă cu sticle goale afară lângă ușă, cu gând să le duc mai târziu la centrul de reciclare; la momentul acela erau călâi, dar după câteva minute deveniseră reci ca pământul. Forța aceasta a egalizării, faptul că două cantități diferite nu pot exista pur și simplu una lângă alta, ci trebuie să se tragă și să se împingă până când devin egale, nu se aplică numai temperaturilor, ci și altor procese, precum conflagrațiile, rugina, eroziunea, descompunerea, care au fiecare alt ritm, dar care acționează în aceeași direcție: să facă așa încât totul să fie la fel. Mașina de pe aleea din fața casei va rugini până se face fărâme, până nu mai există,

aşa cum munţii se vor eroda treptat până nu mai rămâne nimic din ei, aşa cum toate corpurile vii din casă şi din jurul ei vor muri într-o zi şi se vor descompune până când dispar. Şi aceasta e o cădere, de la a fi ceva, un corp cu graniţe distincte, la a fi împrăştiat în cele patru vânturi şi a nu mai fi nimic. Viaţa poate fi definită ca o bătălie împotriva forţelor egalizării, pe care, pe termen lung, e sortită în mod fatal s-o piardă. Ea există deci ca o sfidare şi e tragică prin însăşi natura ei. Într-o tragedie, căderea e vizibilă de la început pentru toată lumea mai puţin protagoniştii ei, iar tragedia nu e de fapt decât relatarea felului cum ajung şi ei să înţeleagă inevitabilul. Ne aşteaptă moartea şi nimicul, dar cădem atât de încet către ele, încât nu ne dăm seama şi nu ne oprim să ne gândim că de ele ne ferim, de fapt, când ne izolăm casele, încât căldura să rămână între pereţii lor, ca într-un bazin. Oraşele din ţările nordice sunt formate din aceste bazine şi turnuri încălzite, maşinile sunt ca nişte băltoace de căldură, şi e greu să vezi aceste încercări de a ţine căldura închisă în spaţii mici altfel decât minunat de frumoase, pline de o demnitate particulară, îndărătnică, căci spaţiul în care au loc e nu doar negru, îngheţat şi nesfârşit, ci şi în continuă expansiune.

ARTIFICII

Îmi plac foarte tare artificiile. Dar nu artificiile care ard pe jos sau puțin deasupra, cum sunt petardele, artificiile de Crăciun, cele de pom sau cele care se aprind și se rotesc la sol. Pasiunea mea se aplică numai celor care sunt trimise în văzduh ca o rachetă și care își desfac toată splendoarea sus de tot pe cerul nopții. Pe acestea le-am iubit de când mă știu. Am copilărit într-un cartier rezidențial construit de stat, adică în mijlocul unui șir de case identice, cu alei identice la intrare, înconjurate de grădini de exact aceeași dimensiune, și, cu toate că între zidurile lor se petreceau tot felul de lucruri, viața vizibilă era și ea relativ identică. Marea excepție era Revelionul, în orele de la miezul nopții, mai ales în ultimele minute dinainte de Anul Nou și în primele minute de după, când toți copiii stăteau strânși lângă mame în curte și se uitau cum tatăl se apleacă peste o mică platformă de lansare,

chinuindu-se să aprindă fitilul, cum sare apoi în spate și vine lângă ceilalți să privească racheta ridicându-se de la pământ în aer și deschizându-și floarea scăpărătoare de flacără atât de sus, încât devenea vizibilă nu doar micii familii adunate lângă zidul din spate al casei, unde nu putea fi văzută de alții, ci și tuturor celorlalți rezidenți ai cartierului, cărora li se demonstra, o dată pe an, din ce stofă sunt făcuți cei care o lansaseră, cine sunt, de fapt. O, da! Toate culorile acelea fabuloase, toată strălucirea aceea vie, care se desfășura dintr-odată, exploziv, și, mai mult, rămânea suspendată, părând să coboare încet pe cerul negru al nopții, dădea limpede de înțeles tuturor cu cine au de-a face. Cel puțin așa i se părea tatei. Când pârâitul și pocnetul primelor rachete începea deasupra caselor, încă devreme în cursul serii, el nu făcea decât să clatine din cap și să rămână în fotoliul lui, în timp ce eu și fratele meu ne repezeam la fereastră să ne uităm: era cel mai probabil vecinul de la colț, de pe aceeași stradă, care n-avea răbdare, nu putea să aștepte, nu știa cum se face. Când se apropia miezul nopții și, una după alta, rachetele se ridicau din curțile vecine, tata le evalua sobru, uneori apreciativ, Hansen a avut una frumoasă, dar și critic dacă dintr-o singură curte izbucnea

o întreagă cascadă de artificii, era ca și cum și-ar fi cumpărat dreptul la splendoare fără să-l fi meritat. Bani aruncați aiurea! spunea atunci uneori. Alți vecini aprindeau poate numai una sau două rachete, nici acelea prea spectaculoase, și atunci erau niște zgârciobi fără haz. Implicită în toate acestea era ideea că el, și, prin el, și noi, familia noastră, știm exact cum trebuie făcut și nici nu exagerăm, nici nu minimalizăm importanța lucrurilor, nici nu irosim, nici nu ne zgârcim, ci reușim să le facem perfect, așa cum vor vedea curând toate familiile din vecini, care vor da din cap aprobator. Tata pregătise dinainte uscătorul de rufe, care urma să servească drept platformă de lansare pentru rachetele cele mai mari, și pusese în jurul lui câteva sticle, din care aveau să se înalțe cele mai mici. Nu l-am văzut niciodată atât de fericit ca în momentele acelea, cu bricheta în mână, cu cealaltă ținând pavăză fitilului, cum se ridica brusc și venea în fugă câțiva pași spre noi – în mod normal, nu alerga niciodată – și cum ochii îi străluceau pe față când fitilul arzând ajungea la praful de pușcă și rachetele țâșneau. Mai întâi cele mici, în ordine ascendentă, până la cea mai mare, care se aprindea cu vreo douăzeci de secunde înainte ca ceasul să bată de douăsprezece și încununa totul cu un bubuit asurzitor și

cu un fluture enorm pe cerul de deasupra cartierului, exact în momentul când anul se sfârşea şi începea următorul. Faptul că nimeni nu ne lăuda şi nici nu ne critica artificiile, care se înecau probabil în marea tuturor celorlalte lansate în acelaşi timp, nu conta, căci aceste douăzeci de minute ale fiecărui an erau pline de o bucurie şi o forţă atât de intense, încât nu încăpea nici o îndoială că imaginea pictată de jerbele de scântei de deasupra noastră, a unei lumi de dincolo de lume, plină, pentru o clipă de frumuseţi şi bogăţii, nu era o iluzie, ci reprezenta ceva adevărat: viaţa noastră putea să fie şi ea la fel.

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ NENĂSCUTĂ

1 ianuarie. Prima zi a lui 2014 a fost umedă și blândă și parcă goală. Încă de copil am simțit mereu așa ziua Anului Nou, cu o senzație aparte de goliciune. Evenimentul final al vacanței de iarnă, Revelionul, se terminase, și nimic deosebit n-avea să se mai întâmple de acum încolo, cu toate că, în același timp, nimic nu se schimbase; noul an nu părea să fi adus nimic nou, așa cum așteptasem probabil subconștient să se întâmple – la fel cum, în cele câteva dăți când trecuserăm granița într-o altă țară, mă așteptasem ca totul să fie altfel. De aceea, ziua de Anul Nou era poate cea mai obișnuită și puțin spectaculoasă zi a anului. La fel a fost și azi. Numai că acum o apreciez, căci goliciunea aceasta e prezentă tot timpul, în peisajul deschis de sub cerul liber, și doar noi ne punem amprenta asupra zilei, o transformăm prin activitățile noastre, care, așa neînsemnate cum sunt, reușesc cumva să umple golul din lume. Nu și astăzi, pe întâi ianuarie 2014.

Acesta e anul tău, anul în care te vei naște, așa cum 1968 este al meu. Ceilalți copii născuți în

anul acesta vor deveni generația ta, îi vei întâlni la școală, la liceu, la facultate, și vei avea cu ei mai multe în comun decât cu mine, pentru că, deși personalitatea și trăsăturile tale caracteristice sunt genetice și deja formate, vremurile în care vor fi puse la încercare se vor dovedi hotărâtoare pentru ceea ce vei crede și vei face, poate mai mult decât ne închipuim – cel puțin așa cred eu.

Dacă țin minte bine, în copilăria mea exista o revistă științifico-fantastică numită *1999*. Fabula cosmică a lui Kubrick se numea *Odiseea spațială 2001*. Uneori, la școală ni se dădea să scriem o compunere „O zi din anul 2000" Astăzi este prima zi din 2014, adică sunt deja departe în viitorul imaginat în copilărie. Și totuși singura care arată oarecum futurist ești tu, care zaci în locuința ta ca un astronaut în bezna spațiului, cu casca ta mare, cu corpul ca un fus și membrele subțiri și cu cablul de comunicare cu nava-mamă, și el plutitor, înfășurat în jurul tău. În ultima ecografie ai ridicat degetul mare la noi, și noi am râs, ești bine acolo înăuntru. Mai ai două luni până să te naști. Singurul lucru îngrijorător este că s-ar putea să fie ceva în neregulă cu laba unui picior al tău. Asistenta a oprit ecograful asupra ei și a studiat-o multă vreme, apoi a mișcat puțintel

aparatul, ca să privească dintr-un alt unghi, și iar s-a oprit. Pare să aibă picior varus equin, a spus. Varus equin? am întrebat. Da, a spus ea. Nu e nimic periculos, și se poate corecta. Probabil vei face o operație și vei avea o atelă pe picior. Va fi în regulă și n-o să-ți afecteze în nici un fel viața – singura problemă, după cum s-a exprimat ea, e că probabil n-ai să poți deveni în viață schior de slalom. Se pricep la genul ăsta de lucruri – nu e nimic grav, totul se va rezolva. Seara l-am sunat pe Yngve, fratele meu, unchiul tău, și i-am spus. Păi și tu ai avut, a spus el. Picior varus? am spus. Am avut un picior strâmb? Nu mai auzisem așa ceva. Da, a spus el. Ai avut și tu.

Trăisem timp de patruzeci și cinci de ani fără să-mi spună nimeni că m-am născut cu un picior strâmb. Mi se spusese doar că, la naștere, am avut o problemă la un picior, că mi-a fost pus în ghips și apoi mi s-a făcut masaj în fiecare zi și că s-a rezolvat. Crezusem întotdeauna că l-am avut puțin îndoit sau ceva de genul ăsta. Am sunat-o pe mama să-i spun ce aflasem despre piciorul tău strâmb în timpul ecografiei. S-a dovedit că noțiunea de „picior strâmb" i se păruse atât de groaznică, încât nu folosise niciodată expresia. Și e adevărat că te duce cu gândul la ceva medieval, vreun clopotar șchiop dintr-o biserică gotică,

sau la Byron, al cărui șchiopătat e primul care ne vine în minte în legătură cu el, în ciuda faptului că era o persoană impresionantă din multe puncte de vedere.

Dar faptul că eu însumi avusesem un picior strâmb, care se rezolvase însă atât de bine, încât nici măcar nu aflasem despre el, a fost o veste esențial pozitivă pentru tine și piciorul tău.

Nu mai ești un fetus acum, ci un copilaș foarte mic, complet dezvoltat. Uneori ești trează când mama ta doarme, alteori dormi când e trează, ca și cum ți-ai trăi deja propria viață acolo, în mica ta garsonieră.

Am adus un cărucior și un pătuț de la un prieten – căruciorul e în casa de oaspeți, pătuțul în viitoarea ta cameră – și am cumpărat o instalație mobilă cu niște avioane mici care se rotesc în jurul unui soare, care o să atârne deasupra mesei de înfășat din baie. Uneori mi se pare că singura care lipsești ești tu, aproape ca și cum o să mergem să te luăm de la spital, când, de fapt, tu ești aici cu noi tot timpul, în baie, în dormitor, în bucătărie, în camera de zi, în mașină, în oraș. Canalul care te separă de noi are doar câțiva centimetri lungime, dar chiar și așa e ca și cum ai fi într-o altă lume. Când mă uit la cărucior și pătuț, simt că mă inundă un sentiment de nerăbdare,

dar și de neliniște, căci ele există pentru un copil absent. Și atunci îmi amintesc că, de fapt, ești deja aici. Și-mi amintesc de degetul mare pe care l-ai ridicat la noi.

JANUARIE

ZĂPADĂ

În timp ce ploaia face parte dintr-o mișcare continuă, în care picăturile se adună în băltoace, bălți, pâraie, cascade, mări, oceane sau în rezervoare subterane, apoi, la un moment dat, se evaporă și se ridică din nou în aer, zăpada reprezintă întreruperea temporară a acestei mișcări. Zăpada e o ploaie care, pentru o vreme, a ieșit din circulație, care preț de câteva luni e stocată, împrăștiată peste tot, ca și cum ar fi pusă la păstrare. Trecerea de la ploaie la zăpadă e radicală, căci diferența dintre proprietățile apei în cele două stări e foarte mare, și, deși știu foarte bine ce produce această transformare, că ea are de-a face doar cu temperatura și nu implică nici o voință, mi se pare încă greu de înțeles. Mi-e greu să pricep caracterul absolut, granița precisă, faptul că ceva e lichid de o parte a liniei și solid de alta și că schimbarea de stare apare întotdeauna în anumite împrejurări. Cu alte cuvinte, ceea

ce mi se pare greu de înțeles este regularitatea, caracterul ordonat al naturii. Dacă două mașini se îndreaptă una spre alta și se ciocnesc, fiecare mișcare care urmează, de la spargerea farurilor la traiectoria sticlei de plastic proiectate printre cele două scaune din față de pe polița de deasupra portbagajului va fi determinată de viteza și unghiul vehiculelor; nici un alt deznodământ nu e posibil sau imaginabil. Ciobul de parbriz va zbura într-un singur loc, capota se va boți într-o anumită formă. Același lucru e valabil când temperatura coboară și stropii de ploaie se transformă în fulgi de zăpadă. Zăpada e formată din cristale cu șase laturi, și toate brațele unui fulg sunt identice, căci s-au format în apropiere unul de altul, în aceleași condiții aceleași, deși cristale la fel nu există, căci fiecare se formează în alt loc, în alte condiții. Chiar și această sensibilitate extremă la variațiile spațiale este reglementată de legile naturii. Iar când fulgii umplu aerul de deasupra noastră în număr uriaș, ca o pâlpâire albă pe cerul cenușiu, și unii ni se topesc pe pielea caldă a feței în timp ce toți ceilalți se așază fără sunet peste copaci și crengi, peste buruienile și iarba din jur, nu se poate întâmpla, din nou, nicicum altfel. Și totuși abundența acestei precizii minuțioase, luxurianța acestor evenimente

separate şi unice au drept rezultat uniformitatea, căci, atunci când zăpada acoperă peisajul, totul dispare sub albul ei. Toate manifestările diverse ale pădurii – rădăcinile arborilor care şerpuiesc peste piatra dezvelită, roşiatice şi licărind pe ploaie, toate acele de pin galbene şi maronii risipite pe poteci, călcate în picioare şi îndesate în sol, şi aşa mai departe la infinit – sunt adunate de zăpadă într-o singură expresie, şi în următoarele luni vor exprima numai albul. Ca o orchestră, ne-am putea imagina, în care fiecare instrument în parte începe deodată să cânte aceeaşi notă. Oricine cunoaşte zăpada din copilărie ştie această notă, care poate răsuna chiar şi când stai într-o curte scăldată în soare în mijlocul verii şi, copleşit deodată de un dor inexplicabil, parcă vezi o pădure goală în amurg, în care vântul suflă văluri de ninsoare măruntă printre trunchiurile înnegrite ale copacilor.

NIKOLAI ASTRUP

Suntem în vizită la mama, la Ålhus în Jølster, o municipalitate din nord-vestul Norvegiei. Casa ei se află la o aruncătură de băţ de casa parohială unde şi-a petrecut copilăria Nikolai Astrup, şi astăzi am fost acolo cu copiii la săniuş. De Crăciunul trecut au primit o sanie rapidă, care de atunci stă aici, şi azi, trăgând-o după noi, am urcat anevoie prin nămeţii de zăpadă panta lină până la gardul din jurul casei parohiale, unde începea pârtia. Tot ce vedeam fusese pictat de Astrup. Corpul principal al casei parohiale, cu zidurile ei albe sclipitoare, curtea din jur, biserica de dedesubt, valea de dincolo de ea, munţii de deasupra. Şi nu sunt doar nişte tablouri vechi oarecare, ci tablouri sclipind de culori şi de planuri simplificate care le conferă o strălucire aparte, cu care nu se compară arta nici unui pictor sau scriitor din această parte a ţării. Picturile lui Astrup sunt complet lipsite de psihologie,

lucru care îl deosebește de contemporanul său Edvard Munch, nici una nu radiază nici singurătate, nici vitalitate, nici deprimare, nici euforie, ci par cumva desprinse de emoțiile celui care le-a pictat, și totuși asta nu le face să se întoarcă asupra peisajului, să-i surprindă esența sau emoțiile care emană din el. Deși Astrup a trăit aproape toată viața în Jølster și a pictat aproape exclusiv motive locale, picturile lui nu se caracterizează nici prin familiaritate; nici una din ele nu s-ar fi putut numi *Din regiunea mea natală*, deși toate exact asta sunt. De asta am putut să mă lupt cu nămeții, alături de copii, înconjurat din toate părțile de peisajele lui, fără să mă gândesc nici o clipă că asta sunt. Nu pentru că le-ar fi pictat acum o sută de ani; cu excepția drumului intens circulat care trece pe lângă și a câtorva case noi ici și colo, aproape totul este aici așa cum era pe atunci. Peisajul peste care ninsoarea căzuse atât de moale și de grea în dimineața plumburie era cel pe care-l pictase el, și forma munților care dispăreau în stratul jos de nori, și suprafața cenușie a apei, care abia se putea distinge acum de ceața care-i atârna deasupra, deși n-ai fi zis totuși că între ele există punct de contact. Ne-am întors în casă după mai puțin de o oră, copiii erau storși de puteri, neobișnuiți să stea afară

atâta vreme, cel puțin nu așa, și m-am gândit la propria mea copilărie, la cum stăteam afară de dimineața până seara și veneam acasă doar când întunericul era atât de dens, încât abia dacă ne mai vedeam unul pe altul. Gândul acesta a fost urmat de o umbră de durere, dar care venea probabil dinspre copilăria mea pierdută, nu dinspre a lor, căci ei păreau destul de mulțumiți când, cu fețele aprinse, și-au aruncat cizmele din picioare și și-au atârnat pantalonii de fâș uzi în cuier, apoi s-au întors la tabletele lor. După cină am stat o vreme să mă uit prin biblioteca mamei, apoi am scos o carte despre Astrup și am început s-o răsfoiesc. Atunci mi-a venit în minte că el pictase toată această lume și că eu crescusem printre tablourile lui – aveam acasă, pe perete, o reproducere, iar bunicii din partea mamei aveau și ei alta în camera de zi –, fără ca el să fi influențat vreodată felul cum o percepusem. Era ca și când ar fi pictat într-un univers paralel, o lume care exista alături de a noastră. În carte am citit că își notase cu meticulozitate într-un caiet tot ce se vedea din casa parohială. Tufiș după tufiș, copac după copac, casă după casă, șopron după șopron. Dar numai pe cele care existaseră în copilăria lui. Tot ce apăruse mai târziu fusese omis. Acesta să fi fost universul paralel? Asta să fi pictat? Copilăria

e numai un abis când stai departe de ea. Dacă ești înăuntrul ei, e plină de culoare și planuri, și pentru Astrup trebuie să fi fost ca și cum o vedea printr-un geam, cu fața turtită de el.

URECHI

Surprinzătoare, în privința urechii, e natura ei foarte mecanică. Cu membranele, oscioarele, canalele și micile ei cavități umplute cu fluid, pare lesne de închipuit că a fost meșterită într-un atelier de mecanică fină: minuscula nicovală, bine șlefuită și unsă, alături de scăriță și de cohlee, mult mai mare, dar tot miniaturală, așezate pe un banc de lucru, poate pe o cârpă albă pe care meșteșugarul, încovoiat acum de mijloc ca să aștearnă un covoraș de fibre în canalul semicircular posterior, a pus-o acolo ca să vadă mai bine obiectele și pentru ca murdăria de pe banc să nu se lipească de ele – ceea ce e de neimaginat în cazul celorlalte organe de simț, al ochiului, de pildă, sau al gurii. Asta, firește, pentru că sunetul este un fenomen mecanic. Ceva face aerul să vibreze, și vibrația călătorește prin spațiu asemenea cercurilor pe un lac, cu o viteză de aproximativ trei sute cincizeci de metri pe secundă într-o

zi de vară cu temperatură medie. Undele acestea, invizibile ochiului, dar nu mai puțin reale, pătrund în interiorul capului pe principiul pâlniei, căci urechea exterioară, un disc rotund, ușor înclinat, din cartilaj – avem instalate câte unul de o parte și de alta a capului, cam la același nivel cu nasul – conduce vibrațiile sonore într-un canal, unde acestea se izbesc de un perete subțire și se sting. Dar forța lor, exprimată prin tăria cu care lovesc timpanul, supraviețuiește într-o existență de tip domino, căci tremurul timpanului se propagă și antrenează câteva oase extrem de fine, apoi călătorește prin niște canale pline cu fluid, care vibrează și el și tremură, până când mișcarea atinge micuța încăpere unde firele nervoase, întinse ca un covor senzorial, o transformă în impulsuri electrice care gonesc spre creier prin cabluri miniaturale, cu viteza luminii.

Presupun că orice copil a văzut la un moment dat pe cineva lucrând la mare distanță – de pildă, o siluetă care izbește în piatră cu un baros – și s-a întrebat de ce sunetul nu e sincron cu mișcarea. Ciocanul lovește piatra fără sunet, și bubuitul sosește abia la o secundă după aceea. Nu numai atât: în plus, sunetul ricoșează și se aude de câteva ori, bum-bum! și apoi mai slab: bum-bum, bum-bum. Îmi amintesc că, atunci când mi-am

dat seama că sunetul e şi el o realitate fizică, ceva care călătoreşte prin spaţiu, am avut o senzaţie de claritate, sentimentul că lumea nu are nici un secret, nici o adâncime, ci că totul în ea e deschis şi limpede ca apa de izvor, ca pajiştile acoperite de zăpadă, ca cerul nopţii presărat cu stele.

Deşi mecanic prin natura lui, complexul care formează organul auzului nostru este totuşi vulnerabil şi susceptibil de erori, pe de o parte fiindcă e atât de fin acordat, fiind legat prin toate canalele sale de craniul exterior, de nas, gât şi gură, pe de alta, fiindcă îndeplineşte şi alte sarcini decât transmiterea sunetului, inclusiv păstrarea echilibrului şi orientarea în spaţiu, prin intermediul unor microcristale amplasate într-unul din canalele urechii interne, aşa-numitele otolite sau pietricele ale urechii, care se rostogolesc pe un alt covor senzorial de fiecare dată când înclinăm capul, astfel încât poziţia lui este permanent înregistrată.

Ce făpturi simple sunt oamenii! Câteva membrane extrem de mobile şi câteva oscioare ne permit să auzim. Câteva pietricele din ureche ne ajută să stăm drepţi în picioare. În sensul acesta nu suntem prea departe de dinozaurii care, ca să-şi înlesnească digestia, înghiţeau pietroaie, şi acestea zdrobeau mâncarea între suprafeţele

lor, ciocnindu-li-se între ele în burtă în timp ce ei mergeau. Când ajungeau să se toceasc㠄, dinozaurii le vomitau și înghițeau altele. Era poate o metodă primitivă, dar ea ne arată și cât de mică poate fi distanța dintre lumea materială și făpturile vii. Căci da, viața a folosit orice mijloace ca să reziste aici și a încorporat întotdeauna elemente ale lumii materiale în procesul ei continuu de rafinare. Electricitate în nervi, apă în cavități, pietricele în ureche.

BJÖRN

Fața lui Björn e lungă și aproape dreptunghiulară, bărbia îi iese un pic în afară, are pomeții înalți, dar nu foarte pronunțați, gura pare puțin strâmbă, poate pentru că strânge adesea din buze ca și cum ar suge ceva. Are ochii albaștri, cu o privire blajină și afabilă. Trăsătura lui cea mai caracteristică este poate mersul, pășește ușor de parcă n-ar cântări mai nimic și n-ar fi legat de pământ, ci ar pluti pe deasupra. O pală de vânt ar putea să-l ia oricând pe sus, asta e impresia pe care mi-o lasă când îl văd venind prin iarba din curte spre corpul de casă unde mă aflu, sau mergând pe drumurile de țară din preajmă, sau pe străzile orașului din apropiere. Silueta lui e inconfundabilă, chiar dacă-l văd din spate, de la o distanță de o sută de metri, în mijlocul unei mulțimi: uite-l pe Björn. Ușurința cu care merge nu e neapărat elegantă, căci e înalt și are membre lungi, care par să-i joace în încheieturi, ci mai

degrabă eterică, mai aproape de aer decât de pământ, ca și cum, dac-ar fi în stare, ar putea oricând să-și întindă brațele și, dând rar din ele ca un cocor sau un pelican, să se ridice în văzduh. Se îmbracă totuși mereu elegant, cu cămăși, pulovere de lână, eșarfe la gât, costum sau pardesiu, dar relaxat, în sensul că aerul aproape aristocratic al acestor ținute nu-l trage în jos, nu reprezintă nici un fel de povară pentru el, ci e ceva pe care îl adoptă cu foarte mare naturalețe. Dacă ești în aceeași cameră cu el, descoperi repede că eleganța nu-i e absolută, ci înșelătoare și uzată: sacourile de costum sunt șifonate, deseori murdare, ca și cum ar fi plivit grădina în ele, cămășile îi sunt pătate cu resturi de mâncare, de ou sau de sos, de pildă, iar părul, cândva blond, acum mai închis la culoare, e mereu ciufulit. Îi place să vorbească, și nu contează despre ce, se pare, important e să stea cu cineva și să nu fie singur. Dacă i se permite să ghideze el conversația, o va îndrepta adesea către istorie, mai ales istorie militară, suedeză, germană și rusă, din secolul al XVII-lea până în timpurile noastre, către științe naturale, mai ales astronomie, și către geopolitică. Cuvintele lui au greutate, pentru că știe multe, a călătorit prin toată lumea și a văzut locuri cu totul exotice, dar arareori face caz de asta, nu

domină niciodată conversaţia; dominaţia şi autoritatea îi sunt străine. Dacă în jur apar conflicte, el încearcă să le minimizeze sau să le ignore, şi, dacă asta nu merge, pleacă pur şi simplu. Faptul că e mare amator de companie (De ce? Cu ce anume nu suferă să rămână singur?) şi că, în acelaşi timp, nu suportă conflictele sau dominaţia îl fac probabil să fie atât de fără astâmpăr, de nefixat, de uşor. Are o fire blajină, un suflet amabil, dar tendinţa de a fi evaziv şi refuzul de a-şi lua angajamente i-a rănit probabil pe alţii, iresponsabilitatea duce la asta, mai devreme sau mai târziu. Björn are şaizeci de ani, dar nu-i nimic aşezat sau rigid în el, e prea mobil. Singurul lucru bătrânesc la el e pasiunea pentru dulce. Îşi pune trei linguri de zahăr în cafea şi întotdeauna are ceva dulce la îndemână. Când suntem împreună şi, dintr-un motiv sau altul, privesc în jos sau într-o parte şi apoi mă uit brusc înapoi la el, întotdeauna are pe buze un zâmbet abia schiţat, ca şi cum ştie despre mine ceva despre care eu însumi n-am nici cea mai vagă idee.

VIDRA

Vidra are ochi negri rotunzi, un nas vizibil, semicircular, şi un bot lung, cu colţurile îndreptate în jos. Forma gurii o face să pară nemulţumită sau supărată, uneori şi tristă. Acelaşi lucru se poate spune despre privire, care este adesea ceea ce romanele poliţiste numesc „pătrunzătoare", dar care câteodată poate părea şi plină de suferinţă. Firele de sub nas seamănă cu o mustaţă firavă, în timp ce ochii îi ies în afară şi scot în evidenţă fruntea joasă. Toate acestea nu spun încă prea multe despre înfăţişarea vidrei, legată în foarte mare măsură de mişcare, viteză, agilitate, sfială – calităţi care îi schimbă trăsăturile faciale sau le ascund atât de bine, încât practic dispar. Într-o iarnă am avut o vidră drept tovarăş, am văzut-o în mod regulat timp de aproape trei luni, adesea în zori sau în amurg, dar niciodată suficient de aproape sau de nemişcată ca să-i pot înregistra clar trăsăturile feţei. Părea să se

confunde cu propriile mişcări, care la rândul lor se contopeau cu fiinţa ei, cu impresia pe care mi-o lăsa când dispărea. Impresia unei făpturi fără astâmpăr, căci era întotdeauna în drum spre o destinaţie, a cuiva care caută în mod sistematic, căci părea să ţină tot spaţiul sub supraveghere în timp ce se mişca, oprindu-se din când în când să arunce o privire în jur, ceea ce contrasta cu centrul ei jos de greutate – vidra are picioare scurte şi e remarcabil de lungă în raport cu înălţimea, şi modul ei de deplasare, iute şi vigilent, aproape ca o zvârcolire, pare foarte orientat spre pământ, ca şi cum suprafaţa pământului, pe care abia pare s-o fi părăsit şi din care pare aproape că face parte, ar fi adevăratul ei domeniu –, apoi îşi întindea gâtul şi privea departe spre orizontul apusului sau spre est, către insulele interioare, luând un aer înalt şi maiestuos. Alteori, când traversa întinderi de apă mai largi, mai deschise, în mişcările ei apărea ceva greoi şi convulsiv, asemănător oarecum cu pasul alergător al unui jder, care este de fapt o rudă a vidrei. În apă, când îi ieşea numai capul, semăna cu o mică focă.

Am sosit pe insulă într-o după-amiază de ianuarie, era deja întuneric când am păşit pe ţărm, pe debarcader, şi neobişnuit de frig pentru această parte a coastei, minus cincisprezece

grade. Închiriasem o casă acolo, ale cărei dotări păreau să fi rămas intacte din anii '50, şi în acea primă noapte, înainte ca locuinţa să se încălzească, am stat pe canapeaua din camera de zi îmbrăcat cu toate hainele, sub trei pilote. Numai patru oameni mai locuiau pe insulă, o familie de trei persoane, care stăteau în cea mai mare parte în casă, şi un individ singuratic care trăia în podul uneia dintre casele-barcă; n-am aflat de prezenţa lui decât după câteva săptămâni. Era o insulă mică, şi curând am ajuns s-o cunosc în detaliu, traversând-o în toate părţile în timpul plimbărilor pe care le făceam. Prima oară am văzut vidra în lumina felinarului solitar de deasupra debarcaderului, mai jos de casă, probabil ieşise din mare şi stătea acolo scuturându-se de apă. Am urmărit-o cum trece, în salturi mărunte, din bătaia luminii în întunericul înconjurător. A doua oară am văzut-o în cealaltă parte a insulei, înota cam la douăzeci de metri de ţărm. Marea era perfect liniştită, şi zăpada care se aşternuse în toate scobiturile şi pe orice porţiune dreaptă din lungul coastei rotunjite de stâncă făcea apa să pară complet neagră. Vidra s-a căţărat pe un pietroi abrupt ceva mai departe, s-a oprit şi s-a uitat ţintă la mine, apoi a făcut un salt şi a dispărut. Avea ceva solitar, întotdeauna am văzut-o singură

și întotdeauna mergea undeva, ca și cum ar fi trebuit să acopere un teritoriu întins, ca o santinelă sau un inspector, într-o lume unde era singura cu aceste atribuții. Cel mai des am văzut-o pe geam, jos lângă debarcader, și vederea ei mă făcea fericit, mă simțeam legat de ea într-un fel, eram aici, departe de toate, împreună. Afară de o conversație cu mama o dată pe săptămână, nu vorbeam cu nimeni. De două ori insula a fost acoperită de zăpadă, atunci am umblat să-i caut urmele. Cele pe care le-am găsit urmau de obicei același traseu și întotdeauna se opreau la marginea apei. Apoi, într-o dimineață senină și însorită, am descoperit ceva care arăta ca un fel de tobogan pe zăpadă, o dâră care cobora pe interiorul uneia dintre pantele netede de stâncă. M-a făcut curios, și în următoarele zile m-am oprit de mai multe ori la panta aceea în timpul plimbărilor mele, ca să văd dacă e cumva ceea ce crezusem eu. Și era. Într-o după-amiază vidra a apărut pe un bolovan, eu mă aflam undeva departe, dar, pe fondul cerului albastru-închis, i-am văzut clar silueta. A luat-o la fugă spre pantă și și-a dat drumul pe ea până jos, unde a alunecat în apă, s-a scufundat și a dispărut din vedere. Nu exista nici un motiv practic să se dea pe tobogan, așa că probabil o făcuse fiindcă așa avea chef, pur

şi simplu pentru plăcerea pe care i-o furniza. Şi gândul că acest prădător rapace şi solitar se poate ridica deodată deasupra existenţei sale instinctive înguste şi se poate bucura de viaţă a strălucit în mine ca o lumină şi a fost prima presimţire a ieşirii treptate din întuneric pe care aveau s-o aducă următoarele săptămâni.

TĂRÂMUL SOCIAL

Lunile de iarnă pe care le-am petrecut pe mica insulă departe în largul mării au fost aproape lipsite de întâmplări. Am sosit acolo dintr-un oraş unde tot timpul se întâmpla ceva, atât la periferia vieţii pe care o duceam eu – toţi oamenii care mergeau în maşinile lor, în autobuze, care traversau pieţele, intrau în case şi magazine şi ieşeau din ele –, cât şi în miezul ei: masa de dimineaţă, cina şi serile la televizor împreună cu femeia cu care eram căsătorit, conversaţii constante la telefon, întâlniri constante, petreceri constante. Pe insula pustie nu era nimic din toate astea. În primele săptămâni am simţit absenţa lor ca pe o poftă de ceva de care aveam nevoie cu toată fiinţa, dar pe care nu-l puteam avea. Nu era, deci, nimic odihnitor pentru mine în faptul că mă aflam acolo, căci singurul rezultat al liniştii şi al lipsei de evenimente a fost deschiderea unui spaţiu nou pentru neliniştea care părea să se

zbată în mine. Nu ne dăm seama cât de mare este puterea realității sociale decât abia când dispare. Pe de altă parte, lupta se dă în interiorul individului singur sau al dependentului de droguri, heroina și realitatea socială există independent de ei și sunt în egală măsură pasive și indiferente.

Aveam, așadar, nevoie de alți oameni, absența lor mă trăgea parcă de mânecă, mă smucea. Dar pentru ce aveam nevoie de ei? Să mă vadă? Să mă atingă? Să-mi recunoască prezența? Îmi displăcea să fiu atins, așa că nu era asta, dar voiam să fiu văzut și întotdeauna căutasem să fiu acceptat – și totuși nici de asta nu era vorba, căci, ca scriitor, poți să fii văzut și recunoscut fără să întâlnești pe nimeni. Ce era deci?

Nevoia aceasta atât de puternică de alții, care părea să crească înăuntrul meu și să țipe când mă plimbam prin casa goală sau pe insula pustie, a slăbit treptat și ajuns să dispară deja ore la rând, iar până la urmă chiar zile întregi. Cum lumea noastră interioară nu e niciodată goală sau tăcută, nici măcar când dormim, ci e întotdeauna plină de impresii, gânduri și emoții, altceva s-a infiltrat în spațiul care fusese ocupat mai întâi de realitatea socială, apoi de nevoia realității sociale: evenimentele non-sociale. Erau la fel de bogate și de complexe, dar de o cu totul altă

natură. Era zidul de nori care se strângeau la orizont și făceau oceanul de dedesubt să pară negru când veneau plutind în derivă către țărm. Erau zăngănitul lanțurilor și plesnetul odgoanelor și al șirurilor de steguleţe din port când se stârnea vântul. Erau geamătul vântului pe la colțurile caselor, bubuitul înfundat al valurilor, venit de pe cealaltă parte a insulei. Era cârligul de pescuit așezat pentru o clipă în palma mea, cu cele trei vârfuri ruginite, dar țepoase, lipite de pielea pe care apa rece și sărată mi-o înroșise. Erau mirosul de săpun care-mi amintea atât de tare de un săpun din copilărie, cei doi pești din chiuveta lucioasă din bucătărie care începeau deodată să se zvârcolească. Era crusta veche și tare de zăpadă din scobiturile pământului, care se acoperea cu zăpadă nouă și mă ducea cu gândul la relația dintre bunici și nepoți. Nimic din toate astea nu era de ajuns, nevoia de mai mult creștea constant în mine, și totuși era mult; deci, ce lipsea?

Faptul că nu exista nici o reacție. Cârligul de pescuit, cu micul lui apendice de alge, era frumos în palma mea roșie, dar nu răspundea la nimic din mine, nici la nimic din ceea ce făceam, altfel decât într-un sens pur mecanic, trasând, de pildă, când aruncam undița, un arc lung de treizeci de

metri prin aer şi străpungând suprafaţa tare a apei cu un mic plescăit sau clinchetind pe piatră după ce trăsesem undiţa aproape complet înapoi şi o smuceam cu un ultim gest, când apa părea să-i dea drumul brusc, iar el făcea un salt prin aer şi ateriza lângă mine. Faptul că eram acolo, în largul mării, a devenit un mod de a învăţa să nu aştept nici un răspuns, să accept doar că totul există de sine stătător, că orice interacţiune e pur mecanică. Am aflat că aşteptarea unui răspuns e atât de înrădăcinată în noi, încât este, probabil, fundamental umană, trăsătura cea mai caracteristică a naturii noastre. Şi ceea ce văd acum este că noua lume virtuală în care cresc copiii noştri creează atâta dependenţă exact pentru că satisface nevoia de răspuns şi de replică şi pentru că o face imediat. În felul acesta, virtualul pătrunde până în miezul socialului şi ne oferă toate beneficiile realităţii sociale fără a ne cere să plătim preţul pentru ele, fără ca interacţiunea mecanică să nască nevoia de alte fiinţe omeneşti, care să se zbată nebuneşte în noi ca un animal abia prins în cuşcă.

PROCESIUNEA FUNERARĂ

Într-o dimineaţă, în casa de pe insulă, când am coborât în camera de zi, la debarcaderul cel mai îndepărtat trăsese un vas. Ningea şi bătea un vânt foarte puternic, fulgii de zăpadă goneau aproape orizontal prin aer, vizibilitatea era slabă, şi totuşi nu mi-a fost deloc greu să văd că e un vas-ambulanţă. Până atunci nu ştiusem că există aşa ceva, dar firește că trebuie să existe dacă ne gândim câte insule sunt de-a lungul coastei şi cât de des locuitorii lor au probabil nevoie de un serviciu de ambulanţă pentru probleme care nu sunt suficient de grave sau de acute încât să justifice trimiterea costisitoare a unui elicopter-ambulanţă.

Apa din golf era neagră ca smoala, iar peisajul care se ridica în V pe ambele ei maluri era gri şi alb. Ambarcaţiunea se legăna pe valuri, trăgând ca un câine în lesă de odgoanele care o ancorau. M-am dus în bucătărie şi mi-am făcut

niște sendvișuri. Când m-am întors în camera de zi cu o farfurie în mână și un pahar cu apă în cealaltă, am văzut o procesiune de patru oameni venind pe jos pe drumul îngust. Doi dintre ei cărau o targă. Pacientul era acoperit cu un fel de pătură, era negru și arăta mai mult ca o carcasă. M-am gândit că e poate vreun echipament special pentru transportul pe vas, că marea e atât de agitată uneori încât păturile sau pilotele obișnuite pentru pacienți sunt nepotrivite, că trebuie să fie ceva impermeabil. Cei patru au dispărut o clipă între pereții bărcii-casă, apoi au apărut pe debarcaderul propriu-zis și s-au îndreptat spre vasul-ambulanță. Deși siluetele se conturau clar pe fondul mișcător al fulgilor de zăpadă învârtejiți și al norilor care pluteau la întâmplare, aveau totuși ceva tulbure, ca și cum ele licăreau, nu fulgii. Da, era ceva fantomatic în aceste patru siluete care cărau o a cincea, așa cum era și în magaziile pentru bărci, care stăteau parcă amenințătoare cu ușile și geamurile căscate, și în debarcaderul cu macaralele lui – ca și cum tocmai se pregăteau să se transforme într-o altă dimensiune. Și totuși abia când s-au oprit lângă vas și au coborât targa, iar unul dintre bărbați a făcut un gest peste silueta întinsă pe ea sau mai degrabă peste sac – a părut că închide

partea de sus cu un fermoar –, mi-am dat seama ce se întâmpla, că trupul pe care îl cărau era mort şi că ei urma să-l transporte pe continent.

S-au aplecat, au ridicat targa şi au urcat-o la bord. Motorul a pornit, au fost dezlegate odgoanele, şi în scurtă vreme vasul a dat cu spatele, s-a întors încet şi a pornit-o cu viteză mică de-a curmezişul strâmtorii, sub cerul greu cenuşiu, din care un infinit de fulgi noi cădeau învârtejindu-se într-o abundenţă extravagantă, glacială şi lipsită de viaţă.

Al patrulea om, care rămăsese pe debarcader, o luat-o înapoi pe drum şi curând nu s-a mai văzut în spatele magaziilor de bărci, iar eu am urmărit vasul cu privirea, aşteptându-mă să continue la viteză de croazieră, din respect pentru cel mort. Dar, de îndată ce a intrat la apă adâncă, ambarcaţiunea a pornit mai repede, dând naştere acelui curios efect care apare atunci când huruitul unui motor sporeşte şi devine mai puternic, cu toate că, simultan, pentru că se îndepărtează, scade totuşi în intensitate. În timp ce era înghiţită de cenuşiul din jur, m-am gândit că exact aşa e moartea.

CIORI

Ciorile sunt păsări cenușii cu capul, aripile, ciocul și ghearele negre. Ca și bufnițele, sunt asociate din vechime cu moartea, însă din alte motive, căci, în timp ce bufnița, cu zborul ei silențios și felul ei secretos de a fi, aparține nopții și misterului, cioara este atotprezentă și gălăgioasă din fire, aproape țanțoșă. Capul negru seamănă cu o glugă trasă în jos peste pieptul și spinarea cenușii și aduce cu glugile folosite cândva de călăi, și asta, împreună cu sunetele pe care le scoate cioara, mai degrabă țipete decât cântec, răgușitul și hârâitul cra-cra-cra!, îi dau ceva neplăcut, ceea ce nu e cazul la bufnițe, așa că, dacă amândouă prevestesc moartea, e vorba probabil de morți diferite sau de aspecte diferite ale morții. Poate bufnițele, așa cum plutesc prin pădure la asfințit sau în zori, parcă între noaptea de apoi și ziua celor vii, au legătură cu trecerea propriu-zisă dintr-o stare într-alta, în timp

ce ciorile, atât de vizibile şi de sonore, exprimă latura hidoasă, fizică, corporală a morţii. Faptul că cioara nu pare să facă un secret din nimic şi că în felul acesta întruchipează aceeaşi hidoşenie – nu doar pe cea zărită ici şi colo, ci hidoşenia care se expune fără nici o ruşine – aminteşte tot de corpul neînsufleţit, care nu mai e capabil să ascundă nimic, ci e condamnat să arate totul.

Am văzut chiar azi-dimineaţă o cioară, când am dus copiii la şcoală, stătea la sensul giratoriu din capătul Ystadului, privind ţintă maşinile. În mod normal nu sunt prea multe ciori în regiunea aceasta – sau, mai precis, sunt, însă altfel decât cele gri cu negru cu care am crescut eu; ciorile de aici sunt mai mici şi complet negre, multă vreme le-am crezut stăncuţe, dar stăncuţele au ciocul deschis la culoare, în timp ce acestea îl au negru, aşa că trebuie să fie corbi, am tras concluzia. Se poartă altfel decât ciorile cu glugă, apar în stoluri imense de sute de păsări, şi în fiecare seară zboară peste acoperişuri, prin spaţiile dintre coroanele copacilor – ceea ce vara, când arborii sunt înveliţi în frunziş des şi sclipesc verde în lumina soarelui, e o privelişte plăcută, dar acum, când crengile sunt goale şi peisajul e colorat în gri şi maroniu, are ceva steril şi deznădăjduit –, în drum spre locul unde-şi petrec noaptea: nişte

copaci enormi de pe marginile unei străzi largi, la vreo sută de metri de casa noastră. În fiecare seară saturează aerul cu țipete și croncănituri, construind un soi de cupolă sonică în jurul lor, și, de unde la început mi se păreau neliniștitoare, căci sunetele, ai fi zis, ieșeau dintr-o singură ființă, incapabilă să-și găsească liniștea în întuneric, acum s-au transformat în ceva consolator, o confirmare a faptului că totul e așa cum ar trebui să fie.

Deci de ce a ajuns tocmai cioara să reprezinte ceea ce e neplăcut și rău prevestitor, când sunt atâtea alte vietăți hidoase din care putem alege?

Și pentru cioară e valabil același lucru ca și pentru bufniță: ceva din ea ne amintește de ființele umane, făcând-o mai apropiată de lumea noastră decât ar fi un vierme, o broască sau un pescăruș. Cioara pe care am văzut-o azi-dimineață a luat-o prin iarba alb-gălbuie în timp ce noi treceam cu mașina pe lângă ea, ai fi zis că merge cu mâinile la spate, dând aprobator din cap ca pentru sine. Am zâmbit, amintindu-mi de o altă cioară din viața mea. Locuia în preajma fermei bunicilor din partea mamei. Bunicul, care atribuia trăsături și semnificații anume fiecărei păsări, avea o aversiune intensă față de ciori, vecină cu ura, și înainte, pe când era încă în putere, le

împușca uneori cu arma. A încercat s-o împuște și pe aceea, dar n-a lovit-o cum trebuia, i-a smuls doar un picior. Pasărea a mai trăit câțiva ani cu un singur picior, făcându-și deseori apariția pe lângă fermă. Poate că uitase ce-i făcuse cândva bunicul, dar eu mi-am imaginat întotdeauna că purta neștearsă amintirea aceea și că stătea în copac precum căpitanul Ahab, urmărindu-l pe bunicul în timp ce el trecea încet pe dedesubt, în drum către staulul vacilor, la căderea serii.

LIMITE

Mi-am ieşit din fire. Agitaţia e ca o deficienţă, o lipsă bruscă, ca şi cum ceva a fost smuls din mine şi corpul meu îl vrea înapoi. Emoţiile mi se zvârcolesc în toate părţile, izbindu-se de pereţii mei interiori. Asta se întâmplă numai când echilibrul dintre mine şi alţii a fost tulburat. Când cineva vrea ceva şi eu spun nu. Sau când cineva spune nu şi eu îl forţez să facă după voinţa mea. Amândouă sunt situaţii de care mă feresc – să spun nu şi să-mi impun voinţa asupra cuiva care se împotriveşte. Asta înseamnă slăbiciune, să fii atât de sensibil la voinţa altora, încât să nu îndrăzneşti să-i sfidezi. Confruntarea arhetipală dintre voinţa individului şi a celorlalţi este cea dintre părinţi şi copii: ea este legătura în contextul căreia se stabileşte relaţia noastră cu voinţa, ceea ce urmează sunt doar variaţii. De asta sunt atât de răvăşit. Cam cu o oră în urmă ne pregăteam să luăm masa, una dintre fete n-a vrut să

vină să stea cu noi, a ieşit în schimb în hol şi şi-a pus cizmele şi o pelerină de ploaie, avea de gând să se ducă la magazin să cumpere bomboanele de sâmbătă. I-am spus că poate merge pe urmă, nu acum, acum urma să mâncăm. Ea a spus că nu-i e foame. Am spus bine, dar trebuie oricum să stea cu noi la masă. Ea a spus nu şi a deschis uşa. Am apucat-o de mijloc, am tras-o înăuntru, ea a încercat să se ţină de tocul uşii, am târât-o pe hol în sufragerie, ea dădea din picioare şi se zbătea, a încercat din nou să se apuce de ceva, dar am smucit-o ca să-i dea drumul şi am pus-o în scaunul ei de la masă, în timp ce ceilalţi şedeau tăcuţi, uitându-se la noi. Ai să stai aici până terminăm de mâncat, am spus. Ea s-a strâmbat, imitând mişcările gurii mele, nu voia să se facă de râs în faţa surorii şi fratelui ei, dar am văzut că are lacrimi în ochi. S-a întors în scaun, cu spatele spre masă. Am mâncat, nimeni n-a zis nimic. Deodată ea s-a răsucit la loc, şi-a pus mâncare în farfurie, şi a început să mănânce cu o înverşunare exagerată, împrăştiind orez pe masă, zăngănind cu cuţitul şi furculiţa. I-am spus să înceteze, ea a zis, mănânc, nu asta voiai? Ba da, am spus, dar trebuie să mănânci civilizat. Mănânc cum vreau eu, a spus ea, cu ochii încă umezi. De îndată ce ultimul dintre noi a terminat de mâncat, ea s-a

ridicat, s-a dus cu paşi mari la uşă, a trântit-o în urmă, a trecut pe lângă fereastră şi a dispărut. Am strâns de pe masă şi am venit aici. Una dintre sarcinile cele mai importante ale părinţilor este să stabilească limite pentru copii, nu pentru că ceea ce fac copiii când merg prea departe e neapărat periculos în sine, ci pentru ca ei să ştie că există limite, că lucrurile nu sunt complet deschise, vraişte, căci ceea ce e deschis şi fără limite e nesigur, afară în lume ei sunt singuri, pe cont propriu, aşa că a stabili limite, modele de comportament şi reguli înseamnă a-i ajuta să se simtă siguri, a face lumea să pară recognoscibilă şi manevrabilă. În acelaşi timp, unul dintre cele mai rele lucruri pe care părinţii le pot face copiilor este să-i umilească, să-i facă să-şi piardă prestigiul, să se simtă neputincioşi. Iar eu exact asta am reuşit. Şi mă doare să ştiu că e aşa. Şi ea se simte rău, dar din motivul opus. Ştiu cum se simte, amintirile mele poate cele mai vii sunt cele în care tatăl meu m-a umilit impunându-şi voinţa asupra mea, îngenunchindu-mă pentru un fleac sau altul – cât de slab şi de nedemn mă simţeam în momentele acelea, când plângeam şi luptam împotriva lui fără nici o speranţă de a câştiga, căci voinţa lui era mult mai puternică decât orice aş fi avut eu în mine.

Nu-mi doresc acum decât să îndrept lucrurile. Dar, dacă mă duc înapoi în casă la ea ca să încerc să-i explic, o să-şi bage pur şi simplu degetele în urechi, fiindcă până şi umilinţa vrea s-o ţină numai pentru ea. Aşa că o să iau pur şi simplu un ciocan şi câteva cleme din cele cu care se prind cablurile de perete şi o să-i instalez lampa pe care de câteva luni îi tot promit să i-o fixez de plafon în camera ei. E făcută dintr-un şir lung de felinare mici şi rotunde de hârtie, în mai multe culori, şi va atârna deasupra patului ei ca o ghirlandă.

CRIPTA

În același an în care, la Oseberg, era excavată a treia mare corabie vikingă descoperită în Norvegia, orășelul Ålesund ardea. La vremea aceea, corăbiile vikinge erau expuse în săli de expoziție improvizate, iar marele incendiu din Ålesund a grăbit construcția unui muzeu separat pentru ele. Arhitectul Fritz Holland a propus construirea unei cripte enorme sub palatul regal din Oslo. Ar fi trebuit să aibă 63 de metri lungime și 15 metri lățime, cu o nișă pentru fiecare corabie, iar pereții urma să fie acoperiți cu basoreliefuri cu motive vikinge. Există desene ale acestei încăperi subterane, plină de arce și bolte, în care totul e făcut din piatră, iar corăbiile sunt instalate într-un fel de adâncitură în podea. Seamănă, mai mult decât orice, cu un mormânt, ceea ce nu e nepotrivit, s-ar putea spune, pentru că toate cele trei corăbii erau la origine morminte, dar și pentru că, amplasate

într-o criptă subterană sub grădina palatului, ar fi ajuns să fie exact ceea ce reprezentau: întruchiparea unui mit național, de fapt, relicve ale unei ere apuse, vii numai pe tărâm simbolic. Cripta n-a fost construită niciodată, iar influența istoriei asupra construcției identității naționale s-a estompat de atunci aproape complet. Mai există un desen nerealizat al orașului Oslo, din anii '20, cu clădiri înalte de cărămidă ca niște zgârie-nori în lungul principalei artere centrale a orașului, Poarta Karl Johans, și cu zeppeline plutind pe deasupra. Când mă uit la aceste desene, ale unei realități care n-a fost niciodată creată, și simt atracția extraordinară pe care o exercită și pe care nu sunt în stare s-o explic, sunt sigur că locuitorii din 1904 ai Kristianiei, cum se numea Oslo pe atunci, s-ar fi uitat cu gura căscată la aproape tot ce ne înconjoară astăzi, la lucruri pe care noi abia dacă le mai înregistrăm, și că nu și-ar fi crezut ochilor. Ce este o criptă de piatră în comparație cu un telefon care arată imagini din viață? Ce este notarea pe hârtie a lui *Draumkvedet* (*Poemul despre vis*), o baladă vizionară norvegiană din Evul Mediu târziu, în comparație cu un robot de tuns iarba care funcționează automat?

Cum în arta narațiunii este fundamentală credibilitatea, poveștile contrafactuale sunt printre

istoriile cel mai greu de născocit. Dacă istoriile plasate într-un univers paralel sau în viitor sunt, în principiu, complet detașate de evenimentele din lumea noastră și, în sensul acesta, libere, poveștile contrafactuale sunt strâns legate de ea și ceea ce ne cer – să dăm la o parte tot ce știm și să acceptăm ca aceste cunoștințe solide și extinse să cântărească mai puțin decât un singur raționament dintr-o carte – e greu de îndeplinit. Pe de altă parte, absolut fiecare moment al vieții noastre se deschide înspre mai multe direcții, de parcă ar avea trei sau șapte uși, ca într-un basm, înspre încăperi care conțin toate viitoruri diferite. Aceste ramificații ipotetice ale timpului dispar de câte ori facem o alegere și nu există niciodată propriu-zis, cam ca fețele necunoscute pe care le vedem în vis. Dacă trecutul e pierdut pentru totdeauna, tot ceea ce nu s-a întâmplat în el e pierdut de două ori. Se naște astfel un tip anume de senzație a pierderii, melancolia unui trecut nerealizat. Pare un sentiment supralicitat și inutil, ceva menit doar să ne umple sufletele leneșe și confortabile, dar el se întemeiază pe o intuiție și o aspirație fundamental omenească: că totul ar fi putut să fie altfel.

IARNĂ

Toamna este o tranziție, un timp al golirii – a cerului de lumină, a aerului de căldură, a plantelor și copacilor de frunze. Iarna care urmează este un timp în care domnește nemișcarea. Pământul se întărește, apa îngheață, zăpada acoperă totul. Faptul că starea aceasta e uneori personificată într-un rege se datorează poate senzației că nemișcarea e ceva impus, ceva care vine din afară și se instaurează asupra peisajului. Regele Iarnă[1] se numește, și, când mă gândesc la el, nu pot să nu mă întreb ce legătură are cu o altă personificare imperială, Regele Alcool. Două maiestăți ale distrugerii, doi golitori ai lumii, aducători de nemișcare. Unul pe scară mare, în țări și ținuturi întregi, celălalt la scară mică, în câte un individ ici și colo. Dar au cu adevărat ceva

[1] Regele Iarnă este un personaj din mitologia germanică și scandinavă asociat solstițiului hibernal și asimilat ulterior lui Moș Crăciun. (n.tr.)

în comun? Nu cumva Regele Alcool domnește peste beție și viață nestăpânită, nu e el monarhul extazului? Când sângele se umple de alcool, nu-i așa că ochii se luminează și, da, o căldură interioară îndulcește trăsăturile ca și cum le-ar umple de viață? În timp ce cu iarna sosește frigul, care, spre deosebire de alcool, oprește sau încetinește toate procesele. Așa pare să fie. Numai că Regele Alcool e un scamator; viața care scapără deodată în ochi e pur și simplu o părere, seamănă cu viața, dar nu e ea, și prin aceasta se înrudește cu iarna, care e tot spectacolul unor procese doar aparent vitale. Când lumina soarelui se revarsă peste peisajul alb într-o zi limpede, înghețată, de iarnă, când zăpada scânteiază și clipește în milioane de scăpărări sau când verzuia aurora borealǎ traversează în valuri cerul nopții, toate creează un contrast atât de izbitor cu nemișcarea care domnește peste tot în jur, încât sunt foarte ușor de luat drept o expresie a vieții și a viului. Dar lumina lor e rece, nu trezește nimic, nu pătrunde nimic, ceea ce vedem noi e doar o reflexie mecanică. Nimeni poate n-a descris mai pătrunzător lipsa de viață a iernii decât Dante în *La Divina Commedia*, unde cercul interior al infernului e închipuit ca un uriaș lac înghețat în care morții, prizonieri, stau doar cu capul al suprafață. Nu

se pot clinti, până și lacrimile din ochii lor sunt încremenite, înghețate. Singurele părți ale corpului pe care mai sunt în stare să și le miște sunt buzele. Cu ele pot să zvârle blesteme sau să-și exprime căința, dar, pentru că nu-și pot susține vorbele prin acțiuni ale corpului, cuvintele lor nu au nici o greutate, nu înseamnă nimic. Scena îmi amintește de bețivanii care strigă după trecători pe stradă sau care se spovedesc unui necunoscut pe vreo bancă din parc: deși pot să exprime furie, disperare, bucurie sau sinceritate, cuvintele lor n-au nici o consecință, sunt prizoniere ale traiului pe stradă. Ebrietatea care le umple de exaltare le ține în același timp captive. Așa mi-l amintesc pe tatăl meu în ultimii lui ani, prizonier în ceva din care nu mai putea să iasă. Iarna lui era nesfârșită, ningea, băteau vânturi reci peste tot, nu doar în afara casei unde locuia, ci și înăuntrul ei. Așa-mi imaginez. Că ningea și sufla vântul în dormitorul lui, pe scări, în bucătărie, în camera de zi. Că era iarnă în sufletul lui, în minte, în inimă.

DORINȚA SEXUALĂ

Dorința sexuală e o senzație fundamentală, la fel ca foamea, setea și oboseala, și are o structură similară cu a lor. Ceva lipsește, și această lipsă se manifestă în corp sub forma unei pofte puternice, mai mult sau mai puțin intensă, despre care știm că poate fi satisfăcută numai dând organismului ceea ce ne cere: mâncare, băutură, somn, sex. Dar, dacă foamea, setea și oboseala sunt stări caracterizate de o durere tot mai mare, care provoacă moartea dacă nevoile pe care le semnalizează nu sunt îndeplinite, și de aceea pot fi numite senzații ale deficitului, dorința sexuală este o stare plăcută, caracterizată în mod esențial de un surplus, iar dacă rămâne nesatisfăcută, nu are urmări fizice, numai emoționale, precum dezamăgirea, furia, frustrarea, sentimentul de inferioritate. Asta se întâmplă pentru că, spre deosebire de celelalte trei nevoi primare, dorința sexuală nu vizează menținerea funcțiilor de bază

ale corpului pentru a-l împiedica să moară, ci dimpotrivă, crearea unei vieți noi dincolo de granițele eului. De aceea ea nu poate fi satisfăcută în singurătate, ci numai implicând pe altcineva, și din acest motiv este o forță care complică enorm viața și cultura. Celelalte nevoi de bază ni le asigurăm printr-un sistem de tranzacții, și ele par încorporate în însăși țesătura societății. Banii funcționează aici ca un intermediar: prea puțini dintre noi își produc singuri ceea ce mănâncă și beau, și totuși reușim să ne potolim în fiecare zi foamea și setea pentru că îndeplinim una dintre numeroasele slujbe pe care le oferă societatea și primim o plată sub formă de bani cu care ne putem cumpăra mâncare și băutură. La fel stau lucrurile cu hainele, care ne ajută să nu simțim frigul, și cu casele, care ne apără de vânt și frig și ne protejează bunurile personale. Cel mai rezonabil și democratic răspuns ar fi deci să încorporăm în acest sistem și instinctul procreării, astfel încât să putem cumpăra sex când suntem excitați la fel cum cumpărăm mâncare când ne e foame. Ne putem imagina stații de sex de-a lungul șoselelor principale, piețe de sex lângă mallurile de la marginea orașelor, buticuri de sex exclusiviste în centru. Toată lumea ar fi pusă astfel pe picior de egalitate de la bun început, și am putea să ne concentrăm energia asupra

reglării economiei, ca să putem reduce marea inegalitate structurală, distanța dintre bogați și săraci. Dar cei mai mulți dintre noi ar refuza scurt o asemenea propunere, oricât de bine s-ar încadra în modul de gândire social-capitalist. Ne putem vinde munca și putem cumpăra munca altora, putem trăi și munci într-o societate unde orice valoare e convertită în valoare monetară, unde îi plătim chiar pe alții să aibă grijă de copiii noștri, unde tot ce deținem, avem și facem este cumpărat și plătit – cu excepția sexului. De ce? Ca să înțelegem rolul pe care-l joacă dorința sexuală în cultură, putem încerca, pe post de experiment al gândirii, să o eliminăm. Cum ar arăta o societate în care nimeni n-ar simți dorință sexuală și în care reproducerea s-ar face prin inseminare artificială? Cele două sexe ar deveni tot mai similare și în cele din urmă s-ar uni într-unul singur. Acest organism unisexuat, lipsit de dorință față de semenii săi, ar avea încă toate celelalte emoții și senzații omenești intacte și ar simți, de pildă, căldură și afecțiune față de alții. Dar căldura și afecțiunea sunt sentimente care nu au nici o miză, direcționate spre ceea ce există deja. Dragostea caută numai să se mențină pe sine, și singurele alternative pe care le oferă sunt adâncirea sau estomparea ei înseși. Am avea o societate fără războaie, fără violență, în

care s-ar adeveri, aşadar, utopia bunătăţii şi a siguranţei. Nimănui nu i-ar trece prin cap s-o fure pe Elena. Ar fi o societate în care ceea ce se găseşte acum numai pe faţada clasei mijlocii ar pătrunde peste tot, în care nimeni n-ar avea nimic de ascuns – o societate fără secrete. Iar sexul ar fi privit cam aşa cum privim noi azi canibalismul, ca o realitate barbară şi brutală, o activitate care consumă fiinţa umană şi face ravagii în jur, care conţine elemente de violenţă, cucerire, nemilă şi dominare. Ar fi socotit expresia unui sistem de valori în care exteriorul triumfă fără drept de apel asupra interiorului şi care merge deci în răspărul a tot ce ştim despre valoarea fiinţelor umane, centrat pe o plăcere necunoscută nici unuia dintre celelalte domenii ale activităţii omeneşti, atât de explozivă încât, dacă n-ar fi ţinută în frâu, ar putea deveni ţelul final al oricărei activităţi – pe scurt, sexul ar fi o activitate subversivă, pe care am încerca s-o ţinem sub control înconjurând-o cu reguli şi tabuuri, cu sentimente de vină, eufemisme şi minciuni, până când am reuşi, prin educaţie şi metode noi de reproducere, să-l eliminăm cu totul din viaţa oamenilor. Aceşti oameni noi s-ar bate uşurel şi încurajator pe obraz şi ar fi mulţumiţi de soarta lor – dar la asta s-ar reduce tot ce ar avea.

THOMAS

Thomas are ochii înfundați în orbite, migdalați și depărtați unul de altul, încât fața lui capătă un vag aer mongol. A chelit, părul i-a rămas ca o cunună la tâmple și la ceafă, și poartă o barbă scurtă sub buză și pe bărbie, nu și pe obraji. Toate astea îl fac să semene mult cu Lenin, lucru care-ți vine în minte la început, când abia l-ai întâlnit, de câteva ori, dar pe care apoi îl uiți. O dată mi-a povestit că se plimba prin Stockholm într-o dumïnică dis-de-dimineață, străzile erau pustii, era doar el. Pe stradă a apărut o limuzină, care s-a oprit la intersecție chiar în fața lui. Pe geamul din spate a scos capul un bărbat care l-a privit țintă, Thomas l-a recunoscut – era Gorbaciov. Ochii li s-au întâlnit, și Gorbaciov a ridicat mâna în semn de salut, apoi limuzina a pornit mai departe pe strada goală. Thomas a râs când mi-a povestit. Poate că Gorbaciov observase la el ceva cunoscut și, preț de o clipă, își închipuise că pe trotuar

stă un vechi prieten – sau poate că simțise doar nevoia să onoreze întâlnirea cu un om. Thomas e fotograf, dar, spre deosebire de majoritatea fotografilor, nu pare să fie interesat de momentul prezent, arareori fotografiază lucruri care se întâmplă o singură dată, și atunci momentul prezent exprimă întotdeauna altceva, ceva durabil. Da, Thomas e interesat de permanență. Și, în mod foarte ciudat, această atemporalitate e integrată și în personalitatea lui, căci, cu toate că a copilărit în anii '50, și-a petrecut tinerețea în anii '60 și primii ani ai vârstei adulte în anii '70 la Stockholm, alături de alți fotografi care de atunci au ajuns bine cunoscuți, nu vorbește aproape niciodată despre trecut; îl interesează întotdeauna ceea ce se întâmplă acum. E o companie plăcută, personalitatea lui cere puțin de la alții, așa că e ușor să-l subestimezi, cel puțin în compania altor artiști vizuali, pentru că nu vorbește ca să se afirme în fața altora, ci doar când are ceva de spus. În fotografiile lui e un mare întuneric, sunt pline de umbre și de ziduri, și e un mare întuneric în el însuși, mai ales iarna, dar nu un întuneric împovărător pentru alții, căci nici măcar întunericul lui nu e pretențios, nu adaugă nimic unei situații sociale, ci doar dă ceva la o parte, o parte din prezența lui, care uneori

dispare cu totul, ca și cum el ar fi altundeva. Cu toate că asta îi dă un aer de izolare, Thomas nu radiază niciodată singurătate. Cred că se simte singur când e numai el și se umple de întuneric, dar ceilalți îl scot din el însuși, iar el e atât de interesat de aceste întâlniri, încât, pe durata lor, locuiește pur și simplu în ele. Marea lui durere e că nu are copii, și, când l-am cunoscut, am avut grijă să nu vorbesc despre ai mei, m-am temut să nu-i fac rău, dar apoi mi-am dat seama, din felul cum vorbea despre ei – micile amănunte pe care le observa și care erau reprezentative pentru firea lor, pentru ceea ce e durabil în ei – că nu face genul ăsta de conexiuni. Nu e un intelectual – puțini fotografi sunt –, întâmpină lumea cu propria lui ființă fără să-i aplice vreo teorie anume, dar asta nu înseamnă că lumea pe care o creează e deschisă, doar că e închisă într-un mod personal. Lumea lui, de pildă, când stă pe canapea în biroul meu și râde, iar mucul de țigară de sub buza de sus îl face să pară că-și dezvelește dinții ca un lup, e ținută deschisă așa cum un drum e ținut fără zăpadă, și asta îi dă viață, în timp ce întunericul, singurătatea și moartea dinăuntrul lui o închid. Acesta e Thomas, cel care stă în lumină și-și fotografiază propria umbră.

TRENURI

Primul sunet al trenului e un vâjâit vag, pe care e imposibil să-l distingi de vântul ce suflă prin coroanele copacilor. Apoi se aude semnalul de avertizare al unei treceri de cale ferată din apropiere, și el slab, și parcă vezi brațele barierei coborând, de o parte și de alta a șinelor, cu toate că pe șosea nu e nimeni. Am ieșit la plimbare cu căruciorul, e iarnă, cerul e alb, vechiul drum prin pădure s-a acoperit cu un strat subțire de zăpadă fin granulată care, la cea mai mică adiere, se învârtejește în tot felul de desene pe deasupra gheții din făgașele roților. Vâjâitul crește și e urmat de zgomotul metalic mai compact produs de mișcarea roților grele pe șine și de un bâzâit electric. Fiica noastră, care are aproape un an și stă în cărucior înfofolită în salopeta ei groasă de fâș roșu, cu căciuliță albă și mănuși albe, întoarce capul. Trenul străbate pădurea nu duduind ca vagoanele vechi, pătrate, grele care deserveau

zona aceasta în anii '70, ci gonind, rapid și ușor, înconjurat de un iureș de zăpadă. Glisează pe curba lină și în clipa următoare dispare printre copaci. Curând, vâjâitul nu se mai deosebește de șuierul vântului, după care dispare și el. În timp ce ne continuăm plimbarea pe drumul forestier, mă simt stingherit și agitat, ca și cum ceva nu e în regulă. Trec câteva minute până când să-mi dau seama că starea mea are de-a face cu trenul. Trenul merge altundeva, eu nu. E ușor să desființezi această nostalgie cu argumente, căci am stat chiar în trenul acesta, în drum spre Malmö, în compartimentele care, văzute de afară, strălucesc hipnotic, uitându-mă plictisit pe geam la pădurea acoperită de zăpadă, și ce am simțit atunci dacă nu dorința de a trăi aici, într-una din casele necunoscute zărite în fugă? Sunt conștient de asta în timp ce merg pe lângă cărucior pe drumul forestier. Dar forța simbolică a trenului e mai tare decât rațiunea sau operează într-un alt spațiu, și exercită o atracție căreia e greu să-i reziști. Un avion, care nu doar merge altundeva, ci și ajunge acolo mult mai repede, nu are aceeași aură, cum n-o are nici automobilul. Salvarea oferită de mașină e prea comună, prea cotidiană, prea legată de ieșirile la supermarket după cumpărături, în timp ce a avionului e prea

realistă, știi că de Istanbul, unde vei ateriza brusc după un zbor de numai câteva ore, va fi aproape imposibil să te atașezi. Fuga cu trenul, pe de altă parte, e aproape o materializare a dorului de depărtări: trenul șerpuiește încet prin peisaj, fără să se oprească vreodată suficient undeva ca să creeze angajamente, în timp ce pivelișteа de pe geam se schimbă constant, ca în vis. Trenul nu ajunge niciodată de la „aici" la „acolo", lucru pe care-l are în comun cu dorul de altceva, căci și el, de îndată ce ajunge „acolo", îl transformă în „aici", pe care prin însăși natura lui nu-l acceptă și atunci începe să se orienteze către un nou „acolo" Și așa viața merge mai departe.

GEORG

Pe unii scriitori nu-i poţi înţelege până când nu-i cunoşti personal. Aşa a fost cu Georg. Am încercat de mai multe ori să-i iau un interviu, pentru diferite publicaţii; de fiecare dată m-a trimis la un coleg despre care pretindea că are multe de spus, spre deosebire de el, care n-are nimic. La vremea aceea, în ochii multora, inclusiv ai mei, tânăr şi neexperimentat cum eram, el era cel mai important intelectual al ţării şi poetul ei maxim: nimeni nu scrisese mai bine în anii '60. Abia când l-am abordat din partea radioului studenţesc, o organizaţie idealistă, a acceptat invitaţia. Organizam un festival, şi am fi vrut ca el să citească din opera lui. Ne-am întâlnit lângă centrul studenţesc ca să-l însoţesc până la Peşteră (Hulen), unde avea loc lectura. Era într-o sâmbătă dimineaţă. Probabil era toamnă, îmi amintesc cerul albastru peste dealul din Nygårdshøyden şi aerul rece. Îl văzusem

de multe ori înainte – un bărbat mai în vârstă, corpolent, cu barbă, îmbrăcat cu o ineleganță bătătoare la ochi, adesea cu o geantă în bandulieră pe piept, mergând pe aleile cu pietriș către Sydneshaugen sau pe drumul care duce, pe lângă centrul studențesc, la Møhlenpris, pe cealaltă parte a dealului. Părea să meargă cu dificultate. Era o legendă, la Bergen avea discipoli, oameni care participau la ședințele Retorisk Forum, un grup de învățați de la Universitatea din Bergen care-i spuneau pur și simplu „Georg", lăfăindu-se în gloria de a-l cunoaște personal, de a fi cu el în termeni apropiați. Se opuneau romantismului și capitalei, Oslo, se opuneau presei, romanelor și oricărei noțiuni de autenticitate. Erau în favoarea culturii clasice, în favoarea extinderii distanței și detașării analitice. Erau un fel de antiisterici, dar, văzută de la distanță, admirația lor față de Georg era, dacă nu tocmai isterică, cel puțin idolatrizantă. Nu îndrăznisem niciodată să asist la ședințele lor, păreau să semene prea tare cu o sectă, și credeam că trebuie să știi prea multe ca să faci parte din ea. Era foarte frumos că primul poet al țării se retrăsese din viața publică, încetase să mai scrie poezie și începuse să le predea studenților care își luau prima lor diplomă în filologie scandinavă. Și că puteai să-l vezi și

să te gândeşti, uite-l pe Georg, ca şi cum ai fi putut să vezi realmente tot ceea ce-l făcuse un mare poet şi un excepţional critic social, mult superior unui scriitor precum Jens Bjørneboe, de exemplu, în materie de argumentare, probabil într-atât, încât argumentarea devenise irelevantă pentru el; mai bine deci să predea unor tineri şi să-i strângă pe câţiva dintre ei în jurul lui ca să discute ideile importante pentru el. Toate acestea îl înconjurau ca o aură în sâmbăta aceea când, aproape tremurând de evlavie, l-am privit cum urcă pe jos dealul către centrul studenţesc, unde căzuserăm de acord să ne întâlnim. S-a oprit, m-am prezentat, ne-am strâns mâinile. Şi atunci, în clipa aceea, am înţeles cine e – am înţeles trăsătura fundamentală a firii lui. Avea cei mai sensibili ochi pe care i-am văzut vreodată, erau plini de suferinţă şi absorbeau totul. În timp ce coboram dealul spre Peşteră, am fost zguduit. Nu mă puteam gândi la nimic altceva. El a vorbit tot drumul, fără să se oprească o clipă, amiabil şi despre chestiuni banale, şi mi-am dat seama că acesta era modul lui de a rezista. Era atât de aproape de lume şi de alţi oameni, atât de plin de sentimente, încât, ca să reziste, trebuia să pună o distanţă permanentă, continuă, între el şi toţi ceilalţi. A pălăvrăgit întruna cât timp am

coborât dealul, nelăsându-mi loc să spun nimic, chiar dacă aș fi vrut, ca și cum trebuia să întoarcă fluxul înspre interior, tot ceea ce intra în el, cu o mișcare înspre exterior de aceeași forță. Și toată estetica lui, cu accentul ei pus pe clasic, pe rațional, pe pragmatic, sec și ne-identic, ne-sentimental, ne-emoțional și sobru echilibrat, era pentru el tot un mod de a supraviețui. Era atras, în lumea exterioară, de orice intra în contradicție cu ființa lui lăuntrică, și din această dinamică, din acest echilibru, care nu e neobișnuit – am văzut ochii unui alt scriitor norvegian, Ole Robert Sunde, care sunt de asemenea extrem de sensibili, și știu cum scrie, ca și cum ar privi lumea prin capătul greșit al telescopului –, apare ceva neobișnuit și care este semnul marii literaturi: extazul detașării.

PERIUȚE DE DINȚI

Periuțele de dinți ale familiei noastre stau într-un pahar în baie, cu perii în sus, semănând cu niște flori mărunte într-o vază – cu mânerele pe post de tulpini și perii, de corolă. Dar impresia pe care o dau e destul de diferită, bineînțeles. O vază cu flori este o expresie a prospețimii – sunt tăiate atât de recent de la rădăcină, încât viața palpită încă umedă în ele –, în timp ce posibilitatea de a le admira în toată splendoarea lor numai când sunt proaspete nu e valabilă pentru periuțele de dinți, fabricate din plastic și fibre sintetice, care au nevoie de sute de ani ca să se dezintegreze. În plus, o vază cu flori aduce cu ea ceva din libertatea și sălbăticia lumii de dincolo de zidurile casei, pe când periuțele sunt produse industrial, iar domeniul lor este interiorul domestic; ararеori părăsesc baia, cea mai izolată încăpere din casă, și sunt folosite pentru curățarea dinților din gură, care devine, deci, un fel de încăpere în

începere. Şi totuşi, când văd paharul cu periuţe de dinţi pe chiuveta de sub oglindă, mă gândesc exact la o vază cu flori, parcă inversată, negată, o contraimagine a frumuseţii şi libertăţii care se împărtăşeşte încă vag din frumos – culorile: verde sintetic, albastru sintetic, galben sintetic; perii, sintetici şi ei, aspri şi totuşi flexibili, posedând durabilitatea infinită a albului anorganic – şi din libertate, date fiind numărul copleşitor de periuţe din lume şi poziţia cu totul arbitrară a unei periuţe oarecare în şuvoiul nesfârşit de perii similare, care seamănă întru câtva cu relaţia dintre o floare separată şi abundenţa din care provine. Copiii noştri recunosc asta, pentru că, deşi se străduiesc să-şi afirme dreptul de proprietate asupra a orice e al lor şi nu dau voie nimănui să le folosească ceva ce le aparţine fără să le fi cerut mai întâi permisiunea – acordată uneori numai după îndelungi negocieri care implică adesea emoţii puternice exprimate prin ţipete, răcnete, lacrimi şi rugăminţi –, sunt totuşi indiferenţi când e vorba despre periuţele de dinţi. Dacă ar primi propria lor periuţă de dinţi, simţul proprietăţii asupra ei li s-ar dizolva de îndată ce periuţa ar nimeri în buchetul celorlalte. Când intră seara în baie – şi corpul lor nu exprimă decât lipsă de chef, pentru că nu vor să meargă la culcare, iar

spălatul dinților e un semnal inconfundabil că seara s-a sfârșit și vine noaptea –, apucă pur și simplu oricare periuță din pahar, roz, bleu, gri, albă, nu contează, storc puțină pastă de dinți peste ea și încep să se spele cu mișcări mecanice, neatente, făcând în același timp altceva – privindu-se în oglindă, trecându-și mâna prin păr, uitându-se țintă la picioare, scărpinându-se pe burtă, răsucind robinetul. Într-un fel îmi displace asta, folosirea la comun a periuțelor îmi dă senzația de igienă deficitară, dezordine, confuzie, haos, obicei nesănătos, cam ca atunci când citesc cum, pe vremuri, familiile de țărani mâncau terci din același vas sau cum același urcior cu bere era trecut din mână-n mână pentru ca toată lumea să bea din el. E o senzație irațională, căci, ca familie, noi oricum trăim foarte aproape unii de alții; folosim același vas de toaletă, mâncăm aceeași mâncare, stăm pe aceeași canapea, uneori dormim în același pat, folosim aceleași perii de păr și ne ștergem mâinile de același prosop, iar dacă unul se îmbolnăvește, transmite repede boala și celorlalți.

Și totuși, nu e în regulă să împartă periuțele de dinți, nu?

Adesea observ viața noastră de aici cu ochii unui angajat de la protecția copilului sau ai unui

asistent social. Nu e cumva mult prea dezordonată? N-a trecut prea mult timp de când am schimbat aşternuturile? Când au făcut ultima oară baie? Şi cât rău le-am făcut ultima oară când m-am înfuriat atât de tare, încât am urlat ca un apucat, am înhăţat-o pe una din fete de gât şi am împins-o în camera ei?

Îmi imaginez deseori un reprezentant al acestor autorităţi care stă lângă mine şi ia notiţe. Şi în agenda lui sunt scrise cu cerneală roşie următoarele: Păr slinos. Unghii murdare. Unul din ei s-a înfuriat la culme fără motiv, nu se mai controlează. Altul e tăcut, bosumflat, nu mai vrea să vorbească. Şi folosesc periuţele de dinţi la comun. Eventual asistenţi maternali?

În copilăria mea aveam fiecare periuţa lui, nu exista vreodată dubiu care cui aparţine, şi era de neconceput s-o foloseşti pe a altuia. Aveam de asemenea zile fixe de baie, scrise pe un bilet pe perete, şi, din câte-mi amintesc, ale mele erau lunea şi joia. Periuţele de dinţi mi se părea că seamănă, în parte, cu patru adolescente care-şi pierd timpul la benzinărie, în parte, cu patru cai care privesc peste un gard. Le asociam în primul rând – şi poate mai mult decât orice altceva – cu datoria, căci ce altă sarcină neplăcută trebuia îndeplinită de două ori pe zi toată viaţa? Treptat,

am ajuns de asemenea să le asociez cu minciuna. Prima dată când l-am mințit intenționat pe tatăl meu – îmi amintesc de parc-ar fi fost ieri pentru că era ceva ce nu se mai pomenise – a fost în iarna când am împlinit zece ani. Stăteam pe un scaun în bucătărie în timp ce el pregătea ceva de mâncare, și m-a întrebat dacă mă spălasem pe dinți. După ce m-am gândit câteva secunde, i-am răspuns că nu mai țin minte. Dar țineam minte, nu mă spălasem, așa că a fost o minciună. El a spus că atunci mai bine mă mai spăl o dată, ca să fiu sigur. M-am spălat, dar descoperisem ceva, că poți să minți despre anumite lucruri fără să fii prins. De atunci înainte am putut să spun că mă spălasem pe dinți chiar dacă n-o făcusem. Și de atunci încolo am asociat nespălatul pe dinți cu libertatea. De aceea, firește, dinții mei sunt atât de decolorați și de galbeni și de aceea nu mi-i mai arăt, ci zâmbesc întotdeauna cu gura închisă și uneori chiar îmi acopăr gura cu mâna când râd.

EUL

Trăsătura distinctivă a vieții, ceea ce o deosebește radical de non-viață, ceea ce deosebește materia vie de cea moartă, este voința. Piatra nu vrea nimic, un fir de iarbă vrea ceva. Iar ceea ce vrea viața, ceea ce o separă de non-viață printr-un abis, este și mai multă viață. Fără această voință, prima formă de viață s-ar fi stins pur și simplu definitiv, așa că voința de a avea mai multă viață trebuie să fi existat de la bun început, probabil ca element constitutiv al acestui fenomen pe atunci nou. Când s-au adunat în ciorchini, tot ca urmare a voinței de a produce mai multă viață, celulele au trebuit cumva să se coordoneze, a trebuit să apară o formă de comunicare între indivizi, și din aceste semne sau impulsuri au luat naștere foamea și durerea, care trebuie să fi fost primele două senzații, și o modalitate de coordonare a celulelor în relație cu ele. Asta a constituit probabil baza percepției sinelui – spațiul dintre dorință

şi satisfacerea ei, dintre durere şi evitarea ei, căci există *ceva* care doreşte şi vrea şi *ceva* care resimte durere şi nu vrea. Dar ce este acel ceva?

Iniţial, sentimentul sinelui n-are cum să fi fost decât senzaţia vagă a unei întinderi, a unui „înăuntru" şi a unui „afară", şi pentru majoritatea fiinţelor vii e posibil să fie şi astăzi aşa. Dar ramura vieţii de care ţinem şi noi, împreună cu câinii şi pisicile, maimuţele şi porcii, a deschis, în decursul mileniilor, tot mai multe canale senzoriale, tot mai multe posibilităţi de mişcare, a necesitat tot mai multă coordonare, aşa cum vedem în cazul creierului, unde toate acestea s-au aşezat în straturi evolutive, unul peste altul, încât sentimentul eului a evoluat şi el prin adăugarea constantă de noi componente. Elementele originare însă au rămas. Prin experimente simple, de natură aproape iluzionistă, putem determina creierul să-şi extindă sfera de cuprindere, îl putem păcăli să creadă că graniţele corpului sunt mai largi decât în realitate şi îl putem face să simtă ca atare. Durerile-fantomă, în care creierul continuă să perceapă părţi ale corpului care nu mai există, pot fi explicate ca reactivări ale unor vechi trasee nervoase, care n-au dispărut chiar dacă braţul sau piciorul nu mai este. Dar a simţi o regiune nouă, de dincolo de graniţele

corpului, ca pe o parte din tine însuți e altceva, care arată cât de importantă este încă senzația de întindere și cât de primitivă și de fragilă e temelia identității noastre.

Dacă senzația aceasta de întindere este elementul primar al eului, următorul ca importanță este sentimentul unității. Durerea provine din straturile evolutiv cele mai timpurii ale creierului, dar pentru sentimentul identității este fundamental ca ea să nu fie percepută ca atare – ca având o origine mai simplă, primitivă, ca un dat străin, reptilian –, ci ca o componentă absolut relevantă, contemporană și valoroasă a entității care credem că suntem. Acest simț al unității trebuie să fi jucat un rol hotărâtor în trecerea organismelor de la o singură celulă la ființe multicelulare și importanța lui primordială se vede până azi în faptul că acestea din urmă au căpătat o complexitate biologică tot mai mare. Iar faptul că sentimentul acesta al unității nu are un sediu, nu poate fi localizat undeva anume, ci pare să țină de tot corpul, chiar dacă își are originea în creier și în activitatea lui, este ceea ce a dat naștere separației dintre spirit și materie, dintre trup și suflet, căci singurul lucru pe care sentimentul unității nu-l poate cuprinde este el însuși.

Din această perspectivă, pare ciudat că partea cea mai importantă a creierului, creierul mare, este de fapt împărțită în două emisfere care conțin fiecare câte un set complet de centri ai percepțiilor și funcțiilor motoare ale corpului. În mod normal, fiecare răspunde de partea ei din corp, dar, dacă una este afectată, cealaltă îi poate prelua funcțiile. Cele două emisfere comunică prin corpul calos, străbătut de mănunchiuri de fibre nervoase. Dacă acest corp calos ar păți ceva și fibrele nervoase ar fi retezate, organismul ar ajunge să aibă doi creieri diferiți, fiecare cu propria voință, neștiutor de existența celuilalt și încercând să controleze, de pe partea sa, întregul corp. Sentimentul întinderii ar rămâne probabil intact, dar nu și simțul unității; ar apărea o persoană cu două voințe, cu două euri. Și oare persoana aceasta ar simți că aparține doar unuia din ele, că numai unul reprezintă sufletul ei, iar celălalt i s-ar părea străin? Sau ar alterna între cele două, fiind mai întâi unul, și apoi altul? O asemenea scindare este un motiv comun în filmele de groază – Jekyll și Hyde sunt figurile ei arhetipale – și asta ne spune multe despre cât de important e faptul că apărem drept o singură persoană în ochii noștri, dar poate și mai mult în ochii altora. A avea un prieten, un iubit sau

un copil a cărui personalitate se transformă e, în percepția noastră, o amenințare. Dacă apare o astfel de situație, o considerăm patologică și o numim schizofrenie sau bipolaritate. Există afecțiuni în care eul abdică sau își slăbește controlul asupra teritoriului său și permite elementelor disparate pe care le conține, polifoniei infinite a sufletului, să se manifeste în voie. E o fugă de misiunea care i-a fost atribuită, aceea de a încorpora toate emoțiile, impulsurile, gândurile și acțiunile într-un tot continuu, indiferent cât sunt de contradictorii inițial. Această luptă a sinelui, care începe atunci când pruncul este înțărcat și simbioza cu mama se rupe și durează până când adultul moare sau se lasă în voia demenței senile, vizează, de fapt, construirea unei narațiuni, a unei povești suficient de flexibile pentru a conține tot ce există într-o viață, dar și suficient de realiste și de simple pentru a fi practică, și care, drept urmare, nu se sfiește să folosească plagiatul, înșelăciunea, minciunile și negarea unor adevăruri evidente, căci pentru eu, ea e întotdeauna o chestiune de viață și de moarte.

ATOMI

Într-o seară, acum câteva săptămâni, mi-a atras atenţia masa de scris cu sertare care stă lipită de perete în camera de lângă biroul meu. E maronie, cu incizii complicate, şi datează probabil de la sfârşitul secolului al XIX-lea. Dar din ce e făcută? m-am întrebat. Din lemn, fireşte, băiţuit poate, plus accesorii, şuruburi şi cuie de metal. Şi din ce sunt făcute lemnul, baiţul şi metalul? Din atomi – asta ştiam. Particule minuscule, invizibile ca atare, atât de multe, încât îngrămădirea lor forma o piesă tangibilă de mobilier.

M-am ridicat şi am bătut darabana în ea, am tras afară sertarele, am împins-o înainte şi-napoi.

Cum se poate?

Dacă ceea ce învăţasem despre atomi era corect, cum se puteau aglomera în exact această formă? Ce guverna felul cum se grupează, aşa încât atomii dintr-un deget să formeze un deget şi să rămână aşa, iar atomii dintr-o bucată de plastic

să formeze o plasă și să rămână așa? Și cum era posibil ca degetul și sacoșa de plastic să fie făcute din materiale atât de diferite? Una era lucioasă, netedă și subțire, celălalt era gros, moale la exterior, iar la interior mai întâi moale, apoi tare. Prin ce metodă se hotărau toate astea?

Ce se întâmpla cu atomii dacă puneam plasa pe foc? Plasticul s-ar fi topit, dar ce însemna topirea aceasta pentru atomi? Iar dacă mi s-ar fi infectat rădăcina unghiei, care ar fi fost relația dintre atomii din puroiul galben-verzui și atomii din deget? Ce se întâmpla atunci în străfundurile lumii atomice, unde particulele individuale pluteau, se pare, în vid la distanțe enorme – vorbind în termeni relativi – unele de altele?

Mi-am dat seama deodată că nu știu nimic despre lume, nici măcar despre partea de lume care mi-e cel mai aproape. Habar n-aveam din ce sunt făcute lucrurile pe care le vedeam în jur sau de ce arată așa și au proprietățile pe care le au. Ce era roșul? Nu știam. Ce era lumina? Fotoni, desigur, dar ce sunt fotonii? O substanță poate fi transformată în alta, cu totul diferită, așa cum visau cândva alchimiștii?

N-aveam nici cea mai mică idee, și descoperirea faptului că nu știu, până la urmă, nimic despre nimic, m-a panicat. Am intrat pe Amazon,

am dat o căutare după cuvintele „atomi", „fizica particulelor", „radioactivitate", „energie nucleară" şi am comandat toate lucrările introductive pe care le-am găsit. Când cărţile au sosit după câteva zile, am început imediat să citesc. Într-una din ele se spunea că un punct de la sfârşitul unei propoziţii constă dintr-o sută de miliarde de atomi de carbon. Dacă vrem să vedem unul, ar trebui să mărim punctul până când ar atinge o sută de metri lungime. Dacă vrem să vedem un electron dinăuntrul atomului, ar trebui să mărim diametrul punctului până la zece mii de kilometri.

Relativizarea aceasta a distanţei – faptul că electronii din cutia noastră poştală sunt tot atât de departe de electronii din biroul la care scriu pe cât sunt eu de departe de stelele din univers – dizolvă orice concept al dimensiunii, căci cine ştie cât de mare e universul? Ar putea foarte bine să fie infinitezimal sau să se afle în interiorul unui alt univers, mult mai mare, care are, să zicem, forma unei cutii poştale. Calea Lactee ar putea fi virgula dintr-o propoziţie dintr-un ziar care n-a fost cumpărat încă. Căci ideea de timp e şi ea relativă; patru miliarde de ani ar putea însemna acolo trei minute. Urmărind atât mişcarea spre interior, către nivelul subatomic al realităţii, cât şi cea în afară, către nesfârşirea spaţiului-timp,

rămânem neputincioşi, şi, din această perspectivă, dumnezeul religiilor monoteiste pare un răspuns mai adecvat la enigmele existenţei decât ştiinţa. Tot ce e dincolo de raţiune este subsumat lui Dumnezeu, al cărui nume nu poate fi pronunţat pentru că Dumnezeu este şi dincolo de limbaj, şi totuşi el e prezent înăuntrul nostru, din moment ce suntem creaţi după chipul şi asemănarea lui. Există aici o relaţie, pentru care nu avem limbaj, şi, când ne lăsăm în mâna lui, asta simţim, un sentiment de o profunzime de neînchipuit care ne leagă de tot ce există, tot ce a fost şi tot ce va fi. Numai că ceea ce a fost învăţat o dată nu mai poate fi dezvăţat. Astăzi trăim în realitatea atomilor şi suntem singuri pe lume.

LOKI

Loki era foarte frumos, scria Snorri Sturluson, dar foarte viclean şi mincinos. Nu era zeu, provenea din tagma uriaşilor din Nord, dar, ca frate de cruce al lui Odin, stătea printre zei şi era tratat ca atare. Loki nu avea cult, nu existau altare de sacrificiu închinate lui, şi totuşi este unul dintre cele mai semnificative personaje ale mitologiei scandinave. Stârnea lucrurile, adeseori făcând ceea ce nu trebuie făcut în nici o împrejurare, ceea ce e interzis şi distrugător. Era cunoscut cel mai bine pentru că a provocat moartea lui Baldur şi a dezlănţuit astfel seria de evenimente care aveau să ducă la sfârşitul lumii, Ragnarök. Totul începe atunci când Baldur visează că va muri, iar Odin călătoreşte în Hel, lumea de dincolo, ca să afle dacă visele lui sunt întemeiate. Când descoperă că Baldur este într-adevăr aşteptat acolo, zeii primesc asigurări de la toate fiinţele că nimeni nu-l va ucide pe Baldur. De la toate,

mai puțin vâscul, pe care Loki i-l dă lui Hod, fratele orb al lui Baldur. Acesta îl aruncă spre Baldur în timpul unui joc, și Baldur moare. Cum moartea fusese până atunci necunoscută printre zei, întreaga lor lume pare să se crape. Și totuși fisura existase dintotdeauna sub forma lui Loki, care vine din afară, din Utgard, tărâmul a ceea ce e neterminat, nedefinit și haotic, și care aduce asta cu el în lumea ordonată a zeilor. Ambivalența îi caracterizează și trupul, căci se preschimbă în focă, somon, pasăre sau iapă, sub forma căreia dă naștere și unui mânz, încălcând astfel granița nu numai dintre oameni și animale, ci și dintre bărbat și femeie, mamă și tată. Moartea nemuritorului Baldur este începutul sfârșitului: curând, lumea va pieri și toți zeii vor muri într-o mare bătălie finală în care soarele va deveni negru, pământul se va scufunda în ocean, frații se vor lupta între ei, lupii vor sfâșia cadavrele, iar corabia făcută din unghiile morților va fi dezlegată și va pluti pe mare cu Loki la cârmă. Toate acestea sunt narate în *Edda poetică*, dar concis și sumar, ca și cum poemele ar lumina doar zone restrânse dintr-o realitate mai mare. În cele mai multe secțiuni, Loki, asemenea celorlalte personaje, este în primul rând un vehicul al acțiunii, și numele lui e pur și simplu asociat cu anumite trăsături. Există

totuşi o minunată excepţie, în care e prezentat pe larg, cu o complexitate psihologică în general absentă din povestirile mitologice. Poemul acesta se numeşte „Cuvintele de harţă ale lui Loki" şi e plasat după moartea lui Baldur, dar înainte de Ragnarök. Zeii s-au adunat la un ospăţ acasă la Ägir, uriaşul care stăpâneşte oceanele. Loki a fost şi el prezent la început, dar ceilalţi au revărsat laude asupra lui Fimafeng şi a lui Eldir, slujitorii lui Ägir, şi Loki n-a putut răbda să le audă, aşa că l-a ucis pur şi simplu pe Fimafeng şi a fost alungat. Poemul începe când Loki se întoarce. „Şi Loki intră în marea sală", se spune, şi „când [cei care erau acolo] văzură că este înăuntru, tăcură cu toţii"[1]. Loki nu le ia în seamă tăcerea. Îi întreabă doar, cu un soi de dispreţ, de ce sunt aşa tăcuţi şi nu deschid gura. Ori trebuie să-i dea voie să se aşeze, ori va trebui să-l dea afară, spune el. Ştie că nu poate fi dat afară, că ceilalţi sunt siliţi să-l tolereze, toată încrederea lui în sine pe asta se bazează. Este fratele de cruce al lui Odin, aşa că nimeni nu-i poate refuza un loc la masă. Scena are ceva foarte familiar. Toţi cunoaştem foarte bine oaspetele nepoftit, personajul dezagreabil şi aducător de necazuri, adesea beat, pe care trebuie să-l răbdăm pentru că e rudă sau prieten

[1] *Op.cit.*, p. 70 (n.tr.)

cu cineva dintre cei prezenți. Loki a făcut ceva revoltător, dar acum se așază la masă ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat, iar ostilitatea pe care o simte, ura și disprețul pe care le vede în toate privirile îndreptate asupra lui, nu-l umplu de rușine și de căință, ci au efectul contrar, îl ațâță, îl pornesc, iese la atac. Spune lucrurile cele mai urâte pe care le poate dezvălui despre absolut toți comesenii. Spune ceea ce nu trebuie spus, dar despre care toată lumea știe că e adevărat. Despre Idun spune că s-a culcat cu ucigașul fratelui ei. Despre Bragi, că e cel mai laș dintre zei. Despre Odin spune că a făcut *seidr*, farmece, sub chipul unei vrăjitoare, și folosește termenul pentru un homosexual pasiv ca să dea limpede de înțeles ce crede despre el. Utilizează același cuvânt despre Heimdall. Despre Freja spune că s-a culcat cu toți cei de față. Despre Njord, că a făcut un copil cu sora lui. Lui Skadi îi dezvăluie că el i-a ucis tatăl. Iar lui Frigg, mama lui Baldur, îi spune: „Tu ești cea care vrei, Frigg, să vorbesc mai departe / De nenorocirea adusă de mine: / M-am făcut vinovat că niciodată nu te-ai uitat / Cum călărește Baldur spre burg"[1]. După această salvă de insulte, în care nici o vorbă nu e neadevărată, dar toate sunt odioase, sosește Thor, și, odată cu venirea

[1] *Idem* (n.tr.)

lui, realismul pare să fie suspendat și mitologia, reinstaurată. Thor îl alungă pe Loki din sală, Loki fuge și se transformă în somon ca să se ascundă de urmăritori în cascada Franangr, dar ei îl găsesc și îl leagă cu măruntaiele eviscerate ale fiului său sub un șarpe care picură venin. Sigyn, soția lui Loki, ține un vas sub gura șarpelui, dar, de fiecare dată când trebuie să se ducă să-l golească, stropii de otravă cad peste Loki, care se scutură cu atâta forță, încât tot pământul se zguduie. De aceea au loc cutremurele, explică povestitorul. Când anume se petrec toate acestea e greu de spus, căci timpul mitic diferă de timpul istoric, nu e legat de el, și e, în plus, ambivalent – ca și cum trecutul, prezentul și viitorul ar sta unul lângă altul, iar ceea ce nu s-a întâmplat încă influențează ceea ce se întâmplă la fel de mult ca ceea ce s-a întâmplat deja. Dar, cum cutremure există încă, timpul nostru prezent curge probabil după moartea lui Baldur, însă înainte de Ragnarök. Deci ceea ce nu se mai pomenise s-a întâmplat deja, zeii au descoperit că sunt muritori, însă urmările abia încep să se producă. Dezechilibrul din lume e încă invizibil, ca fragilitatea gheții în clipa dinainte să apară prima crăpătură.

ZAHĂR

Zahărul constă din cristale albe minuscule care se sparg cu trosnet între dinți, se topesc pe limbă și, în ciuda aparenței lor anonime, umplu gura cu un gust pe cât de distinct, pe atât de plăcut – dulcele în forma lui cea mai pură, da, dulcele însuși. Dacă adăugăm la asta faptul că substanțele nutritive din zahăr sunt rapid preluate de fluxul sangvin și furnizează imediat corpului energie, ca și cum i s-ar injecta forțe proaspete, nu e de mirare că pungi cu zahăr există în orice casă. În deceniile din urmă, însă, atitudinea noastră față de zahăr s-a schimbat. De unde înainte era considerat un stimulent relativ neutru, acum a ajuns să fie evitat. Cu toate că pachete de zahăr de un kilogram dăinuie încă în bucătăriile din toată lumea, este singura marfă de pe rafturile magazinelor care poartă un stigmat. Nici făina, nici drojdia uscată, nici fulgii de ovăz, nici praful de copt nu sunt maculate de percepția

aceasta dezagreabilă, nici unul din aceste produse nu e receptat ca un vătămător al sănătății și al moralității, ca promotorul unei calități scăzute a vieții, numai zahărul. De ce? Cum poate ceva atât de pur, de alb și de neîndoielnic bun să devină suspect practic peste noapte?

În copilăria mea, în anii '70, zahărul era peste tot, nu existau practic restricții în folosirea lui, cel puțin nu în cartierul nostru. Bună parte din ceea ce întindeam pe pâine dimineața la prânz și seara – pasta de arahide, cremele cu gust de banană, de ciocolată și de caramel, gemurile, siropurile – avea deseori ca ingredient principal zahărul. Eu îmi puneam trei sau patru linguriță de zahăr în ceai, presăram zahăr pe porridge, pe clătite și pe gofre. Zahăr era în limonadă, în băuturile răcoritoare, în prăjituri și chifle, în guma de mestecat și în bomboane. Îmi amintesc că mai mulți copii de la mine din clasă mâncau felii de pâine albă presărate cu zahăr, iar bunica mea din partea tatălui și bunicul din partea mamei sugeau cuburi de zahăr la cafea. În abundența lui, zahărul semăna cu petrolul, și el folosit din belșug pe vremea aceea și care, ca și zahărul, e acum umbrit de un nor de vină. Anii '70 au fost deceniul zahărului și al petrolului, apogeul consumului nesofisticat și inocent, care își avea

fără îndoială originea într-o cultură a sărăciei, cea în care au crescut bunicii noştri şi pe care părinţii noştri au lăsat-o în urmă. Era o cultură frugală, nu din vreun principiu, ci de nevoie, în care zahărul reprezenta o plăcere simplă şi ieftină. Când în Norvegia a pătruns bogăţia, care diferenţiază obiectele şi exaltă ceea ce e scump şi care, într-o cultură a banului, cuprinde ceea ce e exclusiv, rar şi unic, nici petrolul – turnat din abundenţă în măruntaiele maşinăriilor lacome ale anilor '70, unde era transformat în putere şi viteză primitivă –, nici zahărul, atât de simplu ca formă, accesibil oricui şi dotat cu un farmec modest, n-au mai avut loc decât pe margini, printre „restul", în rândul maselor care, asemenea lui, nu sunt diferenţiate, în cultura banului, ci pur şi simplu etichetate sumar drept o subclasă vagă şi anonimă. Faptul că această clasă s-a organizat într-un partid al ei a fost singurul lucru cu adevărat nou petrecut în viaţa politică norvegiană în anii '70 şi '80. Iar faptul că această mişcare politică, autodenumită Partidul Progresului, a cerut, proclamând-o una dintre politicile sale cele mai importante, preţuri mai mici la petrol n-a fost, desigur, o coincidenţă, aşa cum n-a fost nici faptul că primul lor lider de mare succes, Carl I. Hagen, a venit în politică din industria

zahărului. Este, aşadar, perfect logic că Partidul Progresului, politica şi votanţii lui sunt percepuţi de elita intelectuală şi culturală a societăţii cam la fel ca zahărul şi petrolul: orientaţi doar spre efecte pe termen scurt, distructivi, imorali, nepoftiţi. La fel de logic e şi faptul că petrolul şi zahărul au început cu adevărat să se contopească în aceeaşi perioadă în care Partidul Progresului a luat amploare. Mă gândesc aici la benzinării, care astăzi, când Partidul Progresului este pentru prima oară la guvernare, stau pe marginea şoselelor ca nişte mari palate lucioase şi sunt pline ochi de chifle cu stafide, chifle cu cereale, chifle cu ciocolată, chifle cu caramel, de lăzi cu băuturi răcoritoare şi de toate dulciurile posibile.

SCRISOARE CĂTRE O FIICĂ ABIA NĂSCUTĂ

29 ianuarie. Stau într-o rezervă în spitalul din Helsingborg, pe un scaun la fereastră, e noapte, și Linda doarme în patul de alături. Tu ești într-un incubator lângă mine, sub o păturică, îmbrăcată într-o pijama albă și o căciuliță albă, și dormi și tu. Te-ai născut ieri-seară, totul a mers bine, chiar dacă te-ai grăbit cu mai bine de o lună. Ești sănătoasă și bine formată și nu ai varus equin! Și asistentele, și medicul ți-au examinat îndeaproape tălpile picioarelor și nu e nimic în neregulă la ele. Ai stat trează vreo oră după naștere, m-ai privit țintă cu ochișorii tăi negri cum te îmbrac în pijama, în timp ce mama ta zăcea epuizată în pat, urmărindu-ne. Te-am luat la piept, susținându-ți cu o mână capul și ceafa, iar cu cealaltă corpul, care s-a îndoit și era atât de mic, încât palma mea îl acoperea aproape complet. Era ca și cum aș fi ținut un mic animal. Când ți-am simțit căldura corpului lângă mine și ți-am inspirat mirosul, atât de nespus de plăcut și atât de asemănător cu mirosul pe care l-au avut cândva surorile și fratele tău, m-a năpădit

o bucurie mai mare decât tot ce-am cunoscut în viaţă. De atunci ai dormit cea mai mare parte a timpului. Acum o să dorm şi eu, cu tine aproape. Mâine am să-i aduc pe surorile şi fratele tău să te vadă pentru prima oară.

Lindei i s-a rupt apa în mijlocul nopţii şi, fiindcă era mult prea devreme, iar eu trebuia să stau acasă cu copiii, am chemat o ambulanţă. A aşteptat-o speriată, era poate două dimineaţa, strada pustie de afară era luminată de strălucirea galbenă a felinarelor care sclipea în zăpada de pe marginea drumului. Ambulanţa a părut să lunece pe lângă ferestrele noastre fără grabă şi fără zgomot, şi Linda şi-a pus geaca mare de puf, i-am dat geanta pe care o făcusem la repezeală, şi a ieşit călcând încet, grijuliu, până la salvare. După ce i-am dus pe copii la şcoală, am sunat-o pe mama ei, şi, când ea a sosit, eu am plecat cu maşina la spital. Medicii voiau să-i facă cezariană a doua zi, dar o moaşă vitează care era de serviciu în seara aceea a convins-o pe Linda să nască natural, nu exista nici un motiv împotrivă, după părerea ei. Curând, Linda zăcea pe pat cu o bandă elastică în jurul burţii. Încăperea era austeră şi plină de tot felul de aparate, paturile de metal se ajustau, în faţa chiuvetei erau un dozator cu dezinfectant şi unul cu săpun. În scurtă

vreme, după ce contracțiile s-au îndesit și a început nașterea, toate acestea au dispărut. Linda stătea în genunchi, cu trunchiul atârnat peste capătul patului. De fiecare dată când avea o contracție, apuca masca cu gaz ilariant și inhala adânc. Din când în când țipa înăuntrul ei. Corpul părea să-i fie străbătut de valuri, și intra în ritmul lor ca într-o transă, iar ritmul acesta părea s-o transporte într-un alt loc, al durerii, al trupului, al întunericului. Țipetele îi erau goale și parcă nesfârșite, fără început și sfârșit. Au devenit mai întunecate, animalice, și închideau în ele o durere și o disperare atât de mari, încât, orice-aș fi făcut, indiferent că o strângeam în brațe și-mi lipeam obrazul de al ei ori că o masam pe spate, gesturile mele nu erau decât o undă palidă și futilă la suprafața adâncului care o împresura. Era în miezul a ceva, într-un loc unde n-aș fi putut ajunge niciodată, pe care puteam doar să-l observ de afară și care totuși schimba și pentru mine totul, era ca un tunel ai cărui pereți dizolvau lumea concretă în obscuritate: emoțiile și senzațiile își croiau drum cu forța și preluau controlul, totul era colorat de ele. Linda s-a întors pe o parte și deja nu mai respira regulat, nu-și mai scotea masca atunci când talazurile de durere se retrăgeau, ci zăcea mai departe și țipa din toate

puterile până când nu mai avea aer în plămâni, atunci trăgea din nou în piept și țipa iar, un țipăt care, deși înghițit parțial de mască, era totuși sfredelitor, diferit de tot ce auzisem până atunci. La scurt timp după aceea tu te-ai rostogolit pe pat. Erai vineție, iar cordonul ombilical gros era aproape complet albastru. Aveai capul turtit și lucios, fața ridată, ochii închiși și zăceai absolut nemișcată. Ești moartă, m-am gândit. Trei moașe au venit în fugă, ți-au frecat trupșorul lunecos, și atunci ai țipat pentru prima dată. A fost un țipăt slab, care a sunat mai degrabă a behăit de miel.

Până în clipa aceea nimic și nimeni nu putuse să te atingă, zăcuseși înconjurată de apă în miezul unui alt corp, și, preț de câteva secunde, ai stat neatinsă în lume, ca moartă, ferecată în tine însăți, fără să respiri și cu ochii închiși, apoi însă niște mâini s-au întins să te atingă, iar tu ai tras pentru prima oară aer în piept, nu fără durere, probabil, și lumea s-a revărsat în tine.

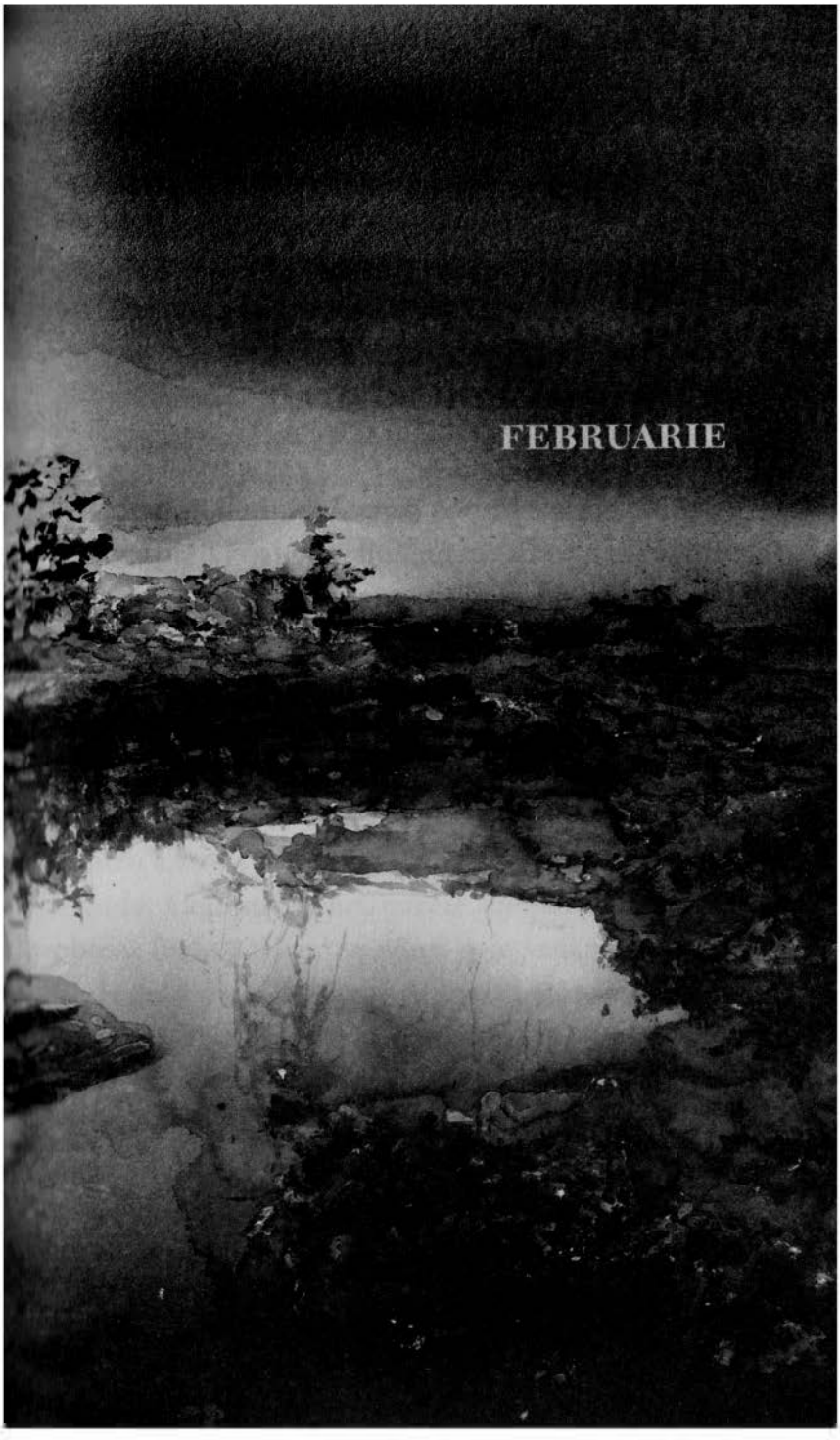
FEBRUARIE

SPAȚII ÎNCHISE

Oamenii depun eforturi considerabile pentru a crea spații goale pe dinăuntru, adică a construi pereți, podele și plafoane acolo unde înainte nu era nimic – fie la scară mare, ca în cazul caselor, fabricilor, stadioanelor, fie în versiune mai mică, așa cum vedem în cești, pahare, cutii, conserve, lăzi, cufere, căni, borcane, cisterne, vaze, genți, rucsacuri, găleți. Spațiile acestea sunt folosite pentru a stoca sau a transporta ființe, obiecte sau lichide. Cele mai mari, casele, de pildă, sunt de obicei fixe, statice, pe când cele mai mici sunt de regulă mobile, și totuși există atât de multe gradații în mărimea și funcționarea lor, încât până și între casa fixă și vehiculul mobil întâlnim obiecte intermediare, precum rulota sau autorulota. Cele mari sunt arareori omogene, de regulă formează sisteme complexe de spații în interiorul altor spații. Containerul creat de cei patru pereți, podeaua și tavanul unei case este

la rândul lui împărțit cu ajutorul altor pereți, al altor podele și tavane, iar în camerele create de aceste împărțiri, de pildă, în bucătărie, există alte spații închise, precum bufetele, și înăuntrul lor altele, să zicem, ceșcuțe. În timp ce spațiile fixe sunt în general considerate cu atât mai impunătoare cu cât sunt mai mari – un palat e mai măreț decât un bordei, un stadion mare de fotbal e mai impozant decât unul mic –, în cazul celor mobile lucrurile stau de regulă invers: aici regula e cu cât mai mic, cu atât mai bine. O ceșcuță e mai frumoasă decât o cană masivă, dar o cană masivă e mai frumoasă decât o găleată. Iar lucrurile cele mai frumoase dintr-o casă sunt ținute în cutii foarte mici de bijuterii. Impulsul și nevoia de a crea spații goale sunt profunde și nu sunt specifice omului. Păsările construiesc cuiburi, vulpile, bursucii și urșii își fac vizuini, vidrele asemenea, furnicile înalță mușuroaie, unele albine trăiesc în scorburi, altele își meșteresc faguri, morenele se ascund în mici grote din recifele de corali, anumite crustacee își protejează corpurile moi strecurându-se în cochilii goale. Dar oamenii sunt singura specie care se folosește de spații goale mobile. O maimuță își poate face mâinile căuș ca să bea apă, dar, de îndată ce-și desparte mâinile, căușul încetează să existe. Când oamenii

au învățat să creeze spații închise mobile, n-au mai fost supuși constrângerilor peisajului, ci s-au eliberat de ele: ca să bea, nu mai era nevoie să stea lângă izvor, puteau să transporte apa departe de el în urcioare sau saci de piele și să bea din ea unde și când voiau. Dar această nouă libertate a fost cu două tăișuri, căci, dacă înainte își trăiseră viața sub cerul liber, acum au început să locuiască în niște încăperi închise, care treptat au ajuns să ne domine complet viața. În ziua de azi, viața noastră se scurge în asemenea încăperi, și, dacă părăsim una plecând de acasă, o facem doar ca să intrăm în alta, mașina, care ne duce la a treia încăpere, biroul, apoi, venind de acolo, ne oprim la supermarket și ne întoarcem acasă, cu câte un alt soi de recipient în fiecare mână, plin și el, la rândul lui, cu alte containere umplute cu mâncare, pe care le depozităm în spațiile închise din casă – frigiderul, bufetul, cămara. Chiar și când ne împlinim marele vis de a părăsi Pământul, o facem într-o capsulă doar puțin mai mare decât o mașină, în vreme ce imaginile Pământului trimise din ea ne arată o sferă albastră, perfect rotundă, pe care nu se vede nici măcar unul dintre aceste miliarde de containere. Dar ele există, și ne modelează mai mult ca orice altceva, căci creierul cu ajutorul căruia vorbim e și el instalat

într-un spațiu închis, și toate gândurile pe care le producem sunt organizate ca hainele dintr-un șifonier, cu pantalonii pe un raft, puloverele pe altul, cămășile și rochiile atârnate pe umerașe de o bară care se întinde de la un perete la altul.

CONVERSAŢII

Comunicarea interpersonală are foarte adesea loc în afara limbii. Când înregistrăm o conversaţie şi punem pe hârtie ceea ce s-a spus, devine limpede cât de important e contextul pentru cuvinte, care sunt în sine incomplete, caracterizate de ezitări, lacune şi aluzii şi uneori vecine cu incomprehensibilul. Asta se întâmplă nu doar pentru că ne folosim de tot corpul ca să completăm vorbele sau pentru că, într-o conversaţie, suntem atenţi la tot ce ne comunică în mod silenţios corpurile celorlalţi participanţi, ci pentru că însăşi conversaţia e de obicei despre altceva decât ceea ce pot exprima cuvintele. Discuţiile despre ceva care are valoare intrinsecă, în care ceea ce se spune e şi important, şi interesant în sine, sunt atât de rare, încât e limpede că nu acesta e scopul principal al interacţiunii dintre oameni. „Aţi văzut ce plouă afară?“ e o afirmaţie destul de obişnuită şi cu siguranţă absolut lipsită

de sens, pentru că oricine aude ploaia poate să o și vadă. „Da", poate fi răspunsul, la fel de lipsit de sens. Apoi, înainte de următoarea afirmație, poate interveni o pauză. „Mâine au spus că se mai îndreaptă vremea." Care e de fapt scopul acestei conversații e imposibil de stabilit până nu știm unde și când a avut loc, cine a luat parte la ea și ce fel de relație exista între interlocutori. Dacă ea are loc într-o casă mare în dimineața de după o petrecere, după ce toți oaspeții au plecat să viziteze mica stațiune de coastă din apropiere, între doi oameni care au ales să rămână acasă și să se relaxeze, poate să citească puțin, și care nu se cunosc, dar se află acum în aceeași cameră, și el privește pe fereastră la gazonul verde, strălucind de picături, și la cerul greu plumburiu, din care șiroaie dese de ploaie curg ca o cortină vag unduitoare, iar ea, care a stat într-un fotoliu și a citit până la intrarea lui în cameră, dar care acum s-a ridicat, s-a apropiat de soba mare de teracotă și a pus câteva lemne pe foc și care, în timp ce el spune că prognoza pentru mâine e mai bună, rupe o foaie dintr-un ziar și o împinge printre bușteni, atunci schimbul acesta de cuvinte poate fi un mod de a stabili un spațiu comun între cei doi, de a afirma că, deși nu se cunosc de fapt, cei doi nu sunt nici complet

străini, pentru că au prieteni comuni şi acum se află aici împreună. Într-un asemenea caz fiecare îşi va vedea curând de ale sale şi, nu peste mult timp, conversaţia şi situaţia vor fi uitate pentru totdeauna. Dar, dacă privirile celor doi s-au întâlnit de mai multe ori la petrecerea din seara respectivă, fără ca ei să fi schimbat vreun cuvânt, ci doar aceste ocheade încrucişate, atunci conversaţia din camera de zi – în timpul căreia ea aprinde acum, hârşâind, un chibrit lung de latura cu fosfor a cutiei, iar el se întoarce s-o privească, şi ea îi simte ochii chiar dacă stă ghemuită cu spatele, ca să înfigă chibritul aprins în ghemotocul de hârtie, care ia imediat foc şi începe să ardă cu o flacără subţire – poate să însemne cu totul altceva. Când ea aruncă în sobă chibritul încă arzând şi se ridică în picioare ştergându-şi cu un gest automat palmele de pantaloni în timp ce-i întâlneşte privirea, iar el zâmbeşte liniştit, strângând uşor mâna care-i atârnă pe lângă corp, şi ea spune: „Cel puţin fermierilor le prinde bine", avem de-a face cu conversaţie pe care nici unul din ei nu vrea s-o încheie, fiindcă se caută unul pe altul cu ajutorul ei, şi, dacă se găsesc, atunci, cine ştie, poate replica ei „Cel puţin fermierilor le prinde bine", va deveni un reper al mitologiei lor personale, după ce prima întâlnire dintre

ei a fost transformată într-o poveste de care-şi amintesc unul altuia şi poate le-o spun şi copiilor din când în când, pentru a întări legăturile care în mod inevitabil slăbesc cu timpul, când conversaţii care pe hârtie par plate nu mai au, până la urmă, nici o altă încărcătură şi exprimă numai indiferenţă.

SPIRITUL LOCULUI

Când m-am trezit azi-dimineață, pământul era acoperit cu o pojghiță albă, și toate băltoacele care se formaseră după ploaia din ultimele zile înghețaseră și zăceau pe poteca de piatră ca niște cioburi de sticlă cu marginile zdrențuite. Când a răsărit soarele, peisajul a început să scânteieze ca presărat cu pietre prețioase. A fost frig toată ziua. Câmpurile și pajiștile pe lângă care am trecut cu mașina în drum spre școală, de unde trebuia să-i iau pe copii, păreau transformate – peisajul îmbibat de ploaie, care păruse să absoarbă culorile, lăsând numai câte un galben veștejit și un verde pal să apară dintre nuanțele apăsătoare de maro, era acum perfect distinct și limpede, și chiciura care acoperea în straturi pufoase fiecare creangă și tulpină sclipea și scăpăra sub cerul albastru senin. Înainte să vin aici, în birou, m-am oprit în curte și am privit lung întunericul perforat de luminițele unei puzderii de stele. M-am gândit

la ceea ce îmi închipui că se gândește oricine în timp ce contemplă universul într-o noapte înstelată de iarnă. Există în el un număr infinit de sori și miliarde de planete care se rotesc în jurul lor, și pe unele nu se poate să nu existe viață, nu? A te gândi la univers e deseori un exercițiu de abstracțiune – când ne imaginăm vreo planetă, o facem de obicei din afară, ca în fotografiile pe care le-am văzut ale planetelor din propriul nostru sistem solar, aparent suspendate în vidul întunecat, cu forme și culori ca ale biluțelor colorate pentru copii. Prima oară când am văzut fotografii făcute la nivelul solului unei planete am fost zguduit. Erau de pe Marte, arătau o câmpie de rocă și nisip care se întindea până la un munte impunător din depărtare, într-o lumină gri-palid, ca în anumite dimineți de toamnă. Ce era deci atât de uimitor la ele? Mi-am dat seama dintr-odată că acolo e un loc, la fel de concret și de real în concreteța lui ca și curtea acoperită de promoroacă în care tocmai m-am oprit să privesc cerul. Că e un spațiu anume. Că spiritul locului, ceea ce romanii numeau *genius loci*, există și acolo. Și poate că așa ar trebui să ne închipuim universul, nu ca pe ceva străin și abstract, toate numerele acelea amețitoare și distanțele imense, ci ca pe ceva apropiat și

familiar. Vântul care spulberă un troian de zăpadă sub o stâncăraie undeva în Pleiade, aerul plin de fulgi rotitori care, în sclipirea slabă a lunii, par văluri subțiri și sunetul vântului care-și croiește drum printr-o râpă cu un șuier, aproape un vaiet. O ușă care se trântește într-o casă pe o câmpie deșertică de lângă steaua Achernar, un lac rotund într-o pădure de pe marginile stelei Castor. E un gând plăcut. Și totuși ar fi cumplit dacă undeva în cosmos ar exista viață, dar nu ca a noastră, ci infinit superioară, făpturi care ar ști ceva ce noi nu știm, care, când ar veni aici, ne-ar deschide larg ușile universului. Toată arta noastră, toată știința, filosofia și-ar pierde sensul peste noapte. Acum, când scriu asta, îmi dau seama că așa s-a și întâmplat cândva. Cu numai câteva sute de ani în urmă, oamenii erau convinși de existența unei puteri superioare, neomenești, care cunoștea și guverna totul. Din punctul de vedere al acestei puteri, lumea lor era mică, nesemnificativă, lipsită de valoare și de relevanță. Nici o ființă umană nu se considera capabilă să înțeleagă misterul și nici o năzuință omenească nu viza viața omului, căci arta, știința și filosofia existau numai pentru a servi această putere superioară. Umilința lor era nemărginită, și oricine își afirma propria valoare sau valoarea sa specific omenească era

ars pe rug. Nu știu ce e mai înspăimântător: o ființă de pe o planetă măruntă care se venerează pe sine și mica sa lume ca și cum infinitul n-ar exista sau o ființă care își arde semenii pe rug pentru că infinitul există.

BEȚIȘOARE PENTRU URECHI

Beţişoarele pentru urechi sunt bastonaşe de lemn sau de plastic care au fiecare capăt înfăşurat într-un tampon de vată. Arată ca nişte beţe cum poartă majoretele care conduc o fanfară, cu vârful gros de cauciuc, dar în versiune miniaturală, sau ca nişte pagaie mărunţele. Se folosesc de obicei pentru a curăţa urechea externă: un capăt este împins în canalul auditiv, răsucit uşor şi, când e scos, ceara galben-maronie s-a lipit de vata albă. La fel se procedează cu cealaltă ureche, folosind celălalt capăt al beţişorului. Pot fi utilizate şi pentru a curăţa buricul unui nou-născut până când ciotul putred şi urât mirositor al cordonului ombilical cade de la sine. Vata din capăt se poate înmuia în apă pentru a reduce frecarea şi pentru ca umezeala să dizolve mizeria acumulată în ombilic. O cutiuţă cu beţişoare are, cel puţin pentru mine, ceva vag agreabil. Dacă se întâmplă să-mi cadă ochii asupra ei în

dulapul din baie, aproape întotdeauna scot unul și mi-l bag în ureche. Plăcerea constă nu atât în atingere, căci tamponul de vată e bont și uscat și adesea dă o senzație inconfortabilă pe pielea dinăuntrul urechii, mai ales dacă ești neatent și îți împungi cu ea timpanul. Scârțâitul care-ți umple capul nu e nici el prea agreabil. Dar nimic din toate astea nu se întâmplă dacă în ureche e foarte multă ceară, pentru că ea contrabalansează uscăciunea bumbacului și îndulcește sunetul sau îl schimbă, făcându-l, din înăbușit, ușor lipicios, încât tot corpul e inundat de un sentiment de satisfacție, care crește atunci când scoți vata și o vezi acoperită cu un strat închis la culoare de ceară vâscoasă. N-am nici cea mai vagă idee de ce senzația aceasta e atât de plăcută, încât simt o umbră de dorință de fiecare dată când văd o cutie de bețișoare. Dar tentația de a îndepărta ceara din ureche e legată de alte impulsuri mărunte, însă reale și recurente, precum nevoia de a-ți tăia sau rupe unghiile, de a-ți stoarce coșurile, de a extrage așchia intrată în deget, de a elimina puroiul de la rădăcina unghiei. Uneori mă încearcă un soi de așteptare, am senzația că se va întâmpla ceva plăcut fără să-mi dau seama exact ce, până când îmi amintesc deodată, cu un val de dezamăgire: plăcerea pe care o anticipam

era pur și simplu satisfacția de a-mi curăța ceara din urechi. Dar fac asta, și timpul petrecut astfel e un interval agreabil. Deși bețișoarele de urechi sunt larg răspândite – se găsesc aproape în fiecare casă –, abia dacă le pomenește cineva. Nici pe cutie nu există instrucțiuni de folosire, așa că ești lăsat să te descurci cu ele cum știi. Acum, în timp ce scriu, îmi dau seama că n-am văzut niciodată pe nimeni folosindu-le. Și nici nu mi-a spus vreodată nimeni la ce slujesc, nici nu m-a învățat în vreun fel. Nu cumva sunt făcute în cu totul alte scopuri? Poate le-am înțeles complet greșit, iar tu, cel care citești acum, râzi în clipa asta de mine. Hei, ia fii atent! Tipul ăsta folosește bețișoarele ca să-și scoată ceara din urechi! Acesta e întotdeauna pericolul când scrii despre chestiuni intime: să se râdă de tine – și e unul din cele mai amenințătoare lucruri pentru un scriitor. În baie poți să încui ușa ca să fii sigur că ești singur în asemenea momente. Nu contează dacă ești ridicol, nimeni n-o să știe vreodată. Și una dintre părțile bune ale igienei intime – scosul punctelor negre, smulsul firelor lungi de păr de pe mucoasa nazală, pensatul sprâncenelor – este exact faptul că nu ești observat sau judecat de nimeni, nici măcar de tine însuți, stai pur și simplu golit de orice gând în fața oglinzii, cu calmul desăvârșit

al îngrijirii de sine. E posibil ca oamenii să fie depășiți într-o zi de calculatoare și roboți, ca inteligența artificială să capete și inițiativă, și conștiință de sine, dar n-o să aibă niciodată nici ceară, nici bețișoare pentru urechi, nici păr în nas sau forfecuțe de unghii, și, câtă vreme așa stau lucrurile, câtă vreme suntem singurele ființe capabile să-și facă în tihnă manichiura, vom fi absolut în regulă.

COCOŞI

Azi ne-am dus cu maşina până la brutăria locală a lui Olof Viktor să luăm prânzul. Nu servesc mese calde, dar sunt cunoscuţi pentru pâinea excelentă pe care o fac, şi în galantarul de sticlă erau tartine cu ingrediente puţine, însă apetisante: pe unele un munte de cozi de langustă, pe altele, felii groase de brie peste diferite legume. Voiam ceva cu carne şi m-am aplecat să citesc eticheta fixată între tartinele care aveau pe ele straturi de carne. Era albă, ar fi putut fi pui sau curcan sau chiar felii de vită. Dar acolo scria *tupp*, cuvântul suedez pentru „cocoş“ M-am simţit dezgustat, şi, când m-am îndreptat de spate, îmi dispăruse toată pofta de mâncare. De ce nu voiam să mănânc cocoş? Nu mă deranjează în nici un fel să mănânc pui sau găină, de pildă la cuptor, dar împotriva cocoşului am avut o reacţie instinctivă. Am cerut până la urmă o tartină cu brie şi am încercat să mă gândesc la

altceva în timp ce stăteam în sala largă, aproape goală, suficientă ca să încapă năvala turiștilor care vin aici vara. Câmpurile de afară erau acoperite cu un strat subțire de zăpadă, prin care pământul maroniu se vedea ici și colo, ca o rană printre fâșii de pansament. Cocoșul are o identitate atât de distinctă, încât iese în evidență, mi-am spus, probabil de asta. E impunător, spre deosebire de găinile scunde și aproape rotunde, și își înclină gâtul în timp ce se plimbă țanțoș, ca și cum ar supraveghea locul, întorcând capul din când în când cu mișcări smucite, sacadate. Asta îi dă un aer extrem de încordat, ca și cum ar fi tot timpul pe punctul de a exploda într-o mișcare, și probabil de aceea era în Antichitate un simbol al vigilenței. În poiată se bucură de toate privilegiile: noaptea stă cocoțat pe craca cea mai bună, cea mai de sus, și i se dă voie să fecundeze găinile și astfel să-și perpetueze genele. Dar totul are un preț, pentru că misiunea lui este și să apere găinile de atacatori, iar privilegiile le capătă numai în virtutea faptului că e cel mai puternic, lucru pe care cocoșii mai tineri îl pun la încercare atacându-l imediat ce se simt suficient de puternici ei înșiși. Luptele de cocoși sunt spectacole brutale și sângeroase, căci cocoșul e în mod inerent un tip decis, așa că,

atunci când porneşte la atac, nu are decât dorinţa de a răni şi a ucide. Creasta lui roşie împrumută ceva din aura triumfătoare a penei de pe coiful războinicului şi e posibil chiar s-o fi inspirat; în Antichitate, cocoşul era şi simbolul unei firi bătăioase. Şi totuşi creasta nu seamănă doar cu pana ostaşului, căci se lăţeşte şi acoperă tot capul, în jurul ochilor, ca o glugă, până se sfârşeşte în două protuberanţe ca nişte săculeţi care atârnă sub cioc. Cu toate că aceste atribute antropomorfe te pot face să nu mănânci cocoş – sau cel puţin să-l mănânci cu mai puţină poftă decât alte tipuri de carne –, lucrul nu e imposibil. În maşină, în drum spre casă, trecând printre câmpurile largi, cufundate în somn, mi-am dat seama că percep în cocoş şi ceva legat de lumea cealaltă. De lumea cealaltă? De unde până unde? Din pricina unor versuri ale poetului norvegian Olav H. Hauge. Când am ajuns acasă, am cercetat cuprinsul ediţiei de poezii alese pe care o am şi am găsit „Cocoşul de aur", care începe astfel:

Şi am fost multă vreme mort. Mort în cochilia mea, şi am strigat precum cocoşul de aur al Constantinopolului. Locuiam sub pământ – auzeam un hârjâit şi un răspuns – şi mă zbăteam – şi ţipătul sufletului trădat răsuna gol şi deşert.

Cocoşul lui e un personaj enigmatic, care evocă pompa vizibilă, chiar ostentaţia, dar şi moartea şi ceea ce se află „sub pământ“ Miklagard, numele vechi scandinav al Constantinopolului, m-a dus cu gândul la vikingi. Plus că mi-era ceva cunoscut în prima propoziţie. „Şi am fost multă vreme mort.“ E un vers fabulos, unul dintre cele mai frumoase din întreaga poezie norvegiană. Dar îl mai citisem undeva cu numai câteva săptămâni înainte. Îl asociam cumva vag tot cu vikingii, aşa că am scos *Edda poetică* şi l-am găsit în „Visele lui Baldur“ Acolo, profeta Hel spune „am fost moartă multă vreme“[1]. Hel este lumea de dincolo, şi Odin a trezit-o din morţi ca să afle semnificaţia coşmarurilor lui Baldur. Pe tărâmul morţilor au fost întinse mese pentru un ospăţ fastuos: este aşteptat Baldur. Deci versul lui Hauge a fost luat dintr-un poem eddic, dar în care nu existau cocoşi, deci de unde vine asocierea cocoşului cu lumea de dincolo? De la Hauge însuşi? Ceva îmi spunea că nu, aşa că am continuat să răsfoiesc cartea şi curând am fost captivat cu totul de aceste minunate poeme vechi. După-amiaza târziu, când începuse din nou să ningă, am găsit cocoşul scandinav. Era în „Prezicerea vizionarei“, în versurile următoare:

[1] *Op.cit.*, p. 49 (n.tr.)

Îi strigă lui să taie capul frumosului cocoş roşu,
Din pădurea cu păsărele, ce se numea Fjalar.

Dacă la zei cânta Gullinkambi,
Cel care în hala tatălui atotputernic îi trezea pe eroi;
Un altul era cel care cânta în adâncul Pământului,
Cu pene brun-negricioase, în încăperile zeiţei Hel[1].

Oare cocoşul de apoi, cel care cântă sub pământ, să fi fost cel care mă împiedicase să cumpăr tartina fără îndoială gustoasă de la brutărie? N-aveam să ştiu niciodată, impulsurile sunt arareori legate de gândurile conştiente, nu există convergenţă între o senzaţie de dezgust şi explicaţia ei psihologică. Şi totuşi ea fusese tot timpul acolo, subliminal – o notă diferită, mai întunecată, dedesubtul lui *tupp* şi al cocoşului plin de viaţă din conştiinţa mea. Şi, odată ce am identificat-o, a ieşit la iveală şi o altă asociaţie: Borghild Larsen, sora bunicii mele, care locuia

[1] *Op.cit.*, p. 43; potrivit notelor inserate de traducătoarea *Eddei*, Magda Petculescu, Fjalar este cocoşul care îi trezeşte pe uriaşi la ultima luptă, aşa cum Gullinkambi a făcut cu zeii, iar cocoşul brun-negricios cu oamenii din împărăţia lui Hel. (n.tr.)

la Årdal, în Jølster, într-o căsuță exact deasupra satului unde se născuse și crescuse, mi-a spus odată, în timp ce stăteam pe veranda ei privind întinsul și blajinul lac Jølstravatnet, că, pe vremuri, când un om se îneca acolo, localnicii foloseau un cocoș ca să-i afle corpul. Puneau cocoșul în barcă, vâsleau încet pe lac, și, acolo unde se auzea cucurigul, se opreau și-l căutau pe fundul apei pe cel mort.

PEŞTI

Când pescuieşti de pe un mal puţin abrupt de stâncă, şi undiţa tremură şi tragi din apă un peşte care după câteva minute se zbate pe uscat, e uimitor cum suprafaţa netedă şi şlefuită a pietrei, pe care nimic nu iese în afară şi nu există margini, sau creste zgrunţuroase, sau şănţuleţe, sau orice alt fel de neregularităţi, se repetă, ai zice, în corpul peştelui, care pare şi el şlefuit, cu forma lui hidrodinamică lin curbată care începe la rădăcina cozii şi, pe marginea de sus, se ridică spre spinare, apoi coboară iar spre gură, iar pe marginea de jos trasează acelaşi arc pe sub burtă, încât corpul peştelui se închide ca o elipsă şi, comparat cu al animalelor de uscat, cu excepţia şerpilor, pare să fie format doar din trunchi. Dacă ne-am închipui cum e să fii peşte, ne-ar fi greu să nu simţim dorinţa de a întinde braţele ca să atingem ceea ce vedem şi disperarea că nu putem. Peştele nu simte însă nici dorinţă, nici disperare,

nu-i lipseşte nimic atunci când, căutându-şi de mâncare, pluteşte pe deasupra fundului mării cu mişcări unduitoare care-i străbat tot corpul. Faptul că această existenţă fără braţe, unde totul e apucat cu gura, este mai veche decât a noastră şi că braţele pot fi considerate de aceea un adaos, un fel de accesoriu care, oricât de esenţial ar părea pentru o viaţă completă pe uscat, nu e absolut necesar, le împrumută un aer oarecum ostentativ când ne aplecăm deasupra peştelui şi-i scoatem cârligul din gură cu o mână, ţinându-i cu cealaltă corpul – un corp aparent neted şi rece, dar încă plin de viaţă şi vigoare, care însă se sfârşesc brusc, într-o explozie întunecată, când îi zdrobim capul de stâncă şi peştele moare.

Am copilărit pe o insulă, şi totuşi viaţa de care mă simţeam legat, pe care o vedeam din când în când şi despre care învăţam la şcoală, erau plantele, copacii, animalele şi păsările de uscat. Bursuci, vulpi, ciori, molizi, mesteceni, vrăbii, corbi, cerbi, vipere, elani, pescăruşi, anemone de pădure, broaşte, clopoţei, şerpi de casă, frasini, stejari, veveriţe, degeţei, coada-calului, muşchi, iepuri, pini. Nu că viaţa din marea care ne înconjura ar fi fost uitată, doar că nu aparţinea lumii cu care mă identificam şi din care simţeam că fac parte, ci unei cu totul alte lumi, într-un fel, de pe

partea cealaltă, aproape ca cerul înstelat, doar că mai aproape și, ca atare, mai neutră. Să arunci plumbul peste copastie și să-l simți scufundându-se vertiginos în adâncurile de sub barcă până lovește fundul, și devine parcă dintr-odată imponderabil, și trebuie tras puțin înapoi ca să atârne suspendat în apă ca o sondă coborâtă din lumea văzduhului, cu un șir de cârlige metalice deasupra pe care peștii, în ritmul lor lent de curent marin, se presupune că vor veni să le ciugulească, era, firește, interesant, dar într-un mod mecanic – avea oare să muște? –, ca așteptarea unui gol într-un meci de fotbal, și îi lipsea cu totul misterul scăpărător al cerului înstelat. Chiar și atunci când peștele mușca și devenea vizibil sub barcă, în apă, ca o străfulgerare argintie. Prima dată când mi s-a întâmplat era în vara de după ce împlinisem treisprezece ani, și am înțeles dintr-odată, cu toată forța unei revelații, că insulițele din arhipelag sunt de fapt piscuri, și că marea aparține peisajului, se revarsă pe uscat, acoperind zonele joase și formând canale între cele mai înalte, încât peștele, în apă, înoată între munți exact așa cum păsările zboară între munți în aer. Gândul acesta a atras deodată peștii în lume și a pus macroul pe picior de egalitate cu coțofana, codul cu bursucul, calcanul cu ariciul,

mihalţul de mare cu rândunica. Înotau încet prin văile lor, prin pădurile lor subacvatice, peste câmpiile deschise către versanţii impunători ai munţilor, unde unora dintre ei, mai ales codului, le place să se oprească pe timpul iernii, în timp ce tatăl meu, la numai câţiva metri deasupra, îşi arunca momelile peste apă, iar eu îl priveam, în timp ce valurile se spărgeau şi se fărâmiţau de stânca de sub noi şi umpleau aerul cu stropi de apă sărată pe care briza puternică dinspre ţărm îi alunga pe uscat, încât părul ne stătea ţeapăn când ajungeam acasă, cu căldarea plină de peşti reci şi netezi, care dădeau încă din coadă deşi erau de multă vreme morţi.

CIZME

În decursul anilor am avut probabil vreo treizeci de perechi de cizme, şi probabil le-am purtat zi de zi pe timp de iarnă, uneori câte două ierni, şi totuşi abia dacă-mi amintesc de vreuna. Iar asta exact pentru că au fost folosite atât de des şi cu atâta familiaritate: viaţa cotidiană face lucrurile să dispară, e ca o zonă în perimetrul căreia orice cade e sortit uitării. În plus, cizmele aparţin zeigeistului, acelei reţele invizibile care-i uneşte pe toţi oamenii şi-i inspiră să semene unii cu alţii, şi, cum lucrurile care arată la fel sunt mai greu şi de văzut, şi de ţinut minte decât lucrurile diferite între ele, e ca şi cum peste cele mai multe bunuri şi haine ale noastre se aşterne un văl de umbră, prin care numai cele mai deosebite dintre ele sunt în stare să răzbată. Acestea, pe de altă parte, pot rămâne luminoase în conştiinţa noastră vreme de câteva decenii. În privinţa cizmelor, o pereche pe care mi-o amintesc bine este, în

mod tipic, una pe care n-am căpătat-o. Erau niște așa-numite cizme lapone, înalte, cu carâmbul lipit de picior, din piele de culoare deschisă și cu botul ridicat. Habar n-am de ce mi le doream atât de tare, dar așa era, îmi amintesc că stăteam în fața vitrinei magazinului din Arendal cu ochii pironiți asupra legendarelor cizme. Poate din cauza unui serial de televiziune de la vremea respectivă, despre un băiat lapon pe nume Ante, care a avut o mare influență asupra mea și a tuturor cunoscuților mei. Mama mi-a împletit un pulover care mie mi se părea în stil lapon, despicat pe laturi, încât fața și spatele îi fluturau liber, așa cum văzusem că fluturau peticele de pânză pe care le purtau la brâu indienii americani, iar indienii americani erau cealaltă asociere pe care mi-o stârneau, prin filiera laponă, și puloverul, și cizmele. O dată, în timp ce coboram în fugă dealul spre casă, îmbrăcat în pulover, țin minte că am avut un foarte clar „sentiment lapon", eram ca un lapon sau ca un indian american, și senzația m-a umplut de fericire. Clipa aceea, care n-are cum să fi durat mai mult de câteva secunde, e una dintre cele mai puternice amintiri ale copilăriei mele. Vântul care-mi bătea în față, fețele puloverului plesnindu-mă peste coapse și peste fund din fugă, ca peticele de pânză ale

indienilor, pietrișul care-mi scrâșnea sub tălpi, ceața care atârna printre copaci pe cealaltă parte a drumului. Probabil senzația aceasta voiam s-o recreez în timp ce priveam țintă cizmele înalte, deschise la culoare, din vitrina magazinului. În plus, arătau foarte bine. Pe atunci mi se părea că hainele, pantofii și cizmele care arată bine aveau să mă facă și pe mine să arăt bine – sau frumos, cum aș spune acum. Faptul că a arăta bine – sau frumos – nu e un scop la care să merite să aspiri n-am aflat decât câțiva ani mai târziu, când aceleași cizme au devenit niște lucruri pe care nu le-aș mai fi purtat nici mort.

Dintre toate cizmele pe care le-am avut cu adevărat, nu doar am vrut să le am, există o pereche pe care o țin minte. Nu pentru că ar fi arătat foarte bine sau ar fi ținut foarte cald. Dimpotrivă, erau vechi și crăpate, îmi rămăseseră de la fratele meu, aveau găuri, iar tălpile li se subțiaseră de atâta purtat. Aveau fermoar pe o parte, erau scurte și negre, dar negrul se rosese în vârf, unde deveniseră gri. Mi se udau șosetele în ele, și picioarele mi-erau tot timpul reci. N-aveam voie să le port la școală, așa că le luam într-o pungă de plastic în ghiozdan și mă schimbam în ele de îndată ce urcam în autobuz. Pentru că ghetele acestea aveau o proprietate

unică: tălpile se roseseră într-atât, încât nu mai exista nici o frecare între ele și zăpadă. Și era o iarnă când apăruse o nouă modă, din acelea care se răspândeau ca focul și timp de câteva săptămâni dominau tot ce făceam în cartier și în curtea școlii. În loc să coborâm pantele cele mai abrupte pe schiuri, sănii de plastic sau de metal, sănii-tobogan sau sănii de lemn cu volan, ne dădeam drumul pe tălpi. Era cea mai tare chestie. Acolo pe unde trecuse plugul, zăpada de pe pante rămânea uneori netedă ca gheața și strălucea ca oglinda în lumina puternică a felinarelor stradale, și pe ea puteai să aluneci chiar și cu ghete noi-nouțe, care aveau pe talpă șănțulețe adânci. Când condițiile erau mai puțin prielnice, nu mergeau decât tălpile tocite, fără zimți. De aceea ghetele mele vechi, roase, demne aproape de Chaplin, erau neprețuite. Cu ele în picioare puteam să mă dau pe orice pantă aproape în orice condiții și să prind superviteză. Ne învățaserăm: seara, în lumina galbenă a stâlpilor se vedeau întotdeauna trei–patru băiețandri costelivi vâjâind în josul dealului pe tălpi, unii aplecați în față ca schiorii, alții drepți ca lumânarea – ca și cum nici măcar nu alunecau și făceau de fapt cu totul altceva, stăteau de vorbă cu cineva la vreo intersecție, de pildă –, alții clătinându-se și

împleticindu-se ca niște sârmulițe umblătoare. Dar, mulțumită ghetelor magice cu care soarta mă înzestrase pe neașteptate, nici unul nu aluneca mai repede decât mine. Iar dacă pun semnul egalității între copilul care eram atunci și adultul care sunt acum și afirm că fericirea copilului e la fel de valoroasă ca a adultului, atunci săptămânile acelea au fost probabil cele mai fericite din viața mea: este singura dată când am obținut tot ce mi-am dorit.

SENTIMENTUL VIEŢII

Simţim tot timpul ceva şi suntem întotdeauna într-o stare de spirit sau alta. Dar, cu toate că emoţiile şi dispoziţiile sufleteşti ne domină existenţa într-un mod atât de decisiv, nimeni nu ştie exact ce sunt, de unde vin, din ce sunt făcute şi de ce există. Prin intermediul experimentelor, neurologii au reuşit să localizeze anumite tipuri de gânduri şi de activităţi cognitive în anumite părţi ale creierului, dar sentimentele şi emoţiile nu sunt gânduri, nu au o localizare anume, sunt mai mult ca un fel de fundal al gândurilor. Şi nici nu par să facă parte din sinele conştient, căci, în timp ce ele se schimbă în permanenţă, sinele urmăreşte această schimbare şi într-un fel se ţine deoparte, cu toate că emoţiile şi senzaţiile preiau uneori controlul şi-l domină întru totul, de pildă, în accesele de furie necontrolată, de bucurie nestăpânită sau de deprimare. Dacă e însă adevărat că sinele nu e identic cu emoţiile

și sentimentele sale, atunci ar trebui să ne putem închipui unul care nu simte nimic și nu e niciodată într-o stare sufletească sau alta. Și totuși un asemenea sine neutru nu există. Poate că relația dintre sine și emoții se reflectă cel mai bine în modul nostru de a vorbi atunci când spunem despre cineva că e ca o coardă întinsă, cu alte cuvinte, când presupunem că emoțiile și stările influențează sinele în același fel în care acordajul unui instrument influențează muzica pe care acesta o produce. Instrumentul corespunde, în această viziune, gândurilor, cheia de acordaj, emoțiilor și stărilor, muzica, sinelui, iar ceea ce se manifestă prin muzică este sufletul. Toate analogiile care leagă viața interioară de fenomene și obiecte exterioare nu doar o reduc, ci o și raportează la epocă. Să comparăm, de pildă, ideile secolului al XVII-lea despre creier, înțeles ca un fel de mașinărie sau mecanism de orologiu, cu ideile noastre contemporane, care văd în el un fel de calculator, cu programe, echipamente și memorie. Muzica e singurul lucru, din câte știu eu, care, asemenea sufletului, își are originea în ceva tehnic și material – în cazul instrumentelor muzicale, în coarde și șuruburi, tuburi și spații de rezonanță, tăblii și arcușuri, în cazul sufletului, în fibre nervoase, membrane, axoni și

dendrite – fără ca produsul acestei origini materiale să poată fi în vreun fel asociat cu ea. A identifica funcțiile creierului e ca și cum, ca să explici o simfonie, ai studia munca unui meșter de instrumente în atelierul lui, analizând vârsta și originea lemnului, umiditatea și elasticitatea, compoziția chimică a coardelor sau a cleiului ca să explici o simfonie. Dar diferențele sunt cu siguranță mai mari decât asemănările, nu în ultimul rând pentru că muzica e compusă, adică modelată de o voință, în timp ce toate variatele stări sufletești care ne traversează conștiința în fiecare zi nu sunt modelate de voință, ci se nasc pur și simplu în noi. Nu în mod arbitrar, căci sunt dependente de ceea ce am văzut și am trăit, de cum am fost creați și ce am devenit, dar nu sunt totuși sub stăpânirea noastră. N-am ales eu să mă trezesc în fiecare dimineață simțindu-mă deprimat, și, cu toate că știu ce-mi provoacă această stare, că eul meu interior se învârtește în sine însuși și nu lasă suficient loc pentru lumea exterioară, nu pot face nimic. Dar faptul că izolarea de lumea dinafară ne influențează emoțiile și dispoziția sufletească și că reprezintă o distorsionare a stării originare a existenței umane – asta e ceva ce știu nu doar pentru că am copii și văd cum lumea curge prin ei sau pentru că eu însumi am fost

copil şi îmi amintesc cum era, ci şi pentru că, în foarte puţine ocazii, am simţit eu însumi totul în mine înălţându-se şi devenind uşor şi lesnicios, şi de fiecare dată s-a întâmplat când am trăit o experienţă foarte puternică a lumii. Trăirea artei poate fi şi ea puternică, te poate înălţa şi face să te simţi uşor, fără să te desprindă însă de ceea ce te leagă – ca atunci când o creangă e ridicată de vânt, şi toate frunzele ei tremură şi pâlpâie, străbătute de fulgerări de lumină. A trăi însă lumea te face uşor în alt fel, fără să te concentreze asupra a ceva anume, sufletul se umple exact de uşurătatea indefinitului. Nu creanga care se ridică în vânt, ci vântul. Nu frunzele pe care sclipeşte lumina soarelui, ci lumina.

J.

Ultima oară l-am văzut pe J. acum vreo două zile, am trecut cu mașina pe lângă casa lui și l-am zărit așezat într-un șezlong lângă peretele casei, adormit, înfășurat în niște pături de lână. Avea gura deschisă, și e deja atât de slab, încât, de la depărtare, capul căscat semăna aproape cu un craniu. J. a fost întotdeauna mărunt, dar forța lui interioară a fost atât de mare, încât nici măcar nu m-am gândit la statura lui până în ultimii doi-trei ani, când boala i-a mutilat degetele, care seamănă acum cu ale unei vrăjitoare, și l-a adus de spate, lipsindu-l totodată de uriașa lui energie. În scaunul acela arăta ca o grămăjoară. Trăsătura lui poate cea mai caracteristică acum este că timpul, care i-a devastat atât de tare corpul, i-a lăsat sufletul în pace. Are fața ridată și boțită și trupul strâmb, ca arborii de pe malul mării pe care furtunile și vijeliile i-au silit să crească în cele mai bizare unghiuri, dar sufletul îi e în aparență

complet neatins, pare la fel de pur și de nepătat de experiențe cum trebuie să fi fost la șapte ani. J. are acum șaizeci și șase de ani. Ochii îi sunt poznași, plini de amuzament, dar și rușinoși, căci J. are trăsături vizibile de narcisism. Stângăcia aceasta nu pare să țină însă de cel care este el cu adevărat, ci numai de cel care se întâmplă să fie într-o situație anume, și are deci legătură cu farmecul lui. Acum vreo doi ani, când nu era încă atât de slăbit ca acum, îl întâlneam câteodată la restaurantul local, și figura lui de atunci avea ceva impresionant, purta barbă, și fața cu riduri adânci ai fi zis că e a unui patriarh biblic. Radia demnitate, dar într-un mod nestăpânit, tipic pentru o persoană plină de voință, asemănător cu neînduplecarea aceea a bătrâneții pe care o emană Beckett în fotografiile sale târzii. Dar când mă opream la masa lui sau mă așezam și începea să vorbească, chipul acela răvășit și mohorât părea dintr-odată să nu-i aparțină cu adevărat, ci să fie un fel de mască pe care și-o puseseră ochii lui blânzi, modelând-o în expresiile faciale ale impulsurilor lui copilărești. Am simțit asta de mai multe ori – o experiență care mi-era întru câtva familiară, căci bunicul din partea mamei avusese un aer oarecum similar, și totuși altfel: la bunicul aerul acesta îl întrezărisem numai,

atunci când ceea ce-i ţinea la un loc demnitatea lui de om bătrân se clătina, dar în natura lui J. clar nu existau asemenea elemente unificatoare. Ce-l ţinea pe el la un loc? Faptul că aborda pe oricine ca pe un copil, pentru că el însuşi era un copil – şi nimeni nu corectase asta, nici el însuşi nu permisese să fie corectat, căci a fost toată viaţa un personaj celebrat.

Cam la un an după aceea am fost invitat la o petrecere la el acasă, în curte. Era primăvară, lumina soarelui jos se revărsa peste mesele aşezate afară pe gazon şi peste oaspeţii îmbrăcaţi festiv care stăteau în jurul lor. Venisem cu una dintre fetiţele mele, avea opt ani şi abia aştepta să-l cunoască, îi povestisem despre el. Dar el lipsea. Din casă au ieşit doi bărbaţi cu tăvi de mâncare şi le-au pus pe o masă încărcată deja cu sticle de bere, vin şi băuturi răcoritoare. Unul dintre ei a spus cu voce scăzută că J. avea să iasă curând şi că ne rugase să începem să mâncăm. Aşa că am început. Când vine şi el? m-a întrebat de mai multe ori fetiţa mea în timpul mesei. Când vine?

Când a venit în sfârşit, sprijinit de aceiaşi doi bărbaţi care aduseseră mâncarea, fetiţa mea a făcut ochii mari. Corpul lui mărunt, subţire, cocârjat, era îmbrăcat în alb, iar haina, largă şi lungă aproape până la genunchi, părea a unui

maharajah. Pe pieptul alb purta o medalie vizibilă, o decorație acordată de rege pentru servicii meritorii, deasupra buzei de sus avea o mustață îngustă, ochii și-i ascundea în spatele unor ochelari de soare, iar părul îi fusese pieptănat lins pe spate. S-a oprit, cei doi bărbați au păşit în lături, și, scoțând pieptul în afară, el și-a înconjurat cu privirea invitații. Arăta ca un dictator sud-american. A spus câteva cuvinte, apoi s-a așezat la masa noastră. Unul dintre bărbați i-a turnat vodcă, pe care el a dat-o de duşcă, respirând greu. În următoarea jumătate de oră a vorbit fără întrerupere despre el și îndeletnicirile lui. Fiica mea nu-l scăpa din ochi. Până la urmă și-a făcut curaj să-i pună o întrebare. Atunci el a părut să lase orice altceva deoparte, s-a aplecat spre ea, a rugat-o să repete întrebarea și a rămas în aceeași poziție, cu întreaga atenție concentrată asupra ei, ca și cum numai ea ar fi existat, timp de cel puțin zece minute.

Ea a fost vrăjită. Chiar și fără să-l audă cântând. Căci aceasta este trăsătura cea mai puternică a lui J., vocea remarcabilă despre care nimeni n-ar crede că poate să iasă din corpul lui firav, care l-a făcut ceea ce este și l-a adus până aici, când zace în șezlong, cu gura căscată, în fața casei, pe proprietatea lui cât o moşie, în strălucirea rece a soarelui de februarie, ca și cum ar muri.

AUTOBUZE

Ninge de două zile, și în dimineața asta am auzit că autobuzele școlare au fost oprite. Stratul de zăpadă e destul de subțire, și pare o precauție inutilă să anulezi autobuzul și copiii să nu poată merge la școală din cauza asta. Tipic suedez, m-am gândit, și mi-am amintit de o zi la Malmö când lumea fusese îndemnată să stea în casă și să nu se aventureze afară decât dacă era absolut necesar, pentru că venea o furtună. Furtuna a venit, i-am scos pe copii afară s-o vadă, am umblat pe străzile pustii în timp ce vântul ne răvășea părul și răsucea ici și colo câte un indicator rutier. Nu era nici un pericol, era pur și simplu vânt, anunțurile autorităților fuseseră isterice. Iar acum nu îndrăzneau să-i ducă pe copii la școală din cauza câtorva centimetri de zăpadă proaspătă. I-am vorbit despre asta lui Geir A. la telefon, gândindu-mă că aveam să râdem împreună de Suedia, ca și altă dată, dar el nu

credea că situaţia are de-a face cu precauţia sau cu laşitatea, ci cu finanţele. Economisesc bani, nici un autobuz de-aici n-are lanţuri de iarnă, n-ai observat? Nu observasem. Trecuseră câţiva ani de când mă gândisem ultima oară la lanţuri. Mi-am amintit deodată de fenomenul care, în anii '70, umplea drumurile cu minunatul său zăngănit ritmic, căci toate autobuzele, camioanele şi multe autoturisme îşi prindeau lanţuri metalice peste cauciucuri când ningea. Pe vremea aceea autobuzele erau aproape ca nişte cutii, aveau puţine dintre curbele aerodinamice de azi, care le fac să semene cu nişte ambarcaţiuni, nave line de croazieră înălţate deasupra maşinilor pe şoselele aglomerate. Erau altfel şi pe dinăuntru, căci, dacă autobuzele de azi, cu scaunele lor confortabile şi interioarele elaborate, adesea în culori închise, seamănă cu nişte camere de locuit, cele din anii '70 aduceau mai degrabă cu nişte magazii sau şoproane. Iar dacă azi autobuzele sunt silenţioase, pe vremea aceea duduiau de huruitul monoton al motorului, care făcea totul să tremure şi să dârdâie – podeaua, geamurile, scaunele –, în timp ce noi, luptându-ne să urcăm din viscolul de afară, cu ghiozdanele legănate în spinare, intram ca într-o fabrică, pe linia de asamblare. Era de neconceput ca această cutie ca un

șopron, aproape ca un atelier pe roți, să-și poată permite să fie reținută de ceva atât de simplu ca zăpada. Încetinea puțin la urcare, dar atât. Căci anii '70 au fost ultimul deceniu autentic viguros. E greu de spus de ce deceniile care au urmat au devenit tot mai rafinate, dar se poate, pur și simplu, ca sufletele gingașe de pe atunci, care ședeau pale și feminine pe locurile lor, privind lung peisajul înzăpezit și visându-se departe de mugetul motoarelor, de hurducăturile scaunelor și de rânjetele băieților – care după-amiaza, în zilele cu ninsoare, pierdeau timpul pe lângă intrarea în magazin și, de îndată ce șoferii urcau la volan, o luau la fugă, aplecați, spre mașini, se ghemuiau în spatele lor și rămâneau acolo, ținându-se strâns de bara de protecție din spate în vreme ce mașinile ieșeau din parcare în șosea, lăsându-se să alunece pe tălpi și întrecându-se să vadă cine îndrăznește să rămână mai mult timp agățat, întrecere care includea și autobuzele, atât de late, încât aveau loc pentru patru-cinci băieți pe care-i trăgeau spre șosea, unde ei își dădeau drumul pe rând, cam în ritmul unor parașutiști care sar din avion, și pierdeau treptat viteză, până când se opreau și rămâneau nemișcați pe asfalt timp de câteva secunde, râzând probabil, după care săreau din nou în sus și o luau la fugă înapoi,

după un alt vehicul de care să se agațe –, toți cei care nu puteau să participe la jocul acesta sau la oricare altul dintre jocurile vremii și pe care-i tulburau hărmălaia brutală și vederea numeroaselor pluguri de zăpadă, se poate ca acești visători delicați, fin ajustați ca niște orologii, să fi fost mult mai numeroși decât și-ar fi putut cineva închipui.

RUTINĂ

Cine ştie de ce, scriitorii sunt întrebaţi adesea despre obiceiurile şi programul lor, de pildă, când se trezesc ca să scrie, dacă scriu de mână sau la calculator, dacă există ceva fără de care nu pot scrie. E greu de spus ce anume, în rolul lor, trezeşte interesul public faţă de viaţa lor cotidiană, dar ceva trebuie să fie, din moment ce asta nu se întâmplă cu reprezentanţii unor profesii comparabile. Poate e vorba de faptul că toată lumea ştie să scrie şi să citească, dar meseria scriitorului este, pe de altă parte, cumva venerată, şi această falie, care pare de neînţeles, trebuie reparată într-un fel sau altul. Sau poate e vorba de faptul că scrisul e voluntar şi, ca atare, cei care scriu pot renunţa oricând s-o facă, ceea ce e de neînchipuit în cazul unui angajat şi de aceea e obscur şi atrăgător. În tinereţe citeam avid interviuri cu scriitori. Nu căutam o metodă de a scrie, nu, nu cred; ceea ce voiam să aflu

erau condițiile necesare. Un model, un numitor comun: ce definește un scriitor? Astăzi știu că toți scriitorii sunt amatori și că poate singurul lucru pe care îl au în comun este că nu știu cum ar trebui scrise un roman, o povestire sau o poezie. Această nesiguranță fundamentală creează nevoia de rutină, care nu e decât un cadru, o schelă ridicată în jurul imprevizibilului. Copiii au și ei nevoie de același lucru, ceva trebuie să se repete în viața lor, și acesta nu poate fi ceva interior, trebuie să aibă de-a face cu realitatea exterioară, ei trebuie să știe dinainte măcar o parte din ceea ce se petrece în preajma lor. Faptul că repetiția nu ne este inerentă, așa cum e la cele mai multe ființe, ci trebuie creată și menținută prin acte de voință, este poate principala diferență dintre oameni și animale. Animale precum câinii, scoase din circumstanțele lor naturale și puse în situații noi, nu au cu ce să pareze imprevizibilul și devin prizoniere ale unor repetiții, ticuri și alte acte maniacale nesănătoase. Dacă imprevizibilul e suficient de mare, copiii reacționează la fel. Anxietate, agresiune, comportament antisocial. Dante susținea că nu putem înțelege niciodată acțiunile și sentimentele altora luându-le ca punct de reper pe ale noastre, așa cum pot animalele inferioare, și că de aceea Dumnezeu ne-a dat

limbajul. Pentru a face, adică, diferenţele vizibile, aşa încât să devină previzibile şi funcţionale şi să întemeieze relaţiile sociale. Numai că, dacă se repetă, diferenţele devin asemănări, adică opusul lor. De aceea limba este înşelătoare, slujeşte la doi stăpâni, şi acesta, şi nu altul, este motivul pentru care există literatura. Şi de aceea numai cei incapabili să scrie sunt în stare s-o scrie. Căci, dacă rutina e acceptată în literatură, şi nu ţinută la distanţă, ea nu mai e literatură, ci doar o schelă în plus ridicată în jurul vieţii.

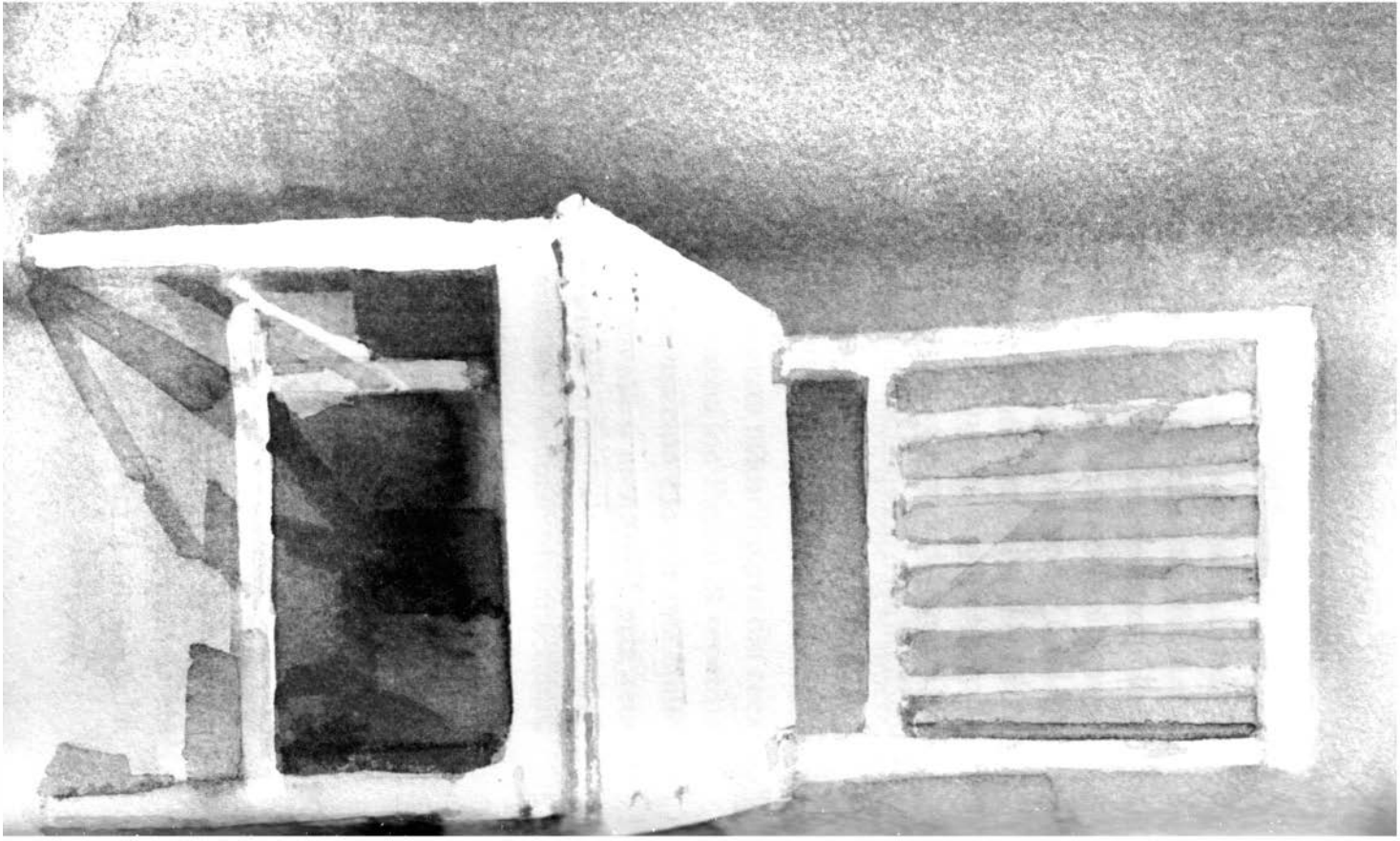

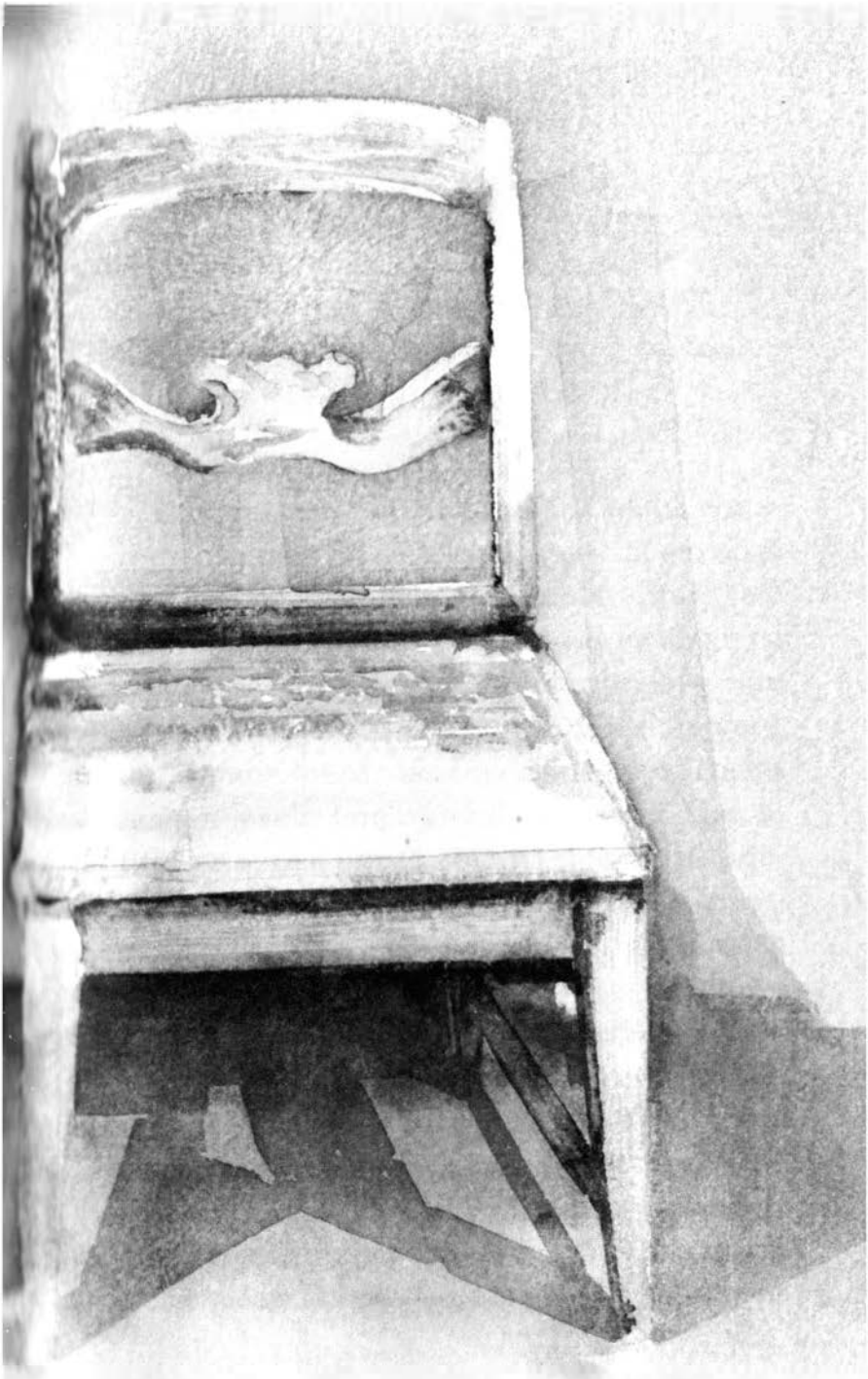

CREIERUL

Creierul, care la o ființă umană adultă cântărește mai bine de un kilogram, constă din două emisfere simetrice, separate printr-o fisură care merge pe lungime, și seamănă cel mai bine cu o nucă uriașă, inclusiv datorită suprafeței care pare întortocheată, plină de falduri și depresiuni, și faptului că, asemenea nucii, este închis într-un înveliș tare, rotund, ca o cutie. Dar, în timp ce nuca e uscată, chircită și fără viață, creierul este umed, prin el circulă lichide, și în privința asta aduce mai mult cu o scoică, formată tot dintr-un interior moale și viu închis într-o cochilie protectoare. Diferența crucială este, desigur, că scoica reprezintă o singură entitate, o ființă separată, în timp ce creierul este pur și simplu un organ dintr-un întreg mai mare, anume corpul omenesc, de care e legat prin numeroase fire nervoase ieșite din el. Și totuși, dacă l-am putea scoate din craniu și am putea descâlci toate

aceste fire care coboară prin gât către fiecare parte a corpului, creierul ar arăta ca o făptură individuală, nu un animal de uscat, căci i-ar lipsi braţele şi picioarele, ci unul dintre acelea care plutesc în largul oceanului. Cu firele lui nervoase întinse în urmă ca un văl, ar semăna poate cu o meduză. Cu alte fiinţe care trăiesc în regiuni unde nu ajunge niciodată lumina zilei ar avea în comun nuanţele alb-cenuşii, dar şi orbirea. În asemenea împrejurări, suntem siliţi să ne închipuim că ar căpăta în cele din urmă o mică gură, poate sub lobii frontali, şi un sistem digestiv rudimentar, cu intestine moi şi înguste care i-ar străbate circumvoluţiunile, poate chiar şi cu un mic stomac intestinal sau piloric pe partea dorsală. Pentru că ar fi relativ greu şi compact şi n-ar avea nici consistenţa moale, nici forma flexibilă de disc a meduzelor, ar fi silit să caute locuri de pe fundul mării unde există mişcare în apă – curenţi suficient de puternici pentru ca planctonul şi krillul sau alte vietăţi marine minuscule să treacă pe lângă el şi să poată fi apucate cu gura lui cea mică sau poate cu firele nervoase lungi şi subţiri, al căror curent electric ar fi de ajuns ca să paralizeze organisme puţin mai mari ca el şi pe care va fi învăţat probabil cum să se mişte ca să le ducă la gură. Nu e greu să-ţi imaginezi

creierii astfel, zăcând nemişcaţi pe fundul mării ca nişte mici bolovani, în grupuri de câte o sută, poate o sută cincizeci, cu vălul de nervi legănându-se încet înainte şi-napoi deasupra. Câteodată, când curentul e puternic, câţiva de pe margine s-ar desprinde şi s-ar lăsa duşi încet, săltând în apă ca nişte mingi de piele, până când s-ar opri în vreun alt loc. Ce-ar gândi stând astfel pe fundul oceanului e imposibil de spus, dar putem presupune cu o doză rezonabilă de probabilitate că şi-ar dezvolta potenţialul budist pe care îl posedă fiecare creier. Ar cultiva intuiţia că lumea este o iluzie, căutând spaţiile dintre gânduri, ca şi cum şi-ar dori să se odihnească în golul acesta, care ar creşte an de an până când, în cele din urmă, înăuntrul lor n-ar mai rămâne aproape decât el. Gândurile care s-ar mai ivi din întâmplare în acest vid ar fi palide şi vagi şi n-ar mai putea fi recognoscibile ca gânduri, şi, dacă ar umple creierul, ar face-o ca în vis, luminând ca un felinar în ceaţă. Creierii n-ar şti că aceasta e forma gândurilor pe care le au şi peştii, căci n-ar mai gândi în nici un alt fel, ci s-ar lăsa pur şi simplu umpluţi de lumina aceasta palidă, care ar apărea mai întâi ca un mic punct strălucitor, ar creşte încet până i-ar umple şi apoi ar începe să se estompeze. Nici golul care ar urma n-ar fi

ceva asupra cărora să reflecteze – poate doar în măsura în care în ei ar rămâne o vagă anticipare a luminii ce va să vină, ca un fel de reverberație, până când și aceasta s-ar stinge, și ei ar rămâne nemișcați în întuneric, fără să gândească nimic.

SEX

În copilăria mea existau două tipuri de discurs despre sex. Unul venea din revistele porno, de care băieții din cartier începeau să facă schimb de pe la vârsta de zece ani și în care sexul era ceva secret, interzis, murdar, aproape o infracțiune, și totuși ispititor, căci în el toate granițele erau eliminate, întrezăream acolo o lume complet hedonistică, atât de diferită de cea pe care o cunoșteam, încât abia dacă ne venea să credem, deși în același timp ajungeam treptat să înțelegem că lumea aceea exista și în realitate, printre părinții și profesorii noștri, printre oamenii care lucrau în magazine și conduceau autobuze, printre cei pe care-i vedeam la televizor și-i ascultam la radio. Celălalt discurs despre sex era exact opusul: vorbea despre dragoste, singura mare iubire din viața fiecăruia, cu care într-o zi te căsătoreai și făceai copii. Povestea aceasta era și ea prezentă în jurul nostru în toate formele

imaginabile, în cărți, reviste, filme, reviste de benzi desenate și în acea parte a vieții părinților noștri care ne era accesibilă. Cele două relatări erau atât de diferite, încât nu puteau fi unite într-una singură, cu toate că se refereau la același lucru. Această neputință de a le reconcilia a dominat felul cum mă raportam la sex pe atunci, în copilărie, și îl domină și acum. De când eram copil am considerat femininul drept ceva elevat și de neatins, am admirat și am dorit în același timp lumea femeilor, atât de plină de frumusețe, de la hainele din ea, cu toate detaliile și rafinamentele lor, la zâmbetele ambivalente, uneori calde și atâtătoare, alteori reci și expeditive, de la încheieturile subțiri ale mâinilor și formele moi și rotunde, curba șoldurilor și umflătura sânilor până la mișcările precise și rafinate. Îmi doream toate astea, îmi doream să fac parte din ele, să mă scald în ele. Dar, pentru că le credeam mai întâi pe toate fetele și apoi pe toate femeile mult mai valoroase decât mine, chiar complet superioare, nu aveam nici o șansă de a intra în lumea lor. Singurele fete și, mai târziu, femei cu care puteam vorbi erau cele pe care le respectam tot atât de puțin ca și pe mine, cele care nu erau tocmai atrăgătoare și pe care nu le doream. Dacă însă, contrar așteptărilor, izbuteam în vreo

seară târzie să rămân singur cu o femeie pe care o admiram şi o doream, tăcerea mea şi importanţa aproape atotputernică pe care o acordam întâlnirii, care trebuie să fi sclipit nebuneşte şi cu disperare în ochii mei, erau atât de deconcertante, încât aproape întotdeauna întrevederea se sfârşea cu paşi care dispăreau în lungul străzii, în sus pe o scară sau în spatele unei uşi. În rarele ocazii când s-a sfârşit într-adevăr altfel, dorinţa mea, după ani de zile de fantezii dezlănţuite, era atât de puternică, încât îmi dădeam drumul aproape imediat, aşa că nu ajungeam niciodată acolo unde mi-aş fi dorit, să mă lăfăi între sâni şi coapse, fese şi crăpături umede. Ejacularea prematură este fără îndoială semnul distinctiv al bărbatului infantil, dar este legată şi de anxietate, de spaima de feminin, cel puţin în cazul meu. O dată, când o fată de care eram îndrăgostit mi-a răspuns la sentimente şi ne-am cuplat, mi-a fost atât de teamă să fac singurul lucru pe care mi-l doream, încât i-am spus că ar trebui să ne cunoaştem mai bine înainte să ne culcăm împreună. Ea a părut derutată, dar mi-a acceptat propunerea. Au trecut câteva săptămâni, şi eu eram constant panicat. Mă tem de femei, şi mă tem anume că voi fi găsit deficitar, că n-o să mă dovedesc suficient de bun. Ironia, firește, este

că exact această teamă este cea care te face să pari deficitar, să nu fii suficient de bun, căci masculinitatea pe care şi-o doresc femeile, cel puţin în experienţa mea, înseamnă autonomie, voinţă, supremaţie. Pe de altă parte, dacă cineva ajunge să unească discursul iubirii unice cu viziunea sexului hedonist, nelimitat, va descoperi că treptat apar alte obstacole, căci genul acela de sex este dependent de distanţă, şi, dacă eşti într-o relaţie, dacă trăieşti împreună cu cineva zi de zi, e în natura relaţiei ca distanţa să scadă constant, să te apropii tot mai mult, asta este ceea ce numim iubire, şi, cu cât iubirea e mai mare, cu atât devine mai dificil s-o împaci cu sexul, afară de cazul când poţi să-l transformi într-un joc şi să te prefaci că persoana cu care te culci nu contează. Şi poate acesta este actul suprem al iubirii, îmi dau seama acum.

NĂMEȚI

În mitologia nordică, Fonn este o *gyger*, un uriaș-femeie, sora lui Torre, a lui Mjoll și a lui Driva și fiica Omătului, care la rândul lui este fiul lui Jokul. Având în vedere că *fonn* era cuvântul vechi scandinav pentru un troian de zăpadă, *torre* era pojghița de chiciură, *mjoll*, ninsoarea deasă, *driva*, iureșul de zăpadă, iar *jokul*, gheața, descoperim aici o realitate separată, căci în spatele acestor nume întrezărim nu doar o lume plină de zăpadă și frig, ci și credința că diferitele ei aspecte reprezintă diferite forțe. Granița dintre personificare și numire e fluidă, căci, chiar dacă nu credem că viscolul e o forță supranaturală, el constituie totuși o stare distinctă a naturii, își creează un spațiu numai al lui și dă naștere la stări sau tonalități particulare, iar prin intermediul numelui toate acestea sunt delimitate și puse laolaltă, încât putem nu doar să le recunoaștem drept ceva separat atunci când sunt prezente, ci

și să le invocăm atunci când lipsesc. O, vifor, ninsoare și lapoviță! O, viscol, zloată și promoroacă! O, nea bătătorită, zăpadă afânată, o, minunat troian de omăt! Chiar și în cartierul unde am copilărit, cu străzile lui, casele și curțile noi, diversele tipuri de zăpadă își puneau amprenta asupra vieții și a peisajului și de multe ori le dominau complet. Îmi amintesc mai ales de o iarnă când a căzut o cantitate uriașă de zăpadă, ningea zi de zi, din cerul gri apăsător cădeau fulgi mari și umezi. Cădeau printre copacii negri și nemișcați de dincolo de drum, ale căror trunchiuri sclipeau de umezeală, cădeau în ciorchini peste pajiști, peste alei și acoperișuri, peste drumuri, șantiere, câmpuri, peste docurile plutitoare, peste pod și peste strâmtoare, peste tot, atât de deși, încât aerul era aproape complet alb. S-a făcut apoi mai frig, și ninsoarea a devenit mai ușoară și mai uscată; ba se răsucea în vânt, ba era măturată deasupra solului, și vedeai traseele pe care apuca de obicei vântul, când silit s-o ia în susul peretelui de cărămidă și să se lase îngrădit în spațiul dintre casă și autorulotă, când ieșind cu un șuier din pădure și azvârlindu-se cu forțe noi peste terenul deschis, acoperit de gheață, de deasupra micului golf, până când dădea de muntele de pe cealaltă parte și era din nou silit să se ridice. Când vântul s-a

stins și ninsoarea s-a oprit, peisajul era complet transformat. Pe marginea drumurilor crescuseră ziduri, în unele locuri laturile înalte lăsate de pluguri făceau străzile să pară râpe adânci. Pădurea avea la poale un sol nou, alb și pufos, care acoperea toate neregularitățile terenului. La baza oricărei pante, înainte de fiecare ridicătură, fie că era vorba de zidul unei case, de vreo îngrămădire de stânci, de copaci căzuți sau de malul abrupt al unui pârâu, zăpada se adunase în nămeți, înalți pe alocuri de câțiva metri. Și ce puteai face cu ei? Puteai să sari în brațele lor. Și săritul s-a răspândit în cartier ca focul. Săream de pe orice atârna deasupra troienelor, mai întâi șovăitori, la fel ca atunci când descopeream locuri noi de scufundat, unde nimeni nu știa precis dacă apa e îndeajuns de adâncă, apoi cu elan și încredere. Mai întâi de la vreo doi metri înălțime, apoi de la trei, patru, uneori și de la cinci, cei mai îndârjiți poate și de la șase metri – dimensiunile sunt trăite altfel în copilărie, o stâncă poate să pară un munte, o poiană în pădure, o câmpie, un garaj poate părea un hangar –, și cu siguranță viața a fost arareori mai captivantă și mai plină de posibilități decât atunci când ne suiam pe acoperișuri și săream, ne cățăram pe stânci care se înălțau deasupra și săream, ne urcam în copaci și săream. Lumea

se deschisese, conţinea deodată posibilităţi noi absolut incredibile, căci oamenii nu fuseseră făcuţi să zboare prin aer în pădure. Faptul că numai copiii căutau incredibilul – n-am văzut niciodată vreun adult chinuindu-se să urce pe vreun acoperiş sau pe vreun stei de piatră ca să sară în omătul de dedesubt – mi se părea ciudat la vremea aceea, dar nu mi se mai pare acum, când sunt eu însumi adult şi deschiderea către nou, saltul şi promisiunea lui de libertate sunt indezirabile. Nu doar pentru că e un gest copilăresc şi pentru că ar fi cumva ruşinos să fii văzut de vecini sărind de pe acoperiş, ci şi pentru că rutina, stagnarea şi constrângerile îmi sunt azi asemenea unor vechi prieteni, le cunosc foarte bine, ştiu ce au de oferit, şi asta e mai important decât noul sau libertatea căderii.

PUNCT DE FUGĂ

De la fereastra lângă care stau și scriu, mă uit spre casa unde locuim. Acum câteva minute, pe aleea de dale a venit un bărbat, s-a oprit în fața ușii de la intrare și a bătut. Lumea vine rar aici, sunt mai mult părinții copiilor cu care sunt prieteni copiii noștri, așa că am simțit o înțepătură de neliniște chiar și în timp ce-mi dădeam seama că e un curier. M-am ridicat, am ieșit și l-am strigat. Avea părul blond-roșcat, bărbia lată, o privire care înregistra tot ce se petrecea în jur, dar fără să pară cu adevărat interesat. Knasgard? a spus. Am încuviințat din cap. Am un pachet pentru dumneavoastră. M-am dus după el până la camionul parcat pe șosea în spatele casei, el a urcat în spate, era aproape gol și părea disproporționat de mare în comparație cu cutia pe care mi-a dat-o. Am semnat cu degetul pe ecranul dispozitivului portabil pe care mi l-a întins, și, când m-am întors în casă, am auzit portiera trântindu-se și

motorul pornind. După aceea am stat o vreme și m-am gândit la ideea de scară, de proporție. Nici unul dintre cei care vin aici, mergând pe aleea de dale sau direct prin iarbă, nu e anonim, nu e pur și simplu oricine, deși oamenii vin frecvent în calitate de reprezentanți ai profesiei lor, adesea curieri, dar și instalatori, electricieni, tâmplari, din când în când câte un vânzător de lozuri. Cu toate că nu i-am văzut niciodată înainte și nu știu nimic despre ei, nici măcar cum îi cheamă, fiecare e cineva, o persoană anume cu propria individualitate, deosebită de a tuturor celorlalți – asta se vede de îndată ce dau cu ochii de ei. Felul cum își țin capul, mersul, ritmul interior, ceea ce radiază chipul lor. Pentru noi înșine suntem întotdeauna ceea ce suntem, în timp ce, pentru ceilalți, persoana care suntem iese la iveală treptat, vine odată cu noi și apoi dispare din nou. Ființele umane au un punct de fugă, în care intrăm și din care ieșim succesiv, o zonă în care, pentru alții, trecem de la definit la nedefinit, de la nedefinit la definit. Această persoană nedefinită, fără chip și lipsită de trăsături, trăiește în interiorul unor modele care o constrâng și care furnizează materialul statisticilor. Aproximativ același număr de oameni mor în fiecare an în accidente rutiere, se înecă în fiecare vară în mare, în lacuri și râuri,

trec în fiecare dimineață de ianuarie de turnichetele de la metrou, cu toate că fiecare accident anume de circulație, fiecare înec, fiecare călătorie anume cu metroul au avut loc în urma unor decizii individuale, personale. Dacă privești suburbia de la înălțimea apartamentului tău de la etajul al șaptesprezecelea, asta vezi, cum toți oamenii, făpturile acestea mărunte și negre ca niște furnici, parcurg aceleași drumuri și aceleași trasee, într-un ritm pe care nici unul nu-l stabilește singur – mai întâi șuvoiul de oameni care se duc la muncă, apoi tiparul mai risipit al celor care rămân în zonă pe timpul zilei, vârstnicii, părinții care împing cărucioare, cei în concediu de odihnă, și apoi un nou șuvoi de oameni la sfârșitul zilei de muncă. Mișcările acestea pot fi ușor simulate de un calculator cu numai câteva variabile, fiindcă, orice am gândi noi în timp ce străbatem lacul înghețat pe jos, în drum spre apartamentul nostru, oricât de originale și de unice se întâmplă să ne fie gândurile în timp ce plecăm capul și privim zăpada bătătorită de pași, suntem simultan și întotdeauna întru totul previzibili, căci aparținem în același timp unei mișcări mai mari, ca păsările într-un stol masiv care se rotește dintr-odată sincron în aer, unde, pentru o clipă, seamănă cu o uriașă mână care flutură.

ANII '70

Câteodată, nu prea des, le povestesc copiilor despre anii '70. În cea mai mare parte, despre ceea ce nu aveam pe atunci. Internet, telefoane mobile, iPad-uri, Mac-uri sau PC-uri, bancomate sau cărți de credit. Geamuri de mașină care să coboare singure sau chei care să descuie și să încuie portierele de la distanță. A putea să vezi chipul persoanei cu care vorbeai la telefon era un motiv frecvent în serialele științifico-fantastice și poate cea mai futuristă imagine pe care ne-o puteam închipui. Copiii mei încep să se sature de poveștile de genul ăsta, căci morala lor e evidentă: înainte era nevoie să depui eforturi ca să obții orice mărunțiș, de pildă, să asculți o anumită muzică sau să scoți bani de la bancă, și faptul că nimic nu se căpăta ușor sau gratis făcea lucrurile mai valoroase. Singura concluzie pe care copiii o percep când le vorbesc despre asta este cum înainte totul era mai bine. Tatăl lor stă la volan

şi le spune ce bine era pe vremuri şi ce rău e totul acum, cât sunt ei de răsfăţaţi, cât de puţine fac şi cât noroc au. De fapt, în această logică, „noroc" devine exact opusul lui: când tatăl lor, care iubeşte atât de mult anii '70, le spune că ei au noroc că totul le parvine atât de uşor, ceea ce vrea să spună, în realitate, este că au ghinion şi că norocoşi sunt cei care duc o viaţă mai grea. Numai că nu e bine să devalorizezi stilul de viaţă al copiilor tăi în felul ăsta. Copiii, care oricum n-o să trăiască niciodată anii '70, mă contrazic cât pot. Mă fac „moş", muzica pe care o pun în maşină o numesc „muzică din epoca de piatră" Nimănui nu-i mai place rockul, tati, îmi spun ei. Când le spun că, în anii '70, oamenii trăiau tot în epoca modernă, ei clatină din cap, refuză să accepte ideea: ei sunt cei moderni. Şi nu e nimic ciudat: sunt şi ei tot atât de departe de anii '70 pe cât eram eu de anii '30 la vârsta lor. Adică de Partidul Ţăranilor, de Vidkun Quisling[1], de zeppeline, de pescuitul de hering cu setca, de

[1] Partidul Ţăranilor (azi, Partidul de Centru al Norvegiei) este o formaţiune politică de orientare agrară înfiinţată în 1920, care a căpătat o proastă reputaţie în anii '30 din cauza asocierii sale cu fascismul. Vidkun Quisling, reprezentantul ţărăniştilor ca ministru al apărării în două guverne, a înfiinţat apoi un partid nazist şi a devenit prim-ministrul colaboraţionist al Norvegiei în anii 1942–1945. În 1945 a fost condamnat şi executat pentru trădare de patrie şi crime. (n.tr.)

Marea Criză, de Fordul Model T[1], de Olimpiada de la Berlin[2]. Nu i-am auzit niciodată pe mama sau pe tata lăudând anii '50, perioada copilăriei lor, nu simţeau nici o nostalgie; dimpotrivă, am avut impresia că se bucurau că lăsaseră vremurile acelea în urmă. De asta îmi plac anii '70, fiindcă făceau în acelaşi timp parte din trecut – când a mânca la restaurant era ceva extraordinar, de pildă, şi când practic nici n-aveai unde să mănânci decât în extraordinarele cafenele de pe marginea şoselelor, când distracţia era suspectă şi trebuia raţionalizată în porţii mici la televizor şi la radio, iar la ţară se vedeau încă peste tot prepelece pentru uscat fânul – şi din viitor, pentru că tehnologia se impusese deja, doar că într-o versiune rudimentară, cu telefoane conectate fizic la o reţea de cabluri, cu televizoare şi radiouri ca nişte cutii mari de lemn, cu rachete care abia dacă erau mai avansate ca maşinile şi care se ridicau greu şi aproape fără voie de la pământ pe o vâlvătaie imensă, apoi accelerau treptat şi se

[1] Primul automobil accesibil clasei mijlocii, extrem de popular, fabricat în primele trei decenii ale secolului XX în SUA (n.tr.)

[2] Ultima olimpiadă dinainte de război, asumată de naziști ca un act fastuos de propagandă: atunci a fost construit uriaşul stadion Olympia din Berlin, participarea sportivilor evrei a fost restricţionată, întrecerile au fost prima oară televizate, dar şi filmate de Leni Riefenstahl, s-a introdus ştafeta flăcării olimpice aduse din Grecia etc. (n.tr.)

înălțau pe cerul albastru și curat al anilor '70 cu astronauții prinși în centuri în capsula spațială ca într-o broscuță Volkswagen. Nostalgia după anii '70 nu e altceva decât nostalgia după viitor, căci pe vremea aceea el exista, oamenii știau că totul se va schimba, în timp ce acum, după ce totul s-a schimbat, el nu mai există. Cred că toate epocile culturale sunt caracterizate de unul din aceste două moduri, de existența unui viitor sau de absența lui, și ciudat este că, aparent, cultura tinde spre absența viitorului, ca și cum asta ar fi forma ei supremă, când toate năzuințele au fost împlinite, doar că nu e, de fapt, așa, pentru că atunci năzuința se întoarce spre trecut sau spre altceva care a fost pierdut sau n-a fost niciodată realizat, așa cum s-a întâmplat în anii dinainte de Primul Război Mondial, un război pe care nimeni nu l-a așteptat și nu l-a vrut, mânat de forțe pe care nimeni nu le vedea, dar care, cu o brutalitate incredibilă, o dată și apoi încă o dată, a netezit drumul pentru apariția unui nou viitor.

FOCURI

În copilăria mea erau puține focuri mari la care să ne putem uita, doar grămezile de paie și frunze moarte de la începutul primăverii și focurile de Sânziene vara, și nici acum, în regiunea unde trăiesc, nu sunt multe. Habar n-am de ce, pentru că puține fenomene sunt mai frumoase decât focul – singurul la care mă pot gândi sunt fulgerele, dar fulgerul e incontrolabil, spre deosebire de foc, care poate fi invocat oriunde și oricând vrem, pentru ca flăcările să țâșnească nefiind nevoie decât de niște vreascuri sau hârtie și de o cutie de chibrituri sau o brichetă. Poate de vină e faptul că focurile nu mai slujesc la nimic – casele sunt încălzite astăzi cu centrale termice, și rareori ne trezim atât de departe de un adăpost încât să fie nevoie să facem focul ca să ne încălzim, așa cum se întâmpla altădată. Nu mai e nevoie nici să ardem gunoaiele, pentru că acestea sunt sortate și reciclate în loc să fie distruse,

şi tot ce se mai arde e mistuit în incineratoare uriaşe în uzinele de reciclare care au înlocuit gropile de gunoi. În schimb, acasă la bunicii mei din partea mamei, câtă vreme au trăit şi noi ne duceam la ei în vizită pe mica lor proprietate, care avea numai vreo cinci hectare şi din care nu puteau ţine decât trei vaci, un viţel şi câteva găini, aproape întotdeauna ardea un foc. Între casă şi şopron, chiar lângă o moviliţă acoperită cu tufe de mure. Cenuşa era alb-cenuşie, ciudat de fină şi de moale la atingere, aproape ca făina. Ici colo, rămăşiţe carbonizate de lemn se iţeau ca nişte epave pe o plajă, erau tari, dar poroase pe margini, puteai să iei straturi-straturi de pe ele cu unghiile – ceea ce nu mergea la lemnul nears – şi erau negre ca noaptea. Din când în când găseam şi conserve, care, chiar şi decolorate de funingine, păreau neatinse de gheena ce distrusese toate celelalte gunoaie alături de care fuseseră aruncate. Una din amintirile cele mai clare ale copilăriei mele ţine de aceste locuri. Câmpurile sunt acoperite cu un strat subţire de zăpadă, prin care pământul maroniu se vede ici şi colo, cerul e alburiu, peisajul neclintit, aşa cum e câteodată iarna. Bunicul stă în faţa focului, în salopeta albastră pe care o purta întotdeauna, cu cizmele maro de cauciuc şi căciula cu cozoroc

scurt. Probabil tocmai a aruncat ultimul braţ de gunoi în foc, pentru că stă nemişcat, în timp ce flăcările, galbene şi tremurătoare, se întind în aer vreo jumătate de metru – singurul lucru care se mişcă în această imagine simplă. Bănuiesc că mă gândeam la foc ca la o făptură cu existenţă proprie, independentă de materia din care se înalţă şi capricioasă din fire, căci ba se răsuceşte şi se roteşte, aruncându-se spasmodic într-o parte şi-ntr-alta ca şi cum s-ar fi înfuriat sau s-ar fi speriat, ba, după câteva clipe, se ridică dreaptă şi imobilă către cer, parcă împăcată cu sine însăşi. Când rememorez acum această amintire, cu bunicul meu scund de statură stând drept în mijlocul peisajului nemişcat, în faţa focului care arde cu intensitate, gândul mă duce la timp. La felul cum timpul curge cu viteze diferite, ca şi cum ar fi format din mai multe straturi, iar bunicul, care e mort deja de douăzeci de ani, trăia într-un strat în care timpul alerga înainte, în timp ce molizii de pe dealul din cealaltă parte a proprietăţii vieţuiau într-un alt strat, mai lent, iar dealul într-unul şi mai lent, pe când focul, în mod evident cel mai efemer dintre toate, căci a dispărut din scenă în aceeaşi zi, exista în stratul cel mai adânc, unde timpul stă perfect nemişcat şi totul e mereu la fel. Căci aşa este focul, întotdeauna acelaşi, şi

exact această atemporalitate e ceea ce invocăm când îl aprindem și ceea ce-l face atât de frumos și de cumplit. Când privim focul, stăm pe marginea abisului.

OPERAŢIE

Una dintre fiicele noastre avea un aer uşor distrat când era mică, părea să nu fie niciodată atentă. Cum nu părea lipsită de inteligenţă, m-am gândit că poate de vină e vreo uşoară introversiune visătoare a firii ei, care altfel era veselă şi sociabilă. Dar acum câteva luni la centrul de sănătate publică s-a făcut un test al acuităţii auditive, din care am aflat că fiica noastră are deficienţe serioase de auz. Deci ceea ce observasem nu era amorţeală, nu de asta părea neatentă, ci pentru că nu ne auzea bine... Nu cred că m-am simţit vreodată mai vinovat în toată viaţa mea. Din fericire, puteam s-o operăm. S-a dovedit că avea o acumulare de fluid în spatele timpanelor, iar în faringe avea un polip, şi amândouă puteau fi îndepărtate prin proceduri relativ necomplicate. Polipul putea fi scos prin operaţie, iar fluidul putea fi scurs prin nişte tuburi minuscule inserate în timpane. Aşa că ieri am fost cu ea la spital.

Am plecat dimineaţă devreme şi o perioadă am stat în sala de aşteptare. Cu telefonul meu, ea a pozat biletul cu numărul nostru de ordine şi pe iepuraşul ei de jucărie care şedea singur pe canapea. Înainte să plecăm acasă îi puseserăm pe încheietură un pansament anestezic, şi acum se ciupea din când în când, surprinsă că nu-şi mai simte pielea. Am fost chemaţi, şi am mers după sora medicală până într-un salon cu două paturi separate printr-un paravan, unde a trebuit să mai aşteptăm un timp. Fetiţei mele i s-a spus să se dezbrace şi să-şi pună un halat alb, iar eu am primit un fel de pelerină de ploaie şi o cască de plastic. Ţinându-ne de vorbă, asistenta i-a scos pansamentul, apoi i-a înfipt în braţ un fel de robinet, explicându-ne că e pentru medicamentul care avea s-o adoarmă. La scurt timp după ce ne-a lăsat singuri, în salon a fost adus, pe un pat cu roţi, un băiat. L-am auzit plângând din spatele paravanului; un glas de femeie încerca să-l consoleze. M-am uitat la fiica mea şi am întrebat-o dacă i-e frică. Ea a scuturat din cap şi şi-a strâns iepuraşul la piept. Când mă fac mare vreau să fiu soră medicală, a spus. E o meserie frumoasă, am spus eu. O jumătate de oră mai târziu, când asistenta a venit după noi, băiatul dormea, iar femeia stătea pe un scaun lângă el, făcându-şi de

lucru pe telefonul mobil. În sala de operații, tot o femeie, probabil anestezista, s-a aplecat deasupra fiicei mele și, în timp ce-i conecta un tub la robinetul înfipt în mână, i-a spus ce urmează să se întâmple. Că în curând o să primească un medicament care o s-o adoarmă și că o să simtă o vagă apăsare pe mână, dar că n-o s-o doară. Ea a întrebat dacă are voie cu iepurașul acolo, da, avea, și apoi a spus că vrea să se facă soră medicală. În clipa următoare, cum stătea întinsă cu capul pe pernă, privind lampa de deasupra, globii oculari i s-au dat peste cap, și nu i s-a mai văzut decât albul ochilor. A fost un moment sinistru, ca și cum conștiința îi fusese suptă din ea ca obiectele dinăuntru printr-o gaură din fuzelajul unui avion în zbor. Acum vă rugăm s-o așteptați afară, mi s-a spus. Și luați iepurașul, ca să nu se murdărească de sânge. N-o să-și dea seama. Am luat jucăria și am ieșit, iar în sala de așteptare m-am așezat pe un scaun lângă fereastră, cu animalul de pluș în poală. Nu după multă vreme, asistenta a scos-o pe un pat cu roți. Era încă sub efectul anesteziculuí, avea ochii închiși, dar tremura, era străbătută de spasme, și pe pieptul ei alb erau pete de sânge. N-am văzut în viața mea ceva atât de îngrozitor. O să se trezească în vreo jumătate de oră, mi-a spus asistenta și a lăsat

patul lângă mine. Totul a mers bine. M-am așezat lângă trupușorul care tremura și am stat acolo jumătate de oră, după care ea s-a trezit, exact cum mi se spusese. S-a ridicat în capul oaselor, dezorientată și speriată de parcă ar fi fost încă prin somn, și a pipăit cu mâinile în jur. I-am pus iepurașul alături, și, când a dat de el, ea l-a luat și l-a strâns la piept. Cum te simți? am întrebat-o. S-a uitat la mine și a început să plângă. Întinde-te și odihnește-te un pic, i-am spus. M-a ascultat și a adormit din nou. Când s-a trezit iar, era aproape ea însăși, doar ceva mai slăbită și mai bleagă. Asistenta i-a adus o înghețată, pe care ea a mâncat-o, deși spunea că o doare stomacul. După încă o jumătate de oră s-a simțit suficient de bine ca să mergem acasă. Era palidă și tăcută, dar a străbătut cu bine toate coridoarele și apoi parcarea până la mașină. Pe drum ne-am oprit la un magazin mare de jucării din zona vechii unități militare din Ystad, unde am lăsat-o să-și aleagă ce vrea. Până la urmă am luat o casă locuită de o familie de iepurași de plastic. În timp ce stăteam la coadă să plătim, ea și-a acoperit deodată gura cu mâna și a fugit afară îndoită de mijloc. Mi-am scos cardul din terminal, am pus casa de jucărie în pungă și m-am repezit după ea. Aplecată în fața mașinii, voma pe asfalt. Când am

ajuns eu la ea, terminase şi s-a îndreptat de spate. M-am uitat la vomă, era roşu-închis. E sânge? m-a întrebat. Aşa se pare, am spus. E periculos? a zis ea. A, nu, deloc, am răspuns. Probabil l-ai înghiţit în timpul operaţiei. Acum te simţi mai bine? Da, a spus ea. Acum sunt bine! Când am ieşit în şosea, şi-a amintit cum fusese bolnavă şi mâncase supă de coacăze şi cum voma ei fusese pe urmă albastră. Şi nu doar atât, am adăugat eu. Ai împroşcat tot tapetul alb de pe perete. N-a mai ieşit niciodată. Nu, a spus ea râzând. Dar ia spune-mi, am zis, de ce te-ai repezit la maşină să vomiţi? N-ai fi putut să verşi lângă uşă, afară? Nu ştiu, mi-a spus ea. Mi s-a părut mai sigur acolo.

GURI DE CANAL

Prin forma lor rotundă și plată, prin culoarea maroniu-ruginie și prin modelele și inscripțiile de pe ele, capacele gurilor de canalizare seamănă cu niște monede uriașe. Faptul că le găsești în orice oraș, cel puțin în Occident, dovedește că își îndeplinesc misiunea cu brio și că și-au găsit forma definitivă, căci până și construcțiile și invențiile urmează legea lui Darwin, supraviețuirea celui mai bine adaptat. În mod normal nu le observ, dar, atunci când se întâmplă totuși, de pildă, când mașina din față ocolește brusc o gură de canal și îmi dau seama că șoferul e superstițios – căci e o marotă larg răspândită că, dacă pășești sau treci cu mașina peste ele, îți aduc ghinion –, îmi spun adesea că gurile de canalizare au ceva roman. Romanii au ajuns treptat la un anumit tipar urban, încorporând în el construcțiile și invențiile lor, pe care l-au reprodus apoi în toate orașele din imperiu, nu doar ca să-și pună

amprenta, așa cum fac uneori civilizațiile mai vanitoase – și, în anumite privințe, romanii au fost și ei la fel –, ci pur și simplu pentru că s-a dovedit foarte practic. Să ne gândim la apeducte, la drumuri, la zidurile de cetate, la băile publice, teatre, circuri, tabere militare și clădiri administrative. E un mod superficial de a privi, desigur, și o judecată simplistă: capacele gurilor de canal sunt toate la fel și se găsesc peste tot, exact ca anumite trăsături ale Imperiului Roman. Dar se mai întâmplă ceva – atunci când gurile de canal sunt deschise. Îmi amintesc bine prima dată când am fost de față la așa ceva, pe strada din fața casei unde am copilărit. Când ne-am întors de la școală, pe marginea drumului era parcată o mașină a municipalității. Doi bărbați lucrau. Capacul ruginit zăcea pe asfalt lângă gura de canal, nu direct pe stradă, ci așezat peste ceva, probabil ca să poată fi apucat mai ușor când avea să fie pus la loc. Îmi amintesc că toți am încercat, cu rândul, să-l ridicăm, și poate motivul pentru care țin minte întâmplarea este exact faptul că era mult mai greu decât părea, nu se clintea din loc, și sentimentul acesta, că un lucru e cu totul altfel de cum ne-am așteptat să fie, e în același timp captivant și înspăimântător, vrem ca lumea să fie previzibilă, iar greutatea uriașă a

capacului, care nu era nici foarte lat, nici foarte gros, părea suspectă.

Acolo unde stătuse întotdeauna capacul era acum o gaură. O gaură întunecată, adâncă de vreo doi-trei metri, de peretele căreia erau fixaţi nişte fuştei de metal. Nu mai ştiu ce făceau cei doi bărbaţi, dar îmi amintesc că unul din ei a coborât în gaură şi nu s-a mai văzut, şi atunci am întrezărit ce se afla acolo. Un pasaj scund, cam ca un tunel, trecea pe sub stradă, şi în el sclipea apă.

Asta a fost tot. Acesta era secretul gurii de canal. Faptul că interiorul ei fusese expus astfel şi nu mai era secret ar fi trebuit să risipească misterul. Dar nu, dimpotrivă, el s-a adâncit, căci era ceva fantastic în ideea unui pasaj pe sub stradă, pe sub pământ, în mijlocul lumii altfel banale pe care o vedeam în fiecare zi pe fereastră când mâncam în bucătărie şi în care ieşeam în fiecare zi la joacă.

Sunt şi azi atras de tot ce e sub pământ. Coridoare de spital kilometrice, în care intri într-un loc şi din care ieşi cu totul altundeva, uneori departe chiar şi de spital. Şine abandonate de metrou. Catacombe. Complexuri de grote din zonele turistice. Enormele reţele de tuneluri subterane din timpul Războiului Rece, adăposturi antiaeriene secrete din oraşele mari, buncăre.

Nu cred că sunt atras atât de puterea htonicului, de stranietatea tărâmului subpământean – deşi e tentant să-mi închipui un soi de gravitaţie a sufletului, care îl trage spre ceea ce a fost cândva şi va redeveni într-o zi. Nu, cred că e mult mai simplu, probabil în cea mai mare parte e vorba de dinamica dintre vizibil şi ascuns, dintre ceea ce ştim şi ce nu ştim. Cu cât ştim mai multe despre lume, cu atât atracţia necunoscutului e mai mare, şi orice tunel, orice grotă, orice încăpere subterană e o confirmare a intuiţiei noastre dintotdeauna, că nimic nu se sfârşeşte cu ceea ce văd ochii.

FERESTRE

Una dintre funcţiile primordiale ale caselor este să neutralizeze vremea de afară, să creeze un spaţiu unde nu pătrunde vântul, unde ploaia şi ninsoarea nu pot să intre şi unde temperaturile scăzute sau ridicate nu au efect. Ideal, temperatura din casă ar trebui să fie aceeaşi iarna, când afară sunt sub zero grade, şi vara, când afară sunt treizeci. Spaţiul acesta, pe care îl numim „înăuntru", duce aşadar o bătălie constantă cu elementele naturii. Pereţii sunt groşi, pentru ca vântul să nu-i poată străbate, ci să fie silit s-o ia în sus pe lângă ei, condus astfel încât să nu atingă nimic dinăuntru, şi izolaţi, pentru ca aerul cald, atât de plăcut în jumătatea rece a anului, să nu se furişeze afară. Acoperişul e acoperit cu materiale impermeabile şi înclinat, pentru ca apa să se scurgă de peste tot către margini, unde se adună în streşinile care înconjoară casa şi e condusă spre pământ prin burlane verticale, de obicei

câte unul la fiecare colț. Punctul slab al caselor sunt ferestrele, fabricate dintr-un material mult mai delicat decât pereții, atât pentru că sunt mai subțiri, cât și pentru că sunt făcute din sticlă, un material fragil, fixat în rame de lemn aproape ca niște traverse, și ele mult mai subțiri decât buștenii din pereți. Pe deasupra, spre deosebire de pereți, ferestrele se pot sparge, ceea ce pentru casă poate însemna un dezastru, căci vântul, ploaia și ninsoarea s-ar năpusti atunci înăuntru, plus că ferestrele se deteriorează mai repede și pot, de pildă, să înceapă să tragă. De ce deci punem ferestre într-o casă, dacă ele nu fac decât să fragilizeze și să vulnerabilizeze o construcție altfel solidă? Nu pentru a regla fluxul de aer, cum s-ar putea crede, de pildă, când rezidenții deschid geamurile ca să intre aer curat fiindcă cel dinăuntru e stătut sau e saturat de mirosul mâncării gătite, căci s-ar putea foarte ușor face chepenguri din același material și de aceeași grosime ca pereții înconjurători. Dar nu, lucarnele dintr-o casă sunt făcute tot din sticlă, pentru ca rezidenții să poată privi afară. Asta înseamnă că „înăuntru" e o categorie parțial ambiguă; dacă n-ar fi așa, casele ar avea poate ziduri groase de câțiva metri, din cărămidă, fără nici o deschidere, sau ar fi săpate în pământ ori instalate în borte scobite

în munte. Dar un „înăuntru" absolut și lipsit de ambiguitate nu e dezirabil, în ciuda avantajelor pe care le-ar avea în misiunea de neutralizare a condițiilor meteo. Când suntem „înăuntru", trebuie să fim în același timp capabili să vedem „afară" Am putea crede că e din cauza dorinței noastre de a deține controlul, că avem nevoie să vedem cine se apropie de casă, ca nu cumva să nutrească intenții ostile, dar nu poate fi nici asta, pentru că seara și noaptea acoperim ferestrele, adică exact în perioadele când e cel mai probabil să apară ceva ostil, noi avem grijă să nu mai putem vedea afară. În plus, ceea ce e „afară" se insinuează „înăuntru" și în alte feluri. Obișnuim, de pildă, să ținem plante în casă în niște minihabitate numite ghivece, care încearcă să simuleze cât mai bine condițiile de „afară", astfel încât plantele să crească și să se dezvolte chiar și în mediul interior, care le e în mod normal ostil. Dar asta se întâmplă în condiții atent controlate: e ca și cum acel „afară" al florilor primește propriul „înăuntru" în cadrul unui „înăuntru" mai mare, doar că pe invers, pentru că, într-un ghiveci de plante, ceea ce vine de „afară", adică apa și pământul, e ținut „înăuntru" de pereții vasului. Nimeni nu crește flori sau legume în casă fără acești pereți suplimentari, adică, bunăoară,

în grămezi de pământ pe podea; dimpotrivă, tot pământul, pietricelele, nisipul, firele de iarbă, acele de pin și frunzele care, dintr-un motiv sau altul, sfârșesc în casă sunt nepoftite și imediat înlăturate. Același principiu se aplică și apei. Dacă vărsăm apă pe podea sau pe masă, adică o aducem în forma liberă în care există afară, o ștergem imediat. Apa este permisă în locuință numai în recipiente sau în țevi, are deci propriul „înăuntru" în spațiul mai mare care reprezintă „înăuntrul" casei. Asta pentru că apa și pământul, plantele și frunzele posedă toate forțe și dinamici ale lumii exterioare care, chiar și în cantități mici, distrug „înăuntrul", caracterizat de trăsături complet opuse lor, adică static și neschimbător. Puțină umezeală pe perete, și acesta mucegăiește, se descompune, se dezintegrează. Vântul începe să bată prin el, aducând și mai multă umezeală, și, în cele din urmă, dacă lucrurile sunt lăsate în voia lor, casa se prăbușește, componentele ei organice se transformă în sol, în care plantele și copacii își înfig rădăcinile și din care cresc, iar elementele minerale ale casei dispar și ele până la urmă înghițite de vegetație, ascunse în pământ. Dacă, până la urmă, în ciuda tuturor acestora, nu ne izolăm în spații interioare impenetrabile, care să țină tot exteriorul „afară", ba chiar să-l

facă inaccesibil vederii, este pentru că noi înşine aparţinem acestui „afară" – şi nu doar fiindcă el ne ţine în viaţă, cu apa lui şi cu plantele înfipte în pământ, ci şi fiindcă noi înşine suntem făcuţi din apă, suntem legaţi de pământ, iar năzuinţa noastră către static, neschimbător şi neutru este o negare a acestui fapt, aşa cum ştim şi simţim cu toţii în fundul sufletului, încât deschiderea oferită de ferestre, orientată nu doar spre „afară", ci şi spre afară din „înăuntrul" nostru, este un element constitutiv al existenţei fără de care nu putem trăi. Ambivalenţa noastră în raport cu categoriile de „înăuntru" şi „afară" devine limpede dacă ne gândim la sicriu, care, fiind ultimul nostru adăpost, ultima noastră redută împotriva elementelor naturii, ultimul nostru „înăuntru", neagă în bună măsură adevărata noastră natură, dar nu întru totul: căci altfel şi sicriele ar avea ferestre.

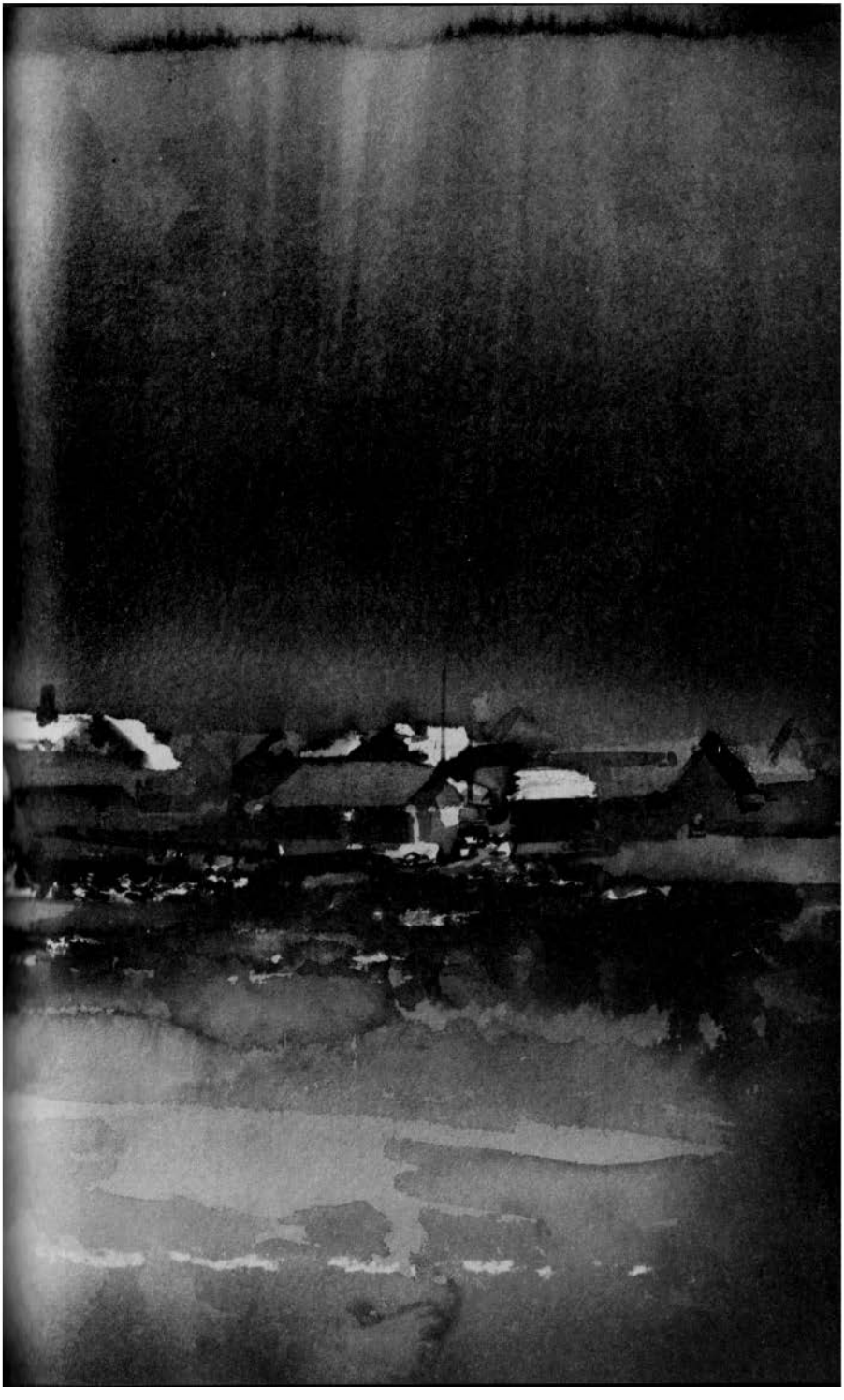

Iarna este a doua carte
din cvartetul *Anotimpuri*,
o enciclopedie personală despre lume,
scrisă de un tată pentru fiica sa nenăscută.

Tradiție din 1989
www.litera.ro
ISBN 978-606-33-4614-9

eBook
disponibil